

8. ความเคลื่อนไหวของประเทศไทย

สำหรับความเคลื่อนไหวของประเทศไทยเกี่ยวกับร่างระเบียบฯ พอสรุ้ได้ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 การดำเนินการของประเทศไทยเกี่ยวกับร่างระเบียบของสหภาพยุโรปว่าด้วยสารเคมี

วันที่	หน่วยงานที่ดำเนินการ	สาระ
กุมภาพันธ์ 2544	สำนักงานพาณิชย์ประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม	มีบันทึกถึงกระทรวงพาณิชย์ให้แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ
5 เมษายน 2544	กระทรวงพาณิชย์มีหนังสือที่ พณ. 0206.3/1261 ถึงกระทรวงอุตสาหกรรม	แจ้งให้กระทรวงอุตสาหกรรมทราบ และพิจารณาแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3 พฤษภาคม 2544	สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม มีหนังสือ ที่ อก. 0702/ว. 2003 แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมในฐานะหน่วยประสานการปฏิบัติตามพันธกรณีของความตกลงว่าด้วยอุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า (Agreement on Technical Barriers to Trade – TBT) แจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ
23-25 พฤษภาคม 2546	การประชุม APEC ที่จังหวัดขอนแก่น กลุ่ม Chemical Dialogue	ที่ประชุมรวบรวมข้อคิดเห็นจากประเทศสมาชิก เนื่องจากคณะกรรมการสิทธิการสหภาพยุโรปได้ประกาศทางอินเทอร์เน็ตเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม ให้แสดงข้อคิดเห็นเป็นเวลา 8 สัปดาห์ ผลจากการประชุมได้มีการส่งข้อคิดเห็นรวมจากประเทศ APEC ไปยังคณะกรรมการสิทธิการสหภาพยุโรป โดยที่แต่ละประเทศอาจส่งข้อคิดเห็น เพิ่มเติมในนามของประเทศ
5 มิถุนายน 2546	กรมการค้าต่างประเทศเชิญหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนรวม 11 หน่วยงาน เพื่อรวบรวมข้อเสนอความเห็นของประเทศไทย <u>ภาครัฐ</u> ประกอบด้วย กรมยุโรป กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมศุลกากร สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และกรมการค้าต่างประเทศ <u>ภาคเอกชน</u> ประกอบด้วย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สมาคมอุตสาหกรรมสิ่งทอไทย สมาคมรองเท้าไทย และสมาคมอุตสาหกรรมฟอกย้อม พิมพ์และตกแต่งสิ่งทอไทย	ข้อสรุปจากที่ประชุม 1. เห็นชอบให้ขอขยายระยะเวลาการแจ้งข้อคิดเห็นออกไปจาก 8 สัปดาห์ ตามที่คณะกรรมการสิทธิการสหภาพยุโรปเปิดรับข้อคิดเห็น 2. เผยแพร่ข้อมูลให้แพร่หลาย เพราะมีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมส่งออกทุกประเภทที่ใช้สารเคมี รวมทั้งผู้ประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลาง (SMEs) จะต้องปรับปรุงกระบวนการผลิตบางประการ เช่น หาสารเคมีทดแทนสารที่ใช้อยู่ในปัจจุบันซึ่งอยู่ภายใต้ร่างระเบียบฯ 3. กรมการค้าต่างประเทศเป็นหน่วยงานกลางรวบรวมข้อคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน (12 แห่ง) เพื่อประมวลและจัดทำเป็นข้อคิดเห็นในนามรัฐบาลไทย ส่งให้กรมยุโรป กระทรวงการต่างประเทศแจ้งคณะกรรมการสิทธิการสหภาพยุโรปอย่างเป็นทางการแล้ว เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม
18 มิถุนายน 2546	สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม เชิญหน่วยงานภาครัฐ ประชุมหารือเรื่องผลกระทบของ EU White Paper ต่ออุตสาหกรรมไทย	ข้อคิดเห็นของที่ประชุม 1. ควรจัดตั้งคณะทำงานซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และนักวิชาการ เพื่อศึกษาและพิจารณามาตรการรองรับผลกระทบ โดยควรมีคณะทำงานย่อยศึกษาผลกระทบต่ออุตสาหกรรมรายสาขาด้วย 2. เชิญผู้ชำนาญการจาก EU มาให้ความรู้ด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับกฎระเบียบฯ เพื่อที่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 3. พิจารณาจัดตั้งศูนย์ทดสอบ (Testing Lab) โดยอาจจะเชิญ EU เข้ามาร่วมลงทุน
25 มิถุนายน 2546	สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	มีหนังสือแสดงข้อคิดเห็นไปยังคณะกรรมการสิทธิการสหภาพยุโรป
7 กรกฎาคม 2546	กรมยุโรป	ส่งข้อมูลที่รวบรวมข้อคิดเห็นจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน 12 แห่ง และจัดทำเป็นข้อคิดเห็นในนามรัฐบาลไทย แจ้งคณะกรรมการสิทธิการสหภาพยุโรปเป็นทางการ
8 กรกฎาคม 2546	สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	จัดประชุมระดมข้อคิดเห็น
3 กันยายน 2546	กรมเศรษฐกิจอุตสาหกรรม	จัดประชุมสัมมนาโดยเชิญ Prof. Lucas Bergkamp จาก Hunton Williams มาบรรยาย

9. สรุป

จากรายงานการศึกษาผลกระทบจากร่างระเบียบของสหภาพยุโรปว่าด้วยสารเคมีที่เสนอโดยบริษัทที่ปรึกษา องค์กร และหน่วยงานต่างๆ อาจสรุปได้ว่า ภาควิทยาศาสตร์ทั้งหมดทั้งประเทศในสหภาพยุโรปและประเทศอื่นๆ ใหญ่นอกสหภาพยุโรป เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ต่างเห็นพ้องกันว่าแม้แนวคิดของร่างระเบียบฯ ที่คณะกรรมการฯ เสนอเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุน เพราะจะเกิดผลดีต่อสุขภาพและรักษาสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต แต่จะมีผลกระทบสูงและในวงกว้าง ยุทธศาสตร์ที่เสนอให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์เป็นการเสนอข้อมูลเชิงบวกซึ่งอาจปรากฏผลในเชิงลบได้ เพราะรายละเอียดข้อกำหนดหลายประการยังไม่มี ความชัดเจนพอ

สำหรับความเคลื่อนไหวในประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่ายังไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ให้ความสนใจ และเป็นภาระที่จะระดมให้ได้ข้อคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์ที่เปิดกว้าง ปราศจากอคติ และให้เกิดผลการเตรียมพร้อมที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่มีหน่วยงานใดที่มีข้อมูลที่จำเป็นจะต้องใช้เพื่อประกอบการวิเคราะห์ที่ถูกทิศทาง ข้อมูลที่เสนอในเอกสารนี้ เป็นเพียงการเสนอให้เห็นความเคลื่อนไหวในวงกว้าง ข้อที่ควรคำนึงต่อเนื่องคือร่างระเบียบฯ นี้จะเกิดผลกระทบกับอุตสาหกรรมทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี และมีความเป็นไปได้ว่าแนวคิดที่เสนอในร่างระเบียบฯ อาจขยายวงจากประเทศในสหภาพยุโรปไปยังประเทศในกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่ม OECD (Organization for Economics and Development) ซึ่งมีสมาชิกถึง 30 ประเทศ และขยายต่อไปได้อีกในอนาคต

สำหรับการวิเคราะห์ของผู้เสนอรายงาน มุ่งเน้นประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการขาดข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น สำหรับประเด็นอื่นๆ นั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้เกี่ยวข้องที่มีความรู้หลายด้าน ทั้งในภาครัฐบาลและเอกชนที่สามารถสละเวลาในการวิเคราะห์สาระที่เสนอในร่างระเบียบฯ เจาะเนาะ และผลกระทบที่จะเกิดกับประเทศไทยอย่างชัดเจน แต่ลักษณะโครงสร้างปัจจุบัน และภารกิจขององค์กร หรือหน่วยงาน โดยเฉพาะในภาครัฐบาล อาจทำให้หน่วยงานไม่สามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจนว่าจะมีส่วนร่วมอย่างไรและมากน้อยเพียงใด การวิเคราะห์ศักยภาพโดยรวมแบบบูรณาการน่าจะเป็นสิ่งสำคัญในการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยให้เผชิญกับปัญหาและแก้ไขให้ทันกาล

ข้อเสนอแนะ

1. ให้มีการระดมข้อคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพื่อชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของภารกิจปัจจุบัน กับความรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาผลกระทบ และเรียงลำดับความสำคัญในการเตรียมความพร้อมอย่างบูรณาการเพื่อรับผลกระทบให้เหมาะสมกับเงื่อนไขเวลา
2. ให้มีการวิเคราะห์ลักษณะข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นว่ามีอยู่หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ควรดำเนินการให้มีผู้รับผิดชอบในการวางแผนโครงสร้างและพัฒนาระบบการเก็บข้อมูลพื้นฐานที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง
3. ให้มีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นและสิทธิในการรักษาความลับ ข้อมูลเชิงธุรกิจและลำดับความสำคัญของชั้นข้อมูลควรเปิดเผย เพื่อประโยชน์ของประเทศโดยรวม
4. ให้มีการวิเคราะห์ความพร้อมในเชิงศักยภาพการทดสอบที่ทำให้ประเทศไทยสามารถพึ่งตนเอง และไม่ถูกเอาเปรียบในกรณีที่ต้องซื้อข้อมูลจากระบบสากลเพื่อปฏิบัติตามข้อกำหนดของระบบ REACH ในการส่งออกสินค้า
5. ให้มีการติดตามความเคลื่อนไหว และประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- 1 Ahrens A.:(European Environmental Bureau). What is wrong with EU's Chemicals Policy [online]. Ökopol Hamburg. 1999 [cited 23 August 2003]. Available from Internet:
<http://www.eeb.org/publication/what_is_wrong_with_eu.htm>.
- 2 Commission of the European communities. White Paper :Strategy for a future Chemicals Policy [online]. Brussels, 27 February 2001. [cited 2 June 2003]. Available from Internet :
<http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/wpr/2001/com2001_0088en01.pdf>.
- 3 Commission of the European communities. Consultation Document Volume I : concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals (REACH) [online]. [cited 2 June 2003]. Available from Internet:
<<http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/chempol/reach/volume1.pdf>>.
- 4 สุภัฒ สงวนดีกุล. เอกสารประกอบการสัมมนา “ผลกระทบของ EU White Paper on Chemicals ต่อภาคอุตสาหกรรมไทย”. จัดโดย สภาอุตสาหกรรม ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรกฎาคม 2546.
- 5 IEH (Institute of Environmental and Health) , Testing Requirements for Proposals under the EC White Paper ‘ Strategy for a Future Chemicals Policy’[online]. Leicester, UK July 2001. [cited 2 August 2003]. Available from Internet :
< <http://www.le.ac.uk/ieh/webpub/webpub.html>>.
- 6 RPA and Statistics Sweden;(European Commission – Directorate-General Enterprise).Assessment of the Business Impact of New Regulations in the Chemicals Sector, Final Report [online]. Norfolk, June 2002 [cited 2 July 2003]. Available from Internet:
<<http://www.rpaltd.co.uk/tools/downloads/reports/biaexecsumpp.pdf>>.
- 7 American Chemistry Council. : Study of Cost-Effectiveness of the Proposed EU Chemicals Policy. [online]. July 2002 [cited2 August 2003]. Available from Internet:
<<http://www.chemicalspolicy.org/downloads/ACC1.doc>>.
- 8 RPA and BRE Environment ;(European Commission – Directorate-General Enterprise). The Impact of the New Chemicals Policy on Health and the Environment [online]. July 2003 [cited2 August 2003]. Available from Internet:
<<http://europa.eu.int/comm/environment/chemicals/envhlthimpact.pdf>>.
- 9 MERCER Management Consulting and NERA Economic Consulting. The likely impact of future European legislation in the area of chemical substances. [online]. April 2003 [cited2 July 2003]. Available from Internet:
<http://www.uic.fr/an/5_actualite/synthese%20mercier.pdf>.
- 10 Arthur D. Little GmbH. Economic Effects of the EU Substances Policy. Wiesbaden, October 2002
- 11 Arthur D. Little GmbH. Economic Effects of the EU Chemicals Policy on the German Textile Industry. Wiesbaden November 2002
- 12 American Chamber of Commerce to the European Union (AmCham EU). REACH Regulation Public Internet Consultation. [online]. 2003 [cited 2 August 2003]. Available from Internet :
<<http://www.chemicalspolicy.org/downloads/Am%20Chem%20Pos.pdf>>.
- 13 The British Chemical Distributors&Traders Assn Ltd., (BCDTA). Position Paper- November 2002 : The European Union's White Paper on the future of chemicals policy . [online]. 2002. [cited 2 August 2003]. Available from Internet:
<[http://www.bcdta.org.uk/WebSites/BCDTA/BCDTA.nsf/15116ac9815cd270802569880034b699/81ff4a855c5fb280e80256bd7005373b4/\\$FILE/Position%20Paper%20June.doc](http://www.bcdta.org.uk/WebSites/BCDTA/BCDTA.nsf/15116ac9815cd270802569880034b699/81ff4a855c5fb280e80256bd7005373b4/$FILE/Position%20Paper%20June.doc)>.
- 14 Risk & Policy Analysts Ltd.,(RPA) . : Pilot Trial of Cefic Thought Starter, Final Report. [online]. March 2002. [cited 2 July 2003]. Available from Internet :
< <http://www.chemicalspolicy.org/downloads/Pilot%20Trial%20Final%20v3.pdf>>.
- 15 Cefic. Consultation Document concerning Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals: Occupational Diseases in the European Chemical Industry – Impact of REACH. [online]. Brussel. 8 July 2003. [cited 10 August 2003]. Available from Internet:
<http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/industry/associations/cefic_appendix6_assoc.pdf+cefic+%22occupational+disease%22+REACH&hl=th&ie=UTF-8>.
- 16 Öko-Institut e.V. : White Paper for the Reform of Chemicals Policy: From Concept to Implementation ; Requirements, Experiences and Perspectives in Relation to Information Flow.[online]. Freiburg. April 2002. [cited 2 August 2003]. Available from Internet :
<<http://www.chemicalspolicy.org/downloads/German%20Product%20Chain.pdf>>.
- 17 The UK Government. New EU Chemicals Strategy Position Statement by the UK Government and the Devolved Administration. [online]. December 2002. [cited 2 August 2003]. Available from Internet :
< <http://www.defra.gov.uk/environment/chemicals/pdf/necs-ukposition.pdf>>.

- 18 WWF European Toxics Programme and the European Environmental Bureau. A new chemicals policy in Europe-New opportunities for industry. [online].January 2003. [cited 2 August 2003]. Available from Internet :
<<http://www.eeb.org/activities/chemicals/Newchemicalspolicy-industry-29-01-03.pdf>>.
- 19 Bureau Europeen des Unions de Consommateurs, (BEUC). BEUC response to the consultation document concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals (REACH).[online]. Bruxelles. July 2003.[cited 2 August 2003]. Available from Internet :
<<http://212.3.246.142/1/NIAMADPBHIAEKKJAMBDBJMBPDB69DW1EN9DW3571KM/BEUC/docs/DLS/2003-01566-01-E.pdf>>.
- 20 Environment Working Group . Executive Summary: What We Found. [online]. January 2003: [cited 7 August 2003] Available from Internet :<<http://www.ewg.org/reports/bodyburden/es.php>>.
- 21 Risk & Policy Analysts Ltd.,(RPA); (European Commission Environment Directorate-General). Assessment of the Impact of the New Chemicals Policy on Occupational Health, Final Report. [online]. Norfolk. March 2003. [cited 2 June 2003]. Available from Internet :
<http://europa.eu.int/comm/environment/chemicals/finrep_occ_health.pdf>.
- 22 European Commission . Your Voice in Europe : Internet Consultation on Draft Chemicals Legislation (the REACH system).[online] July 2003. [cited 8 September 2003]. Available from Internet : <http://europa.eu.int/yourvoice/results/253/index_en.htm>.
- 23 Cefic. Executive Summary, Consultation Document concerning Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals (REACH).[online].Brussel. July 2003. [cited 2 September 2003]. Available from Internet:
<<http://www.cefic.be/files/Publications/Executive%20Summary.doc>>.
- 24 Chamber of Commerce of the United States of America.. Comments on the EU Commission Consultation Document concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals (REACH).[online]. July 2003. [cited 3 September 2003]. Available from Internet :
<http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/industry/associations/assoc_500_cc_usa.pdf>.
- 25 Government of Thailand. Comments on the EU Commission Consultation Document concerning the Registration, Evaluation, Authorization and Restriction of Chemicals (REACH). [online]. September 2003. [cited 5 August 2003]. Available from Internet:
<http://www.europa.eu.th/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/public/1608_public.pdf>.
- 26 Federation of Thai Industry, Food Processing Industry Club (FTI). Comments on the EU Commission Consultation Document concerning the Registration, Evaluation, Authorization and Restriction of Chemicals (REACH). [online]. July 2003.[cited 5 September 2003]. Available from Internet:
<http://www.europa.eu.th/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/industry/association/1336_1_assoc.doc>
- 27 The Royal Society of Chemistry (UK). Comments on the European Regulation concerning the Registration, Evaluation, and Authorization of Chemical (REACH). [online].July 2003. [cited 5 September 2003]. Available from Internet:
<http://www.europa.eu.th/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/industry/associations/1336_1_assoc.doc>
- 28 The government of Canada. Comments on the European Regulation concerning the Registration, Evaluation, and Authorization of Chemical (REACH). [online]. July 2003. [cited 5 September 2003]. Available from Internet.
<http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/public/canada_gvnt_public.pdf>
- 29 Additive Technical Committee, Sector Group Affiliate of CEFIC, (ATC). Comments on the EU Commission Consultation Document concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals (REACH). [online]. July 2003: [cited 5 August 2003].Available from Internet:
<http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/industry/associations/572_assoc_atc_usa.pdf>.
- 30 Confederation of European Paper Industries, (CEPI).The Draft Proposal for a new EU Chemicals Legislation, Comments from the pulp and paper industry.[online]. July 2003. [cited 5 August 2003]. Available from Internet:<<http://www.euractiv.com/ndbtext/environ/cepi1.pdf>>.
- 31 Royal Commission on Environmental Pollution(UK). 24th Report Chemicals in Products: safeguarding the environment and human health. [online] . June 2003. [cited 20 August 2003]. Available from Internet:
<<http://www.rcep.org.uk/chemicals/ch00-rep.pdf>>.
- 32 British Plastics Federation. Comments on the EU Commission Consultation Document concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals (REACH).[online].July 2003: [cited 22 August 2003]. Available from Internet :
<http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/industry/associations/bpf_ind_uk.pdf>.
- 33 Building Materials Federation, (BMF). Comments on the EU Commission Consultation Document concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals (REACH).[online] July 2003. [cited 20 August 2003] . Available from Internet :
<http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/industry/associations/assoc_bmfederation_irl.pdf>.

- 34 Dentaureum J.P. Winkelstroeter KG.: Comments on the EU Commission Consultation Document concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals (REACH).[online]. July 2003. [cited 1 September 2003]. Available from Internet : http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/industry/2891_firm.doc.
- 35 Japaness Government Comments on the EU Commission Consultation Document concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals (REACH).[online]. 10 July 2003. [cited 2 August 2003]. Available from Internet: http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/public/japan_gvnt_public.pdf.
- 36 Chemical Reaction.org. The EU legislative process on chemicals. [online]. July 2003. [cited 7 August 2003]. Available from Internet: http://www.foe.co.uk/campaigns/safer_chemicals/chemical_reaction/estimated_timetable.html.
- 37 Powell Goldstein Frazer&Murphy Llp. Executive Summary: Trade Implications of the EU White Paper “ Strategy for a Future Chemicals Policy”[online]. Atlanta. 9 April 2002. [cited 20 July 2003] . Available from Internet: [http://www.americanchemistry.com/.../\\$File/WTO%20Trade%20Analysis%20-%20Executive%20summary.doc](http://www.americanchemistry.com/.../$File/WTO%20Trade%20Analysis%20-%20Executive%20summary.doc).
- 38 Mayhew J. J., Walls M. P. . Comments of the American Chemistry Council on the European Commission’s Proposal Concerning the Registration, Evaluation, Authorization and Restrictions of Chemicals. [online]. 10 July 2003. [cited 25 September 2003]. Available from Internet: http://europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/chempol/contributions/industry/associations/assoc_519_acc_usa.pdf.
- 39 Cefic-The European Chemical Industry Council: Barometer of competitiveness 2002: Business impact of New Chemicals Policy.[online]. Brussel. 2002. [cited 30 July 2003]. Available from Internet: <http://www.chemicalspolicy.org/downloads/CEFIC%20Cost%20Estimate.pdf>.
- 40 Belton, K.B. *et al* .,American Chemical Council. Impact of the Proposed EU Chemicals Policy on U.S. Exports.[online]. 11 January 2002. [cited 4 July 2003]. Available from Internet: <http://www.chemicalspolicy.org/downloads/ACC2.doc>.
- 41 International Council of Chemical Associations,(ICCA). International Council of Chemical Associations (ICCA) HPV Chemical Tracking System. [online] 1 September 2003. [cited 4 September 2003]. Available from Internet: <http://www.iccahpv.com/home.cfm?CFID=37511&CFTOKEN=41735291>.

ความพร้อมของประเทศไทยต่อการให้สัตยาบันอนุสัญญาเกี่ยวกับอาชีวอนามัยและความปลอดภัย

กรณี C170 Chemicals Convention, 1990

รศ. สราวุธ สุธรรมาสา*

1. บทนำ

สารเคมีเป็นสิ่งที่มิทั้งประโยชน์และโทษในตัวของมันเอง ความก้าวหน้าของโลคมมนุษย์ส่วนหนึ่งมาจากการใช้สารเคมีในการผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ แต่ในขณะเดียวกันปัญหามลพิษทางอากาศ ทางน้ำ และทางดิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ตลอดจนระบบนิเวศ ก็มีสาเหตุมาจากสารเคมีเช่นกัน นอกจากนี้อุบัติเหตุร้ายแรงจากการระเบิดของสารเคมี ก็ส่งผลกระทบมากมาย ดังสรุปในตารางที่ 1 ซึ่งเป็นเหตุการณ์อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

ตารางที่ 1 เหตุการณ์อุบัติเหตุร้ายแรงที่เกิดจากสารเคมี

สารเคมีที่รั่วไหล	ผลกระทบที่เกิดขึ้น (คน)			สถานที่เกิดเหตุ เมือง / ประเทศ	ปีที่เกิดเหตุ
	ตาย	บาดเจ็บ	อพยพ		
กรณีการรั่วไหลของสารเคมี					
1. ฟอสจีน (Phosgene)	10	-	-	โปซาริกา/เม็กซิโก	พ.ศ. 2493
2. ไดออกซิน (Dioxin/TCDD)	-	>200	730	เซเวโซ/อิตาลี	พ.ศ. 2519
3. แอมโมเนีย (Ammonia)	30	25	-	คาร์ทาจينا/โคลัมเบีย	พ.ศ. 2520
4. ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (Sulphur dioxide)	-	100	-	บัลติมอร์, แมรีแลนด์/ สหรัฐอเมริกา	พ.ศ. 2521
5. ไฮโดรเจนซัลไฟด์ (Hydrogen Sulphide)	8	29	-	ชิคาโก, อิลลินอยส์/ สหรัฐอเมริกา	พ.ศ. 2521
6. เมทิลไอโซไซยาเนต (Methyl isoxyanate)	2,000	20,000	200,000	โบปาล/อินเดีย	พ.ศ. 2527
7. สารเคมีหลายชนิด	3	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	คลองเตย/กรุงเทพฯ/ไทย	พ.ศ. 2534
กรณีการระเบิดของสารเคมี					
1. ไดเมทิลอีเทอร์ (Dimethylether)	245	3,800	-	ลูควิกวาเฟน / สาธารณรัฐเยอรมัน	พ.ศ. 2491
2. ไอโซบิวเทน (Isobutane)	7	13	-	หลุยเซียน่า/สหรัฐอเมริกา	พ.ศ. 2510
3. โพรไพลีน (Propylene)	-	230	-	อิลลินอยส์/สหรัฐอเมริกา	พ.ศ. 2515
4. โพรเพน (Propane)	7	152	-	อิลลินอยส์/สหรัฐอเมริกา	พ.ศ. 2517
5. ไซโคลเฮกเซน (Cyclohexane)	28	104	3,000	ฟลิคซ์บอร์โรห์ / อังกฤษ	พ.ศ. 2517
6. โพรไพลีน (Propylene)	14	107	-	บีก / เนเธอร์แลนด์	พ.ศ. 2518
7. โพแทสเซียมคลอเรต (Potassium Chlorate)	24	>100	ไม่มีข้อมูล	อ.หางดง จ.เชียงใหม่/ไทย	พ.ศ. 2542
กรณีเกิดไฟไหม้จากสารเคมี					
1. แก๊สมีเทน (Methane)	136	77	-	โอไฮโอ/สหรัฐอเมริกา	พ.ศ. 2487
2. แก๊สปิโตรเลียมเหลว (LPG), BLEVEs	18	90	-	เฟียน/ฝรั่งเศส	พ.ศ. 2509
3. แก๊สธรรมชาติเหลว (LNG)	40	-	-	นิวยอร์ก/อเมริกา	พ.ศ. 2510
4. แก๊สมีเทน (Methane)	52	-	-	ซานตาครูซ/เม็กซิโก	พ.ศ. 2521
5. แก๊สปิโตรเลียมเหลว (LPG), BLEVEs	650	2,500	-	เม็กซิโกซิตี/เม็กซิโก	พ.ศ. 2528
6. น้ำมันเชื้อเพลิง (Fuel Oil)	7	11	-	โรงกลั่นน้ำมันไทย-ออยล์ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี/ไทย	พ.ศ. 2542

ที่มา : ILO, 1988 อ้างใน สุวัชร บัวแย้ม, หน่วยที่ 2 การป้องกันและควบคุมการรั่วไหลของสารอันตรายจาก อุบัติเหตุในโรงงานอุตสาหกรรม, ประมวลสาระชุดวิชา อาชีวอนามัยและความปลอดภัยและการจัดการกากของเสียในโรงงานอุตสาหกรรม, 2544.

* สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

นอกจากอุบัติเหตุร้ายแรงในประเทศไทยที่ระบุในตารางที่ 1 แล้ว ยังมีเหตุการณ์สำคัญ ๆ เกิดขึ้นอีกหลายเหตุการณ์ ในช่วงปี 2542-2543 ส่งผลให้เกิดการเสียชีวิตของผู้ปฏิบัติงานและประชาชนทั่วไป ตลอดจนทรัพย์สินจำนวนมาก (รายละเอียดดูในภาคผนวก)

ผู้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการต่าง ๆ และประชาชนทั่วไปก็มีการสัมผัสสารเคมีที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้น (ตารางที่ 2) ข้อมูลที่ปรากฏตามรายงานของกรมควบคุมโรค และรวมถึงข้อมูลการป่วยเป็นโรคจากการทำงานของสำนักงานกองทุนเงินทดแทน เป็นข้อมูลที่ต่ำกว่าความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะสาเหตุหลายประการรวมถึงการที่ประเทศไทยยังไม่มีระบบการวินิจฉัยชัดเจนในเรื่องการวินิจฉัยการเจ็บป่วยจากสารเคมี

ตารางที่ 2 การป่วย/การตาย และอัตราการป่วยด้วยโรคจากการประกอบอาชีพต่อแสนประชากรเป็นรายปีในช่วงปี 2538-2542

โรค	2538			2539			2540			2541			2542		
	จำนวน (ราย)		อัตรา	จำนวน (ราย)		อัตรา	จำนวน (ราย)		อัตรา	จำนวน (ราย)		อัตรา	จำนวน (ราย)		อัตรา
	ป่วย	ตาย		ป่วย	ตาย		ป่วย	ตาย		ป่วย	ตาย		ป่วย	ตาย	
พิษสารกำจัดศัตรูพืช	3,398	21	5.71	3,175	32	5.28	3,297	34	5.42	4,398	15	7.15	3,930	30	6.39
พิษจากสารตะกั่ว	30	-	0.05	29	-	0.05	28	-	0.04	47	-	0.07	62	10	0.1
พิษจากสารโลหะหนัก เช่น แมงกานีส ปรีท และสารหนู	36	1	0.06	54	-	0.09	37	-	0.06	63	-	0.1	38	-	0.06
พิษจากสารปิโตรเลียม และผลิตภัณฑ์น้ำมัน	65	1	0.11	73	-	0.12	115	1	0.18	1938	-	0.15	143	-	0.23
พิษจากแก๊สและไอระเหย	32	-	0.05	44	-	0.07	44	-	0.07	113	1	0.18	111	-	0.18
Pneumoconiosis	11	-	0.02	32	-	0.05	21	-	0.03	86	-	0.13	0.71	-	0.12

ที่มา : กองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข อ้างในแผนแม่บทพัฒนาความปลอดภัยด้านเคมีวัตถุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2549) กันยายน 2544, หน้า 45

ประเทศไทยได้นำเข้าสารเคมีโดยเฉลี่ยปีละประมาณ 8.1 ล้านตัน (เฉลี่ยจากปี 2537-2541) เพื่อนำมาใช้ในกิจการอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการอุปโภคบริโภค คิดเป็นสัดส่วนโดยเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 60.4, 38.6 และ 1.0 ตามลำดับ กรมควบคุมมลพิษระบุว่าสารเคมีที่เป็นสารอันตรายที่นำเข้าประเทศไทยจะเป็นสารจำพวกวัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด วัตถุมีพิษ และวัตถุกัดกร่อน ซึ่งถูกนำไปใช้อย่างไม่ถูกต้องขาดความรับผิดชอบและความตระหนัก ตลอดจนขาดความรู้ในการควบคุมอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การนำเข้า การผลิต การจำหน่าย การขนส่ง การใช้ การเก็บรักษา และการทำลายกาก

จากข้อมูลอันตรายจากสารเคมีทั้งในแง่ความปลอดภัยและสุขภาพ รวมถึงสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่กรมควบคุมมลพิษระบุข้างต้น จึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการป้องกันและควบคุมการใช้สารเคมี พบว่ามีหน่วยงานระดับนานาชาติและระดับประเทศหลายหน่วยงานที่มีบทบาทในเรื่องนี้ ดังเช่น International Forum on Chemical Safety (IFCS) ให้ความสำคัญในเรื่องอาชีวอนามัยและความปลอดภัยของแรงงานจากสารเคมี และมีแนวคิดว่าการให้ความคุ้มครองแรงงานจากอันตรายของสารเคมีจะมีผลต่อการคุ้มครองประชาชนทั่วไปและสิ่งแวดล้อม ในรายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary) ของการประชุม IFCS ครั้งที่ 3 (IFCS Forum III) ได้ให้น้ำหนักความสำคัญของโปรแกรมระดับประเทศเรื่องความปลอดภัย (จากสารเคมี) ของแรงงานและการสร้างความเข้มแข็งในความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

“ Strongly recommended that worker safety remain an on-going major focus for Forum activities in particular those aimed at providing support for national worker safety programmes such as education, training and capacity building. The Forum further recommended the strengthening of co-operation between IFCS and the ILO and its tripartite partners, (governments, industry and labour) to ensure the highest levels of chemical safety at work.”

ในโอกาสที่ประเทศไทยจะเป็นเจ้าภาพในการประชุม IFCS Forum IV และจะมีประเด็นการประชุมในหัวข้ออาชีวอนามัยและความปลอดภัย ผู้เขียนจึงขอหยิบยกเอามาตรฐานความปลอดภัยจากสารเคมีของ ILO ซึ่งเป็นองค์กรสหประชาชาติที่เก่าแก่ที่สุด และถูก IFCS อ้างถึงในฐานะเป็นเครือข่ายสำคัญที่จะร่วมกันทำงานเพื่อให้แรงงาน ประชาชนทั่วไป

และสิ่งแวดล้อมปลอดภัยจากสารเคมี มาวิเคราะห์ในเรื่องความพร้อมของประเทศไทยที่จะให้สัตยาบันอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยสารเคมี คือ อนุสัญญาฉบับที่ 170 Chemicals convention ค.ศ. 1990

2. ความหมายของอนุสัญญาและข้อเสนอแนะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO's Convention and Recommendation)

ILO ได้กำหนดมาตรฐานแรงงานในรูปของอนุสัญญา ซึ่งถือเป็นตราสารระหว่างประเทศที่ถือเป็นข้อตกลงข้อยอมรับของประเทศสมาชิกที่ให้สัตยาบันว่าจะปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานั้น ๆ หากไม่ปฏิบัติตามที่ได้ให้สัตยาบันไว้ก็อาจจะถูกประณามผ่านสื่อต่าง ๆ ถูกชะลอและหรือระงับความช่วยเหลือด้านวิชาการ การฝึกอบรม และการส่งผู้เชี่ยวชาญมาประจำที่ประเทศนั้น ๆ เป็นต้น

มีหน่วยงานระหว่างประเทศหลายหน่วยงานที่ตระหนักถึงอันตรายของสารเคมี และได้กำหนดมาตรฐานการดำเนินการด้านความปลอดภัยของสารเคมี อาทิ

- 1) United Nations Environment Programme (UNEP)
- 2) International Labour Organization (ILO)
- 3) World Health Organization (WHO)
- 4) International Agency for Research on Cancer (IARC) เป็นต้น

สำหรับหน่วยงานภาครัฐระดับประเทศ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านความปลอดภัยของสารเคมีก็มีความพยายามที่จะกำหนดมาตรการความปลอดภัยเกี่ยวกับสารเคมี ดังเช่น

- 1) US-Environment Protection Agency (EPA)
- 2) US-Occupational Safety and Health Administration (OSHA)
- 3) UK-Health and Safety Executive (HSE) เป็นต้น

นอกจากนี้ก็มีหน่วยงานภาคเอกชนซึ่งรวมถึงสมาคมวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับอาชีวอนามัยและความปลอดภัยหลายหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องความปลอดภัยสารเคมี เช่น

- 1) National Fire Protection Association (NFPA)
- 2) The Center for Chemical Process Safety
- 3) The Chemical Manufacturers' Association
- 4) The American Petroleum Institute เป็นต้น

ส่วนข้อเสนอแนะ เป็นเพียงคำแนะนำที่เป็นแนวทางโดยละเอียดของการปฏิบัติที่จะให้เป็นไปตามอนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง ไม่มีการเปิดรับการให้สัตยาบันแต่อย่างใด ประเทศสมาชิกจะปฏิบัติตามข้อเสนอแนะหรือไม่ก็ได้ ตารางที่ 3 ได้ยกตัวอย่างของอนุสัญญาและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 3 ตัวอย่างอนุสัญญาและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้อง

อนุสัญญา	ข้อเสนอแนะ
1. C139, Occupational Cancer Convention, 1974	R147, Occupational Cancer Recommendation, 1974
2. C155, Occupational Safety and Health Convention, 1981	R164, Occupational Safety and Health Recommendation, 1981
3. C170, Chemicals Convention, 1990	R177, Chemicals Recommendation, 1990
* C = Convention R = Recommendation	

นอกจากนี้ก็อาจมีการผลิตเอกสารวิชาการที่ไม่ใช่ทั้งอนุสัญญาและข้อเสนอแนะ เช่น Major hazard control : A practical manual และ Prevention of major industrial accidents : An ILO code of practice เป็นต้น

3. อนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี

ตั้งแต่ปี 1919 จนถึงปัจจุบัน ILO ได้กำหนดอนุสัญญาแล้วทั้งสิ้น 185 ฉบับ และมีข้อเสนอแนะรวม 194 ฉบับ อนุสัญญาเหล่านี้สามารถจัดกลุ่มได้ 14 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่	อนุสัญญาว่าด้วย
1.	สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (Basic Human Rights)
2.	การมีงานทำ (Employment)
3.	นโยบายสังคม (Social Policy)
4.	การบริหารแรงงาน (Labour Administration)
5.	การแรงงานสัมพันธ์ (Labour Relations)
6.	สภาพการทำงาน (Conditions of Work)
7.	การประกันสังคม (Social Security)
8.	การทำงานของสตรี (Employment of Women)
9.	การทำงานของเด็กและเยาวชน (Employment of Children and Young Persons)
10.	คนงานสูงอายุ (Older Workers)
11.	คนงานอพยพ (Migrant Workers)
12.	ชนพื้นเมืองและเผ่าชน (Indigenous and Tribal People)
13.	คนงานในดินแดนอาณานิคม (Workers in Non-Metropolitan Territories)
14.	อาชีพเฉพาะ (Particular Occupational Sectors)

สำหรับอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี จะอยู่ในกลุ่มอนุสัญญาว่าด้วยสภาพการทำงานรวมมีทั้งสิ้น 6 ฉบับ ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 รายชื่ออนุสัญญาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสารเคมี

อนุสัญญาฉบับที่	ค.ศ.	ชื่อ
13	1921	White Lead (Painting)
136	1971	Benzene
148	1977	Working Environment (Air Pollution, Noise and Vibration)
162	1986	Asbestos
170	1990	Chemicals
174	1993	Prevention of Major Industrial Accidents

อย่างไรก็ตาม ยังมีอนุสัญญาฉบับอื่นที่มีสาระเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยจากสารเคมี (ตารางที่ 5) ดังเช่น อนุสัญญาฉบับที่ 155 ที่ประกาศใช้ใน ค.ศ.1981 ชื่อ Occupational Safety and Health ซึ่งมีสาระครอบคลุมถึงการทำให้มีงานอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในสถานประกอบการ และอนุสัญญาฉบับที่ 176 ปี 1995 ชื่อ Safety and Health in Mines ซึ่งเน้นเฉพาะความปลอดภัยและอาชีวอนามัยในการทำเหมืองแร่ เป็นต้น แน่นนอนว่าสาระสำคัญของอนุสัญญาทั้ง 2 ฉบับนี้ ย่อมมีส่วนที่เชื่อมโยงถึงความปลอดภัยในการทำงานกับสารเคมี และประเทศไทยโดยกระทรวงแรงงาน กำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณาเสนอรัฐบาลเพื่อให้การลงสัตยาบันอนุสัญญาฉบับที่ 155

ตารางที่ 5 ตัวอย่างรายชื่ออนุสัญญาที่เกี่ยวข้องโดยอ้อมกับสารเคมี

อนุสัญญาฉบับที่	ค.ศ.	ชื่อ
139	1974	Occupational Cancer Convention
155	1981	Occupational Safety and Health Convention
161	1985	Occupational Health Services Convention
167	1988	Safety and Health in Construction Convention
176	1995	Safety and Health in Mines Convention
184	2001	Safety and Health in Agriculture Convention

4. อนุสัญญาระดับที่ 170 สารเคมี 1990

อนุสัญญาระดับนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้สารเคมีในการทำงาน เพื่อป้องกันหรือลดอุบัติเหตุ การบาดเจ็บและเจ็บป่วยจากสารเคมี

แนวคิดหลักของอนุสัญญาระดับนี้ที่จะสร้างความปลอดภัยในการใช้สารเคมี มีดังนี้

1. ต้องแน่ใจว่าสารเคมีทุกชนิด ถูกประเมินความเป็นอันตราย (Hazard)
2. นายจ้างมีกลไกที่จะได้รับข้อมูลความปลอดภัยสารเคมีจากผู้จัดหาสารเคมีให้ เพื่อที่จะทำให้นายจ้างสามารถจัดทำโปรแกรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีได้อย่างเหมาะสม
3. ลูกจ้างได้รับข้อมูลความปลอดภัยสารเคมีและมาตรการความปลอดภัยที่มี เพื่อที่จะสามารถเข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมความปลอดภัยได้อย่างถูกต้อง
4. สร้างหลักการให้กับแต่ละโปรแกรม เพื่อจะทำให้สารเคมีถูกใช้อย่างปลอดภัย

4.1 ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญเกี่ยวกับสารเคมี

ใน Part III Classification and related measures จะเป็นข้อกำหนดที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารสารเคมีเพื่อความปลอดภัยในการทำงานกับสารเคมี ดังนี้

4.1.1 ระบบการจำแนกประเภทสารเคมี (Classification systems) (article 6)

กำหนดว่า ต้องมีการกำหนดระบบการจำแนกและเกณฑ์เฉพาะที่เหมาะสมสำหรับการจัดประเภทสารเคมีและการประเมินข้อมูลข่าวสารที่จะระบุได้ว่าสารเคมีนั้นมีอันตราย การกำหนดข้างต้นนี้ต้องดำเนินการโดย “หน่วยงานที่มีอำนาจ (competent authority)” หรือโดยหน่วยงานที่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานที่มีอำนาจข้างต้น และสอดคล้องกับมาตรฐานชาติหรือนานาชาติ ถ้าเป็นการขนส่งสารเคมี ระบบการจำแนกและเกณฑ์ที่จะกำหนด จะต้องพิจารณาถึง UN Recommendations on the transport of dangerous goods ด้วย

4.1.2 ฉลากและการทำเครื่องหมาย (Labeling and marking) (article 7)

- 1) สารเคมีทุกชนิดต้องติดเครื่องหมายเพื่อจะทราบว่าคือสารเคมีอะไร
- 2) ถ้าเป็นสารเคมีอันตราย* ต้องติดฉลากที่คนงานเข้าใจง่ายและทราบว่าเป็นสารเคมีประเภทใด (classification) มีอันตรายอะไร และวิธีป้องกันอันตราย
- 3) ฉลากในข้อ 1) และ 2) ต้องดำเนินการดังเช่นข้อ 4.1.1

4.1.3 ข้อมูลความปลอดภัยสารเคมี (Chemical Safety Data Sheets) (article 8)

- 1) สารเคมีอันตราย ต้องมีข้อมูลความปลอดภัยสารเคมี (ซึ่งรู้จักกันในชื่อ Material Safety Data Sheets ; MSDS) ต่อไปนี้ให้กับนายจ้าง

- ◆ ชื่อสารเคมี (identify)
- ◆ ผู้จัดหา (supplier)
- ◆ การจำแนกประเภท (classification)
- ◆ อันตราย (hazards)
- ◆ ข้อระวังด้านความปลอดภัย (safety precautions)
- ◆ การดำเนินการในภาวะฉุกเฉิน (emergency procedures)

4.2 หน้าที่ความรับผิดชอบของผู้จัดหา (Responsibilities of suppliers) (article 9)

ผู้จัดหาในที่นี้อาจเป็นบริษัทผู้ผลิต ผู้นำเข้าสารเคมี หรือผู้แทนจำหน่าย (distributors) ต้องดำเนินการดังนี้

- 4.2.1 จำแนกสารเคมีให้ชัดเจนตามระบบในข้อ 4.1.1 (article 6)
- 4.2.2 ติดเครื่องหมายหรือติดฉลากให้กับสารเคมีและสารเคมีอันตรายตามข้อ 4.1.2 (article 7)
- 4.2.3 จัดหา CSDS (หรือ MSDS-ผู้เขียน) ให้กับนายจ้าง

* ใน article 2 ได้ให้นิยามของสารเคมีอันตรายว่า hazardous chemical includes any chemical which has been classified as hazardous in accordance with article 6 (หรือข้อ 4.1.1 ของบทความนี้) or for which relevant information exists to indicate that the chemical is hazardous

4.2.4 แน่ใจว่าเมื่อมีข้อมูลใหม่ด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยมีการจัดเตรียมฉลากหรือ CSDS ฉบับปรับปรุงให้นายจ้าง

4.2.5 กรณีสารเคมียังไม่ได้ถูกจำแนกตามข้อ 4.1.1 (article 6) เป็นหน้าที่ของผู้จัดหาที่ต้องค้นหาข้อมูลหรือตัดสินใจว่าสารเคมีนั้นเป็นสารเคมีอันตรายหรือไม่

4.3 หน้าที่ความรับผิดชอบของนายจ้าง (Part IV Responsibilities of Employers)

4.3.1 การชี้บ่งสารเคมี (Identification) (article 10)

- 1) นายจ้างต้องแน่ว่าสารเคมีที่มีใช้ได้ถูกทำเครื่องหมายหรือติดฉลากรวมทั้งคนงานและผู้แทนคนงาน** ได้รับข้อมูล CSDS
- 2) กรณีที่ไม่มีข้อมูลข้างต้น นายจ้างต้องไม่ใช่สารเคมีนั้น ๆ จนกว่าจะได้รับจากผู้จัดหาหรือจากแหล่งข้อมูลอื่น
- 3) นายจ้างต้องแน่ว่าสารเคมีที่ใช้ในสถานประกอบการของตน ได้ถูกจำแนกและติดฉลากตามระบบที่กำหนด และมีการดำเนินการเพื่อการป้องกันอันตรายจากสารเคมี
- 4) นายจ้างต้องเก็บรักษาสถานที่การใช้สารเคมีอันตรายและ CSDS ของสารนั้น รวมถึงต้องให้คนงานและผู้แทนคนงานสามารถเข้าถึงบันทึกเหล่านี้ด้วย

4.3.2 การบรรจุนามสารเคมีในภาชนะอื่น (Transfer of Chemicals) (article 11)

เมื่อมีการบรรจุนามสารเคมีลงในภาชนะอื่น นายจ้างต้องแน่ว่าข้อมูลสำคัญของสารเคมี-ชื่อ อันตราย และการป้องกัน ยังคงมีอยู่

4.3.3 การสัมผัสสารเคมี (Exposure) (article 12)

- 1) นายจ้างต้องแน่ว่าคนงานสัมผัสสารเคมีไม่เกินมาตรฐานที่กำหนดโดยหน่วยงานมีอำนาจ (competent authority)
- 2) ประเมินการสัมผัสสารเคมีอันตราย
- 3) ถ้ามีความจำเป็นจะให้ความปลอดภัยกับคนงาน หรือเมื่อหน่วยงานที่มีอำนาจกำหนด นายจ้างต้องเฝ้าระวัง (monitor) และบันทึกการสัมผัสสารเคมีอันตรายของคนงาน
- 4) เก็บบันทึกการเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อมและการสัมผัสสารเคมีอันตรายของคนงานตามระยะเวลาที่หน่วยงานมีอำนาจกำหนด รวมทั้งต้องให้คนงานและผู้แทนคนงานเข้าถึงบันทึกนี้ด้วย

4.3.4 การควบคุมการปฏิบัติ (Operational control) (article 13)

ข้อกำหนดนี้ กำหนดให้นายจ้างต้องทำการประเมินความเสี่ยงจากการใช้สารเคมี และทำการป้องกันอันตรายด้วยวิธีการที่เหมาะสม เช่น การเลือกใช้สารเคมีหรือเทคโนโลยีที่ปลอดภัยกว่า การใช้มาตรการวิศวกรรมอย่างเพียงพอ การปรับปรุงระบบและวิธีการทำงานที่จะกำจัดหรือลดความเสี่ยง การจัดหาอุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลให้กับคนงาน (เมื่อวิธีการต่าง ๆ ข้างต้นยังไม่เพียงพอต่อความปลอดภัย) การจำกัดการสัมผัสสารเคมี การจัดให้มีการปฐมพยาบาล และการเตรียมการสำหรับภาวะฉุกเฉิน

4.3.5 การกำจัดสารเคมี (Disposal) (article 14)

นายจ้างต้องดำเนินการกำจัดสารเคมีที่ไม่ใช้แล้ว รวมถึงภาชนะบรรจุเปล่าที่ยังคงมีสารเคมีตกค้างอยู่ ด้วยวิธีการกำจัดที่ปลอดภัยต่อสุขภาพและความปลอดภัยของคน และสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับกฎหมายหรือแนวปฏิบัติของประเทศ

4.3.6 ข้อมูลข่าวสารและการฝึกอบรม

นายจ้างต้องแจ้งให้คนงานทราบถึงอันตรายของสารเคมีที่ใช้งาน และสอนให้คนงานเข้าใจถึงฉลากและ CSDS รวมทั้งจะขอข้อมูลเหล่านี้ได้อย่างไร

การสอนคนงาน ต้องเตรียมการจากข้อมูล CSDS และข้อมูลเฉพาะของสถานประกอบการนั้น ๆ

การฝึกอบรมต้องทำอย่างต่อเนื่อง

** ผู้แทนคนงาน (workers' representatives) หมายถึงบุคคลที่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นผู้แทนคนงานตามกฎหมายหรือแนวปฏิบัติของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับ Workers' Representatives Convention, 1971.

4.3.7 การร่วมมือทำงาน (Co-operation) (article 16)

กำหนดให้นายจ้างต้องร่วมมือทำงานกับคนงาน และผู้แทนคนงานในเรื่องความปลอดภัยจากการใช้สารเคมี

4.4 หน้าที่ของคนงาน (Part V. Duties of workers)

เป็นหน้าที่ของคนงานที่ต้องทำงานร่วมมือกับนายจ้าง และต้องทำงานที่จะกำจัดหรือลดความเสี่ยงภัยจากสารเคมีที่จะเกิดกับตนเองและผู้อื่น (article 17)

4.5 สิทธิของคนงานและผู้แทนคนงาน (Part VI. Rights of workers and their representatives)

4.5.1 คนงานมีสิทธิที่จะไม่ทำงานถ้ามีเหตุผล (reasonable justification) ที่เชื่อว่าตนเองจะได้รับอันตรายจากการใช้สารเคมีและต้องรีบแจ้งหัวหน้างานทันที

4.5.2 คนงานและผู้แทนคนงาน มีสิทธิที่จะ

1) ได้รับข้อมูลข่าวสารว่าสารเคมีนั้น ๆ คือสารอะไร มีอันตรายอะไร ข้อควรระวัง วิธีป้องกัน การศึกษา และฝึกอบรม

2) ข้อมูลในฉลาก

3) CSDS

4) ข้อมูลอื่น ๆ ที่อนุสัญญานี้กำหนดให้เก็บรักษาไว้

กรณีมีปัญหาหรือความขัดแย้งทางการค้า ให้ปฏิบัติตามวิธีการที่หน่วยงานมีอำนาจกำหนด

4.6 หน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐที่ส่งออกสารเคมี (Part VII. Responsibilities of Exporting States)

ข้อกำหนดนี้มีความสำคัญและเป็นประโยชน์กับประเทศกำลังพัฒนามาก เพราะกำหนดว่าถ้าประเทศผู้ส่งสารเคมีเป็นสินค้าออก จะส่งสารเคมีที่ถูกห้ามใช้ภายในประเทศนั้น ประเทศผู้ส่งออกจะต้องแจ้งเหตุผลด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยของสารเคมีที่ถูกห้ามใช้ขึ้นให้กับประเทศผู้สั่งซื้อ

ข้อมูลล่าสุด (2546) จาก ILO พบว่ามี 11 ประเทศที่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญานี้ ได้แก่ เม็กซิโก บราซิล เบอร์นิกา ฟาโซ โคลัมเบีย แทนซาเนีย ซิมบับเว นอร์เวย์ สวีเดน อิตาลี สาธารณรัฐประชาชนจีน และเกาหลี

5. ความพร้อมของประเทศไทยในการให้สัตยาบัน C170

ในประเด็นคำถามว่าประเทศไทยมีความพร้อมมากน้อยเพียงใดในการให้สัตยาบัน C170 ผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

5.1 นโยบายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย

จะว่าไปแล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความสนใจกับเรื่องอาชีวอนามัยและความปลอดภัยมานานแล้ว งานอาชีวอนามัยถูกบรรจุลงเป็นครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) หรือเมื่อ 36 ปีมาแล้ว ในส่วนของนโยบายรัฐบาลด้านความปลอดภัยในการทำงานก็พบว่า นับตั้งแต่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2545) ประเทศไทยมีรัฐบาลทำหน้าที่บริหารประเทศมาแล้ว 54 คณะด้วยกัน แต่เมื่อพิจารณาในเนื้อหาของนโยบายที่รัฐบาลได้แถลงในช่วงเข้าบริหารประเทศใหม่ ๆ นั้น ปรากฏว่าตั้งแต่รัฐบาลชุดแรกที่บริหารประเทศ จนถึงรัฐบาลชุดที่ 33 ที่มีนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ไม่มีนโยบายในเรื่องอาชีวอนามัยและความปลอดภัยแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามในระยะเวลาต่อมาประเทศไทยมีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 103 ลงวันที่ 16 มีนาคม 2515 ซึ่งเป็นเสมือนกฎหมายแม่บทด้านแรงงานที่ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยสามารถออกกฎหมายแรงงานที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการ และความคุ้มครองต่าง ๆ ให้กับผู้ใช้แรงงานได้ ซึ่งรวมถึงกฎหมายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยด้วย

รัฐบาลชุดที่ 34 (27 พ.ศ. 2517-15 ก.พ. 2518) ที่มีนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งนั้น กล่าวได้ว่าเป็นรัฐบาลชุดแรกที่มีการกล่าวถึงเรื่องอาชีวอนามัยและความปลอดภัยเป็นครั้งแรกในนโยบายที่รัฐบาลแถลงต่อที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ชุดที่ 2 และ ครั้งที่ 26 โดยระบุข้อความเพียงสั้น ๆ ไว้ในนโยบายข้อที่ 3.13 ว่า “จะส่งเสริมปรับปรุงแรงงานให้มีฝีมือและสมรรถภาพยิ่งขึ้น...ส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานได้มีสวัสดิภาพยิ่งขึ้น....”

ต่อมาในรัฐบาลชุดที่ 35 (15 ก.พ. 2518 - 14 มี.ค. 2518) ที่มี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดเป็นนโยบายทางสังคม ระบุในข้อ 10 ว่า “...รัฐบาลนี้จะคุ้มครองสุขภาพของผู้ประกอบอาชีพ โดยเฉพาะกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม ให้ปลอดภัยจากโรคซึ่งเกิดจากการประกอบอาชีพของตน...” จะเห็นได้ว่านโยบายด้านนี้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่ารัฐบาลชุดดังกล่าวมีเวลาในการบริหารประเทศสั้นมากเพียงประมาณ 1 เดือนเท่านั้น

ในรัฐบาลชุดต่อ ๆ มา ก็มีบางรัฐบาลที่ไม่ได้กำหนดนโยบายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย แต่ส่วนใหญ่จะมีการกำหนดไว้ด้วย ดังสรุปไว้ในตารางที่ 6 (รายละเอียดของนโยบายของรัฐบาลแต่ละคณะ สามารถดูได้จากหนังสือเอกสารงานรัฐสภา ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร)

มีข้อสังเกต คือ นโยบายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยของรัฐบาลแต่ละชุดจะกระจายอยู่ในนโยบายด้านแรงงาน สาธารณสุข อุตสาหกรรม หรือวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นถึงงานอาชีวอนามัยและความปลอดภัยที่มีหลายหน่วยงานรับผิดชอบ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนของงานที่ดำเนินการโดยหน่วยงานเหล่านั้น ส่งผลให้งบประมาณและกำลังคนต้องถูกแบ่งไปในหน่วยงานเหล่านั้น จึงไม่เพียงพอที่จะดำเนินงานอาชีวอนามัยและความปลอดภัยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ตารางที่ 6 นโยบายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยที่กำหนดโดยรัฐบาลชุดที่ 34-54 ของประเทศไทย

รัฐบาลชุดที่	ระยะเวลา	นายกรัฐมนตรี	ข้อความในนโยบาย
34	27 พ.ค.17 - 15 ก.พ.18	นายสัญญา ธรรมศักดิ์	นโยบายข้อ 3.13 ...ส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานได้มีสวัสดิภาพยิ่งขึ้น...
35	15 ก.พ.18 - 14 มี.ค.18	ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	นโยบายทางสังคม (ข้อ 10) ...จะคุ้มครองสุขภาพผู้ประกอบอาชีพ โดยเฉพาะกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม ให้ปลอดภัยจากโรค ซึ่งเกิดจากการประกอบอาชีพของตน...
36	14 มี.ค.18 - 20 เม.ย.19	ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช	(ไม่มีการกำหนดนโยบายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย)
37	20 เม.ย.19 - 25 ก.ย.19	ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	นโยบายทางเศรษฐกิจ (ข้อ 4) ...จะวางมาตรการรักษาสุขภาพและความปลอดภัยของกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม...
38	25 ก.ย. 19 - 6 ต.ค.19	ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	(ไม่มีการแถลงนโยบายสำหรับรัฐบาลชุดนี้)
39	8 ต.ค. 19 - 20 ต.ค. 20	นายธานินทร์ กรัยวิเชียร	(ไม่มีการกำหนดนโยบายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย)
40	11 พ.ย. 20 - 12 พ.ค.22	พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	นโยบายเศรษฐกิจ (ข้อ 6) ...รวมทั้งให้ได้รับความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน และบริการทางสวัสดิการตามสมควร...
41	12 พ.ค.22 - 3 มี.ค.23	พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	นโยบายทางสังคม (ข้อ 5.1.3) ...เร่งรัดและสอดคล้องให้สวัสดิการในด้านสุขภาพและความปลอดภัยของลูกจ้าง สนับสนุนและขยายขอบเขตการจัดตั้งกองทุนเงินทดแทนให้ทั่วถึง...
42	3 มี.ค.23 - 30 เม.ย. 26	พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	นโยบายทางสังคม (ข้อ 3 การสาธารณสุข ข้อย่อย 3.10) ...จะป้องกันและรักษาโรคที่เป็นอันตรายต่อประชาชนในกลุ่มอาชีพหรือวัยต่าง ๆ โดยเฉพาะโรคที่สามารถจัดหรือบำบัดให้หมดสิ้นไปจากประเทศไทย ทั้งนี้จะเร่งรัดโครงการที่จะป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุและสาธารณภัยต่าง ๆ รวมทั้งจัดทำโครงการฟื้นฟูสุขภาพให้สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อีกด้วย...
43	30 เม.ย. 26 - 5 ส.ค.29	พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	นโยบายทางสังคม (ข้อ 1 การพัฒนาแรงงานและสวัสดิการสังคม) 1.2 จะคุ้มครองแรงงานให้มีรายได้ ชั่วโมงทำงาน วันหยุด สวัสดิภาพ และหลักประกันที่เหมาะสม 1.3 จะปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยกองทุนทดแทนให้มีขอบเขตกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการมีกฎหมายประกันสังคมต่อไปในอนาคต นโยบายทางสังคม (ข้อ 4 การสาธารณสุข) 4.11 จะป้องกันและรักษาโรคที่เป็นอันตรายต่อประชาชนในกลุ่มอาชีพหรือวัยต่าง ๆ โดยเฉพาะโรคที่สามารถจัดหรือบำบัดให้หมดสิ้นไปจากประเทศไทย ทั้งนี้จะเร่งรัดโครงการที่จะป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุและสาธารณภัยชนิดต่าง ๆ รวมทั้งจัดทำโครงการฟื้นฟูสุขภาพให้สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อีกด้วย

รัฐบาลชุดที่	ระยะเวลา	นายกรัฐมนตรี	ข้อความในนโยบาย
44	5 ส.ค. 29 - 4 ส.ค.31	พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	นโยบายทางสังคม (ข้อ 3 การพัฒนา-สุขภาพอนามัย) 3.11 จะป้องกันและรักษาโรคที่เป็นอันตรายต่อประชาชน ในกลุ่มอาชีพหรือวัยต่าง ๆ ทั้งนี้จะเร่งรัดโครงการที่จะป้องกันและบรรเทาอุบัติเหตุและสาธารณภัย รวมทั้งจัดทำโครงการฟื้นฟูผู้พหุพิการให้สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อีกด้วย นโยบายทางสังคม (ข้อ 4 หลักประกันความมั่นคงในชีวิตและอาชีพ) 4.3...กำหนดนโยบายคุ้มครองแรงงานและแก้ไขปัญหาแรงงาน ตลอดจนการคุ้มครองสวัสดิภาพและกำหนดหลักประกันสังคมที่เหมาะสมให้ผู้ใช้แรงงาน (ไม่มีการกำหนดนโยบายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย)
45	4 ส.ค.31 - 9 ธ.ค.33	พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ	(ไม่มีการกำหนดนโยบายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย)
46	9 ธ.ค.33 - 23 ก.พ.34	พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ	(ไม่มีการกำหนดนโยบายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย)
47	2 มี.ค.34 - 7 เม.ย.35	นายอานันท์ ปันยารชุน	นโยบายสังคม (ข้อ 6) ...จัดให้มีระบบป้องกันอุบัติเหตุและบรรเทาสาธารณภัยให้มีความพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์
48	7 เม.ย. 35 - 10 มิ.ย.35	พลเอกสุจินดา คราประยูร	นโยบายสังคม (ข้อ 8.9) ...จัดให้มีระบบป้องกันภัย โดยช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัยที่รวดเร็วทันเหตุการณ์ นโยบายแรงงาน (ข้อ 11.3) ... และมีหลักประกันในอาชีพที่มั่นคงและปลอดภัย...
49	10 มิ.ย.35 - 23 ก.ย.35	นายอานันท์ ปันยารชุน	(ไม่ได้มีการกำหนดนโยบายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย แต่มีการระบุในนโยบายที่แถลงว่านอกจากนโยบายด้านต่าง ๆ ที่แถลงมานี้ รัฐบาลจะปฏิบัติตามและเร่งรัดดำเนินการให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติต่อไป)
50	23 ก.ย.35 - 13 ก.ค.38	นายชวน หลีกภัย	นโยบายทางสังคม (ข้อ 8.3 ด้านสาธารณสุข) 8.3.4 ปรับปรุงระบบการประกันสุขภาพ ให้สามารถคุ้มครองลูกจ้างอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในสถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป นโยบายทางสังคม (ข้อ 8.5 ด้านแรงงาน) ...8.5.9 ส่งเสริมให้มีความปลอดภัย ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงาน โดยปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมในการทำงาน นโยบายทางสังคม (ข้อ 8.8 ด้านอื่นๆ) ... 8.8.2 จัดให้มีระบบป้องกันอุบัติเหตุ ตลอดจนอุบัติเหตุและบรรเทาสาธารณภัย
51	13 ก.ค. 38 - 25 พ.ย.39	นายบรรหาร ศิลปอาชา	นโยบายสังคม (ข้อ 5.4 นโยบายด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม) ...มีระบบสวัสดิการและระบบความปลอดภัยในการทำงานที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน... 5.4.1 ส่งเสริมการฝึกอบรมและพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้แก่ผู้ใช้แรงงานกลุ่มด้อยโอกาส และผู้ซึ่งประสบอันตรายเนื่องจากการทำงานจนต้องกลายเป็นคนพิการ ให้มีความรู้ ฝีมือ ทักษะในการประกอบอาชีพ ตลอดจนได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพด้วย 5.4.2 ส่งเสริม...และมาตรการความปลอดภัยในการทำงานทั้งแบบทวิภาคี และไตรภาคี... ให้ลูกจ้างได้รับสวัสดิการที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน ให้มีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี
52	25 พ.ย.39 - 9 พ.ย.40	พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ	นโยบายด้านสังคม (ข้อ 6.3 นโยบายด้านการสาธารณสุข) 6.3.10...สร้างหลักประกันสุขภาพ และคุ้มครองความปลอดภัยจากการประกอบอาชีพ นโยบายด้านสังคม (ข้อ 6.4 นโยบายด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม) 6.4.5 ส่งเสริม...และความปลอดภัยในการทำงานทั้งระบบทวิภาคีและไตรภาคี
53	9 พ.ย.40 - 8 ก.พ.44	นายชวน หลีกภัย	นโยบายระยะปานกลาง : การปรับโครงสร้างและการพัฒนาสังคม 2.6 การพัฒนาคนและสังคม 2.6.1 ด้านแรงงาน (1) ปรับปรุงกฎหมายแรงงาน ตลอดจนกฎและข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพเพื่อคุ้มครองผู้ใช้แรงงาน โดยเฉพาะแรงงานเด็กและแรงงานหญิงให้ได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม มีความปลอดภัยและมีสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี 2.6.5 ด้านสุขภาพอนามัย

รัฐบาลชุดที่	ระยะเวลา	นายกรัฐมนตรี	ข้อความนโยบาย
			(2) เร่งรัดให้มีการแก้ไขปัญหาที่มีแนวโน้มรุนแรง ได้แก่ โรคเอดส์...ตลอดจนโรคที่เกิดจากการทำงานและสิ่งแวดล้อม... (6) เฝ้าระวัง...และคุ้มครองความปลอดภัยในการประกอบอาชีพ 2.6.8 ด้านอื่น ๆ (2) ดูแล พัฒนา ผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มบุคคลที่สมควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษ เช่น คนชรา...ผู้พิการหรือทุพพลภาพ โดยสนับสนุนให้ได้รับการศึกษา การฝึกอบรม การจ้างงาน...
54	9 ก.พ. 44 - ปัจจุบัน	พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร	นโยบายการพัฒนาแรงงาน (2)...และให้มีระบบการคุ้มครองสุขภาพ ความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมในสถานประกอบการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความคุ้มครองแรงงานเด็กและสตรี นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (6) สร้างมาตรการในการควบคุมการนำเข้าสารเคมี สารพิษ และวัตถุอันตราย โดยยึดถือมาตรฐานสากลของประเทศที่พัฒนาแล้ว... นโยบายเสริมสร้างสังคมเข้มแข็ง (3) จัดระบบการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตราย การป้องกันอุบัติเหตุและอุบัติภัย...

เมื่อพิจารณาถึงตรงนี้ จะพอจะอนุมานได้ว่าในแง่ความพร้อมที่จะดำเนินงานด้านความปลอดภัยจากสารเคมีแล้ว ประเทศไทยก็มีความพร้อมระดับหนึ่ง เพราะมีทั้งนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติที่จะเป็นพื้นฐาน รองรับ การดำเนินงานต่าง ๆ ด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยของหน่วยงานภาครัฐ

5.2 แผนแม่บทความปลอดภัยสารเคมี

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับเรื่องความปลอดภัยจากสารเคมี ดังจะเห็นได้จากการจัดทำ**แผนแม่บทพัฒนาความปลอดภัยด้านเคมีวัตถุแห่งชาติ** ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2540 - 2544) ซึ่งบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดูแลเรื่องสารเคมีถึง 13 กระทรวง รวมทั้งหน่วยงานภาคเอกชนและองค์กรเอกชน อีกมาก สำหรับในปัจจุบันนี้อยู่ในช่วงของการดำเนินงานตามแผนแม่บทฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2549) ซึ่งกำหนดยุทธศาสตร์หลัก 5 ด้านได้แก่

1. การพัฒนาเครือข่ายข้อมูลสารเคมีแห่งชาติ
2. การพัฒนาระบบการจัดการและป้องกันอุบัติภัยเคมีวัตถุ
3. การส่งเสริมศักยภาพการจัดการของเสียเคมีวัตถุ
4. การพัฒนาเครือข่ายศูนย์พิษวิทยาแห่งชาติ
5. การศึกษาวิจัยและพัฒนา

ดังนั้น จึงพิจารณาได้ว่าแผนแม่บทฯ นี้เป็นส่วนสนับสนุนสำคัญที่ทำให้มีการดำเนินงานด้านความปลอดภัยสารเคมีของประเทศไทย การให้สัตยาบันอนุสัญญา C170 จึงเป็นสิ่งที่ไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย

5.3 กฎหมายความปลอดภัยสารเคมี

ประเทศไทยได้พยายามผลักดันให้มีกฎหมายอาชีวอนามัยและความปลอดภัยมาแล้วหลายฉบับ ถึงแม้บางฉบับจะไม่เกี่ยวข้องกับสารเคมีโดยตรง แต่ก็ถือว่าเป็นพื้นฐานที่สนับสนุนต่อความปลอดภัยในการใช้สารเคมี ยกตัวอย่างเช่นในปี 2528 กระทรวงมหาดไทยโดยกรมแรงงาน (ชื่อในสมัยนั้น) ออกกฎหมายกำหนดให้สถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป ต้องมีเจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงาน (นิยมเรียกทั่วไปว่า จป.) อย่างน้อย 1 คน ทำงานเต็มเวลา ต่อมาในปี 2540 จึงยกเลิกกฎหมายดังกล่าว และกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงานเป็นระดับพื้นฐาน ระดับหัวหน้างาน ระดับบริหาร และระดับวิชาชีพ เป็นต้น จป.เหล่านี้จึงเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยในเรื่องความปลอดภัยจากสารเคมี ตารางที่ 7 ได้สรุปให้เห็นถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับความปลอดภัยจากสารเคมีทั้งทางตรงและทางอ้อม ของกระทรวงแรงงาน และกระทรวงอุตสาหกรรม นับรวม ๆ แล้วมีอย่างน้อยสิบกว่าฉบับ

ตารางที่ 7 กฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยจากสารเคมีของประเทศไทย

หน่วยงานรับผิดชอบ	ชื่อกฎหมาย
กระทรวงแรงงาน	1. ป.มท.* เรื่อง ความปลอดภัยในการทำงานเกี่ยวกับภาวะแวดล้อม (สารเคมี) 2. ป.มท. เรื่อง ความปลอดภัยในการทำงานในสถานที่อับอากาศ 3. ป.มท. เรื่อง ความปลอดภัยในการทำงานเกี่ยวกับสารเคมีอันตราย 4. ป.มท. เรื่อง การป้องกันและระงับอัคคีภัยในสถานประกอบการเพื่อความปลอดภัยในการทำงาน 5. ป.รศ.** เรื่อง คณะกรรมการความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน 6. ป.รศ. เรื่อง ความปลอดภัยในการทำงานของลูกจ้าง
กระทรวงอุตสาหกรรม	1. พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ. 2535 2. กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2535) ออกตามความใน พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ. 2535 3. กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความใน พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ. 2535 4. ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2513) ออกตามความใน พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ. 2512 5. ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2514) ออกตามความใน พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ. 2512 6. ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2530) ออกตามความใน พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ. 2512 7. ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2542) ออกตามความใน พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ. 2535 เรื่อง มาตรการคุ้มครองความปลอดภัยในการดำเนินงาน 8. ประกาศกรมโรงงานอุตสาหกรรม เรื่อง หลักเกณฑ์ในการอนุญาตให้นำเศษ เศษตัด และของที่ใช้ไม่ได้ เป็นพลาสติก ไม่ว่าใช้แล้วหรือไม่ก็ตามเข้ามาในราชอาณาจักร 9. พ.ร.บ. วัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 10. ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย พ.ศ. 2546

* ป.มท. = ประกาศกระทรวงมหาดไทย

** ป.รศ. = ประกาศกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

จากตารางที่ 7 จึงเห็นได้ว่าประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยจากสารเคมี ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมหลายฉบับ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความพร้อมของประเทศไทยอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ กระทรวงแรงงานอยู่ระหว่างการปรับปรุงกฎหมายสารเคมีและสารเคมีอันตราย และเสนอร่างพระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. ต่อคณะรัฐมนตรี หากมีการประกาศใช้เป็นกฎหมายขึ้น ก็จะเป็นกฎหมายแม่ที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในเรื่องความปลอดภัยจากสารเคมี

5.4 เปรียบเทียบรายละเอียดของกฎหมายไทยบางฉบับ กับข้อกำหนดใน C170

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดว่าหากประเทศไทยให้การรับรองคือให้สัตยาบันอนุสัญญา C170 นั้น ประเทศไทยต้องปรับปรุงกฎหมายที่มีอยู่เดิม หรือต้องออกกฎหมายใหม่หรือไม่ ในที่นี้จะหยิบยกเอากฎหมาย ป.มท. เรื่อง ความปลอดภัยในการทำงานเกี่ยวกับสารเคมีอันตราย และประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2530) ออกตามความใน พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ. 2512 เรื่อง หน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน มาศึกษาเปรียบเทียบกับข้อกำหนดของ C170 (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบข้อกำหนดของกฎหมายไทย 2 ฉบับ กับ ข้อกำหนดของ C170 (ต่อ)

ข้อกำหนดของ C170	ข้อกำหนดของ ป.พ.ท.สารเคมีอันตราย		ข้อกำหนดของ ป.กระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 24	
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
6. หน้าที่คนงาน 6.1 ร่วมมือทำงานกับนายจ้าง 6.2 กำจัด/ลดความเสี่ยงที่จะเกิดกับตนเองและคนอื่น	(/) (/)	ในทางปฏิบัติ ทำกันอยู่แล้ว นายจ้างให้หยุดการทำงาน ได้ถ้าลูกจ้างไม่ สามใจอุปกรณ์ป้องกัน	(/) (/)	ในทางปฏิบัติ ทำกันอยู่แล้ว กฎหมายกำหนดให้คนงานที่ไม่เกี่ยวข้องออกจาก บริเวณที่อันตรายในกรณีเกิดอุบัติเหตุหรือซ่อมแซม เครื่องจักร
7. สิทธิของคนงาน/ผู้แทนคนงาน 7.1 ไม่ทำงานถ้ามีเหตุขัดขวางงานนั้นมีอันตราย 7.2 ได้รับข้อมูล CSDS 7.3 ได้รับข้อมูลในหลากหลาย 7.4 ข้อมูลอื่น ๆ ที่อนุสัญญาที่กำหนดให้เก็บรักษาไว้	/	ในทางปฏิบัตินายจ้างจัดให้อยู่แล้ว ในทางปฏิบัตินายจ้างจัดให้อยู่แล้ว ในทางปฏิบัตินายจ้างจัดให้อยู่แล้ว	/	ในทางปฏิบัติ โรงงานจัดให้อยู่แล้ว ในทางปฏิบัติ โรงงานจัดให้อยู่แล้ว ในทางปฏิบัติ โรงงานจัดให้อยู่แล้ว
8. หน้าที่การรับผิดชอบของประเทศที่ส่งออกสารเคมี 8.1 ถ้าจะส่งออกสารเคมีที่ห้ามใช้ในประเทศของคน ต้องระบุ เหตุผลด้านความปลอดภัยสารเคมีให้กับประเทศผู้สั่งซื้อ	/	ข้อนี้เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย	/	ข้อนี้เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย

หมายเหตุ 1. (/) หมายความว่ากฎหมายไม่ได้กำหนดเรื่องนี้ไว้ชัดเจน แต่ประมวลสิ่งที่กฎหมายกำหนดในหลาย ๆ มาตรา อนุมาณได้ว่ากฎหมายกำหนดให้ “มี” เรื่อนั้น ๆ
 2. ใน ป.พ.ท.เรื่องความปลอดภัยในการทำงานกับสารเคมีอันตราย และ ป.กระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 24 (รวมทั้งกฎหมายฉบับอื่น ๆ ด้วย) ยังมีข้อกำหนดด้านความปลอดภัยในการใช้สารเคมีอีกมากที่ไม่ได้
 ระบุชื่อ ๆ ใน C170 แสดงให้เห็นว่าโดยกฎหมายที่มีอยู่ประเทศไทยมีความพร้อมในสิ่งกำหนดใน C170 อยู่มากทีเดียว

ผลการเปรียบเทียบในตารางที่ 8 จึงเห็นได้ชัดเจนว่าเมื่อพิจารณาในแง่กฎหมายแล้ว ประเทศไทยมีความพร้อมที่จะให้สัตยาบันอนุสัญญา C170 เพราะข้อกำหนดใน C170 นั้น ได้มีการกำหนดไว้แล้วเป็นส่วนใหญ่ในกฎหมายแรงงานและกฎหมายอุตสาหกรรมของไทย

5.5 ความพร้อมด้านกำลังคน

หากจะพิจารณาเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ของกระทรวงแรงงานและกระทรวงอุตสาหกรรมที่มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย อาจพบว่ามีอำนาจเจ้าหน้าที่ไม่มากและไม่เพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนโรงงานและสถานประกอบการที่มีอยู่แต่อย่าลืมว่าตาม พ.ร.บ.คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เปิดโอกาสรัฐให้ใช้แนวคิดของการมี “บุคคลที่สาม” มาดำเนินงานบางอย่างที่รัฐเห็นควรได้ ในส่วนของกระทรวงอุตสาหกรรมก็เช่นกัน จึงเห็นได้ว่าประเทศไทยไม่น่าจะมีปัญหาเรื่องกำลังคนในส่วน of เจ้าหน้าที่รัฐ

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในส่วนของบุคลากรในโรงงาน ก็พบว่าในปัจจุบันโรงงานขนาดใหญ่ และโรงงานขนาดกลาง / เล็กที่มีเจ้าของเป็นชาวอเมริกัน ยุโรป ญี่ปุ่น หรือออสเตรเลีย หรือที่มีการทำธุรกิจติดต่อกับบริษัทเชื้ขาดังกล่าว ล้วนมีบุคลากรที่ผ่านการอบรมตามข้อบังคับของกฎหมายแรงงาน เป็นเจ้าหน้าที่ความปลอดภัยระดับวิชาชีพบริหาร และหัวหน้างานกันเป็นส่วนใหญ่ มีผู้ผ่านการอบรมจนถึงปี 2546 ประมาณแสนคน คนเหล่านี้จึงเป็นกำลังสำคัญที่จะรองรับการปฏิบัติตามข้อกำหนดของอนุสัญญา C170 ได้

5.6 บทสรุปด้านความพร้อมของประเทศไทย

เมื่อพิจารณาในเรื่องนโยบายรัฐบาล กฎหมายที่มีอยู่และกำลังคน ผู้เขียนเชื่อว่าประเทศไทยมีความพร้อมที่จะให้สัตยาบันต่ออนุสัญญา C170 ได้ตามที่ได้วิเคราะห์ข้างต้น ความไม่พร้อมน่าจะอยู่ที่ “นายจ้าง” จะยินดีด้วยหรือไม่เท่านั้น เพราะการดำเนินงานในโรงงานให้ได้ตามข้อกำหนดของ C170 อาจต้องใช้งบประมาณและเวลาส่วนหนึ่ง แต่ขอเน้นย้ำว่าหากไม่พูดถึงเรื่องอนุสัญญา C170 แล้ว นายจ้างก็ยังต้องใช้งบประมาณและเวลาในเรื่องความปลอดภัยจากสารเคมีอยู่ดี เพราะกฎหมายของประเทศไทยได้กำหนดในเรื่องเหล่านี้มาก่อนหน้าที่แล้ว สำคัญว่าขณะนี้โรงงานได้ปฏิบัติตามกฎหมายแล้วหรือยัง

6. ประโยชน์และข้อควรระวังในการให้สัตยาบันอนุสัญญา C170

ประเทศไทยสามารถรับประโยชน์จากการให้สัตยาบันอนุสัญญา C170 ในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน อาทิ

- 1) การประชาสัมพันธ์การให้สัตยาบันดังกล่าวต่อนานาประเทศ เพื่อเป็นภาพพจน์ทางบวกในการเจรจาทางธุรกิจการค้า ถือเป็นข้อได้เปรียบในการแข่งขันทางการค้า
- 2) การขอความช่วยเหลือทางเทคนิค และความรู้จากองค์การแรงงานระหว่างประเทศในการส่งเสริมและช่วยแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามอนุสัญญาลฉบับนี้
- 3) ใช้เป็นแรงผลักดันให้เกิดกิจกรรมความปลอดภัยจากสารเคมี โดยอาศัยการให้สัตยาบันเป็นแรงหนุน จากประสบการณ์กว่า 25 ปี ในงานอาชีวอนามัยและความปลอดภัย ผู้เขียนเชื่อว่าประโยชน์ข้อนี้จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน เพราะลักษณะการทำงานของคนไทยส่วนหนึ่ง หากถูกบังคับหรือต้องทำเพราะมีข้อผูกมัด (เช่นการให้สัตยาบัน) ก็จะทำงานได้ดี จะทำให้กิจกรรมความปลอดภัยจากสารเคมีเกิดขึ้นมากมายในโรงงาน ตัวอย่างที่จะหยิบยกให้เห็นก็คือกรณีการมีกฎหมายแรงงาน กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงานระดับวิชาชีพ (ต้องอบรม 180 ชั่วโมง) ระดับบริหาร (อบรม 12 ชั่วโมง) ระดับหัวหน้างาน (อบรม 12 ชั่วโมง) และระดับพื้นฐาน (อบรม 30 ชั่วโมง) เมื่อกระทรวงแรงงาน มีนโยบายชัดเจนที่จะบังคับใช้กฎหมายนี้ ทำให้มีการอบรมหลักสูตรข้างต้นกันอย่างมาก จนสามารถมีเจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงานรวมทุกระดับนับแสนคนในช่วงปี 2540-2546 ด้วยลักษณะการบังคับใช้กฎหมายเช่นนี้ ทำให้พบว่าผู้จัดการฝ่ายบุคคล ฝ่ายการเงิน ฝ่ายการตลาด ฯลฯ ล้วนเข้ารับการอบรมหลักสูตร เจ้าหน้าที่ความปลอดภัยระดับบริหารทั้งสิ้น

ประโยชน์อื่นที่จะตามมาคืองานอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่สารเคมี ก็จะได้รับปฏิบัติไปด้วย ซึ่งจะส่งผลดีทั้งต่อคนงาน ชุมชนรอบโรงงาน ประชาชนทั่วไป และคุณภาพสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม มีข้อควรระวังว่าเมื่อให้สัตยาบันแล้ว ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามด้วย ในความหมายนี้ของประเทศไทย หมายถึงหน่วยงานต่าง ๆ ไม่เฉพาะกระทรวงแรงงานเท่านั้น จึงต้องพิจารณาให้รอบคอบ มิฉะนั้นหากไม่สามารถทำตามที่ได้ให้สัตยาบัน ก็จะถูกประณามได้ เช่น อาจมีการการประกาศหรือเผยแพร่ข่าวสารทางสื่อต่าง ๆ ว่าประเทศไทยฝ่าฝืน

ไม่ปฏิบัติตามที่ได้ให้สัตยาบันไว้ อาจมีการชะลอหรือระดับความช่วยเหลือจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศ หรืออาจไม่มีการเชิญประเทศไทยเข้าร่วมการประชุมสัมมนาในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น

7. ขั้นตอนการให้สัตยาบันอนุสัญญา C170

ถ้าประเทศไทยสนใจที่จะให้สัตยาบัน อาจเริ่มต้นที่กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน เสนอกระทรวงแรงงาน เพื่อพิจารณาตั้ง “คณะทำงานพิจารณาและตรวจสอบอนุสัญญา ILO” เพื่อศึกษาและให้ความเห็นว่าควรให้สัตยาบันหรือไม่ คณะทำงานชุดนี้ มีปลัดกระทรวงแรงงานเป็นประธานส่วนผู้ทำงานประกอบด้วยอธิบดีทุกกรมและผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงแรงงาน จากนั้นกระทรวงแรงงานจึงจัดสัมมนาไตรภาคีเพื่อขอความเห็นและความเป็นไปได้ของการให้สัตยาบัน หากผลออกมาว่ามีความเป็นไปได้ ทางกระทรวงแรงงานก็จะตั้ง “คณะกรรมการพิจารณาการให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับที่ 170” เพื่อศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง คณะกรรมการชุดนี้จะแต่งตั้งเป็นการเฉพาะคราว ๆ ไป ในที่สุดกระทรวงแรงงานก็จะเสนอเรื่องไปยังคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาต่อไป ในกรณีนี้คณะรัฐมนตรีจะให้สอบถามหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอคำยืนยันในความพร้อมที่จะปฏิบัติตามอนุสัญญาหากทุกอย่างเรียบร้อยดี กระทรวงแรงงานจะจัดทำเอกสารประกอบการให้สัตยาบัน ส่งไปให้กระทรวงการต่างประเทศดำเนินการจดทะเบียนการให้สัตยาบันต่อสำนักงานแรงงานระหว่างประเทศต่อไป

อนุสัญญาฉบับนี้ จะมีผลบังคับใช้หลังจดทะเบียน 12 เดือน และจะผูกพันเป็นระยะเวลา 10 ปี

แผนภูมิ (ภาพที่ 1) แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนต่าง ๆ ของการให้สัตยาบันอนุสัญญา C170 ที่ประเทศไทยต้องดำเนินการ

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการให้สัตยาบันอนุสัญญา C 170

ภาคผนวก

ข้อมูลอุบัติเหตุจากสารเคมีในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2542-2543

วันที่เกิดเหตุ	เหตุการณ์/สถานที่	ผลกระทบ/ความเสียหาย
8 ก.ย. 2542	1. เกิดเหตุเพลิงไหม้โกดัง เก็บสารเคมีการเกษตรของบริษัท เอส พี เค อโกร จำกัด เขตคลองสามวา กรุงเทพฯ	- โกดังเข้าถูกเพลิงไหม้ 4 หลัง - ชาวบ้านและนักเรียน 66 คน เกิดอาการเวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน และสับสน - นำจากการดับเพลิงที่ปนเปื้อนสารเคมีไหลลงคูน้ำสาธารณะหน้าโกดังและคลองพระยาสุเรนทร์ หลังโกดัง - ปลาเลี้ยงในกระชังตาย 10 กระชัง - บ้านเรือนราษฎรได้รับความเสียหาย 1 หลังคาเรือน
19 ก.ย. 2542	2. การระเบิดที่โรงงานอบลำไยของบริษัท หงส์ไทย เกษตรพัฒนา จำกัด ต.บ้านกลาง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่	- คนงานที่ทำงานในโรงงานเสียชีวิต 36 คน สูญหาย 9 คน - บ้านเรือนราษฎร โรงพยาบาล วัด และประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงรัศมี 1 กม. ได้รับความเสียหายและบาดเจ็บจำนวนมาก ประมาณ 100 กว่าหลังคาเรือน - ทรัพย์สินเสียหายประมาณ 500 ล้านบาท - หน่วยป้องกันภัยปราบปรามจากการสุมคอก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์
29 ก.ย. 2542	3. ก๊าซแอมโมเนียรั่วไหลจากโรงงานห้องเย็น อาเซียน ซีฟู้ด จำกัด เขตคลองเตย กรุงเทพฯ	- เด็กนักเรียน 30 คน ของโรงเรียนสามัคคีสังเคราะห์ ที่ตั้งอยู่ท้ายลม 200 เมตร เกิดอาการแน่นหน้าอก เวียนศีรษะ และมีอาการระคายเคืองระบบทางเดินหายใจ
2 ธ.ค. 2542	4. เพลิงไหม้คลังน้ำมัน โรงกลั่นไทยออยล์ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี	- แรงระเบิดทำให้สถานีดับเพลิงและรถดับเพลิง 6 คัน อาคารสำนักงาน และโรงซ่อมบำรุงเสียหาย - น้ำมันเบนซินในคลังเก็บถูกไฟเผาไหม้ 24.5 ล้านลิตร - มีผู้เสียชีวิต 7 คน และบาดเจ็บ 5 คน - อาคารบ้านเรือนประชาชนเสียหายเล็กน้อย 200 หลังคาเรือน
3 ก.พ. 2543	5. การรั่วไหลของรังสีโคบอลต์ 60 จากร้านขายของเก่า อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ	- คนงานเสียชีวิต 3 คน บาดเจ็บสาหัส 1 คน และประชาชนที่อยู่ในรัศมีอันตรายเกิดการผิปกัดของเลือด 9 ราย
6 มี.ค. 2543	6. ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์รั่วไหลจากโรงงานไทยโพลีคาร์บอนเตไนนิกมอุตสาหกรรมผาแดง อ.เมือง จ.ระยอง	- เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของโรงงานเสียชีวิต 1 คน เนื่องจากเข้าไปปิดวาล์วโดยไม่สวมหน้ากากป้องกันก๊าซพิษ - ประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงโรงงานได้รับอันตรายจากการสุมคอก๊าซพิษจำนวนมาก
13 มี.ค. 2543	7. ก๊าซแอมโมเนียรั่วไหลจากห้องเย็นของบริษัทลานนาเกษตรอุตสาหกรรม จำกัด อ.เมือง จ.เชียงใหม่	- คนงาน 20 คน เกิดอาการแน่นหน้าอก หายใจไม่ออก ในจำนวนนี้มีอาการสาหัส 8 ราย
22 มี.ค. 2543	8. ก๊าซแอมโมเนียรั่วไหลจากโรงงานน้ำแข็งมิตรภาพขอนแก่น อ.เมือง จ.ขอนแก่น	- คนงานบาดเจ็บ 2 คน และเสียชีวิต 1 คน
27 มี.ค. 2543	9. ก๊าซแอมโมเนียรั่วไหลจากโรงงานที่บริษัทอุตสาหกรรมห้องเย็นกันตัง อ.กันตัง จ.ตรัง	- คนงาน 20 คน หมดสติจากการสุมคอก๊าซพิษ
13 เม.ย. 2543	10. ก๊าซแอมโมเนียรั่วไหลจากโรงงานทำน้ำแข็งสยาม เขตพระนคร กรุงเทพฯ	- คนงาน 7 คน ได้รับอันตรายจากการสุมคอก๊าซพิษ
7 พ.ค. 2543	11. ก๊าซแอมโมเนียรั่วไหลจากโรงงานบริษัทเอเซียซีฟู้ด จำกัด เขตคลองเตย กรุงเทพฯ	- ไม่มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต
5 ก.ค. 2543	12. ไอสารเคมีฟุ้งกระจายจาก บริษัท อีเกิล เคมีคอล อินดัสตรี จำกัด ต.แพรกษา อ.เมือง จ.สมุทรปราการ	- นักเรียนโรงเรียนวัดแพรกษามากกว่า 200 คน มีอาการเวียนศีรษะ หายใจไม่ออก แน่นหน้าอก อาเจียน ต้องนำส่งโรงพยาบาล ในจำนวนนี้มีอาการสาหัส 100 คน
9 ส.ค. 2543	13. ก๊าซพิษรั่วไหลจากโรงงานทวีพรคำถึงที่ อ.บางบ่อ จ.สมุทรปราการ	- พนักงานโรงงานอินซูลแพคอุตสาหกรรม (กรุงเทพ) จำกัด ซึ่งตั้งอยู่ได้ลมของโรงงานต้นเหตุ จำนวน 53 คน และประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง จำนวน 52 คน เกิดอาการแน่นหน้าอก หายใจไม่ออก เวียนศีรษะ อาเจียน อ่อนเพลีย ใจสั่น และมีอาการระคายเคืองต่อระบบทางเดินหายใจส่วนต้น ในจำนวนนี้มีอาการสาหัส 2 คน
26 ส.ค. 2543	14. เกิดเหตุเพลิงไหม้สารเคมีของโรงงานแมริออต จิวเวลรี นิคมอุตสาหกรรมบางปู จ.สมุทรปราการ	- พนักงานของบริษัทที่เข้าไปดับเพลิง จำนวน 23 คน เกิดอาการแน่นหน้าอก หายใจติดขัด แสบคอ แสบตา คลื่นไส้ เวียนศีรษะ เนื่องจากสุมคอก๊าซพิษที่เกิดจากเพลิงไหม้สารเคมี ในจำนวนนี้ 1 ราย มีอาการรุนแรงถึงขั้นหมดสติ

หมายเหตุ : อุบัติเหตุปี พ.ศ. 2543 เป็นข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม - กันยายน

ที่มา : กองจัดการสารอันตรายและกากของเสีย กรมควบคุมมลพิษ อ้างในแผนแม่บทพัฒนาความปลอดภัยด้านเคมีวัตถุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2549) กันยายน 2544 หน้า 51-54

หนังสือ / แหล่งอ้างอิง

1. ILO C 170 Chemicals Convention, 1990.
2. คณะอนุกรรมการประสานนโยบายและแผนการดำเนินงานว่าด้วยความปลอดภัยด้านเคมีวัตถุ,
แผนแม่บทพัฒนาความปลอดภัยด้านเคมีวัตถุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2549) กันยายน 2544
3. www.ilo.org
4. www.pcd.go.th

การอุปโลกบริโลกอย่างยั่งยืน : มิติใหม่ของการลดอันตรายจากสารเคมี

ดร.ขวัญฤดี โชติชนาทวีวงศ์*
ทิตยา วรานุสันติกุล**, ภัทรันดา แสงมะหะหมัด**
พรพิมล ลิ้มตระกูล**, ทศนาวัลย์ อุฑารสกุล**

1. การเพิ่มประชากรโลก: ระเบิดที่รอเวลาทำลายล้าง?

Pual R. Ehrlich นักวิชาการเจ้าของผลงาน Population Bomb ได้นำเสนอแนวความคิดที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลกระทบทางด้านนิเวศวิทยาที่เกิดจากมนุษย์และปัจจัยหลัก 3 ประการ ได้แก่ จำนวนประชากร อัตราการบริโภคนิยม และเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต ซึ่ง Ehrlich ได้นำเสนอความสัมพันธ์นี้ในลักษณะของสมการอย่างง่าย¹ ดังนี้

$$I = P \times A \times T$$

โดย

I = ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

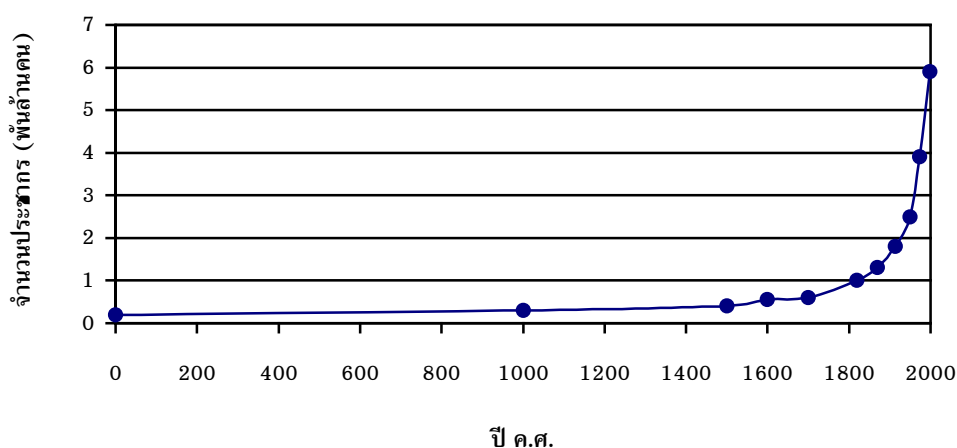
P = จำนวนประชากร

A = อัตราการบริโภคต่อบุคคล

T = เทคโนโลยี

สมการดังกล่าวแสดงถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยหลักทั้ง 3 ประการต่อผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม โดยเมื่อพิจารณาจากสมการจะพบว่าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมของมนุษย์นั้นจะเพิ่มขึ้นเมื่อมีการเพิ่มจำนวนประชากร หรือประชากรมีอัตราการบริโภคสูงขึ้น หรือมีการพัฒนาเทคโนโลยีซึ่งมีประสิทธิภาพในการผลิตทำให้มีการดึงทรัพยากรออกมาใช้มากขึ้น และเร็วขึ้น หรือมีการใช้เทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดมลพิษมากขึ้น เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมของมนุษย์เพิ่มมากขึ้นทั้งสิ้น

เมื่อพิจารณาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยหลักแต่ละประเภทในภาพรวมจะเห็นได้ว่าจำนวนประชากรและอัตราการบริโภคนิยมอยู่ในแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยจำนวนประชากรโลกมีการเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีการเพิ่มจำนวนประชากรในลักษณะทวีคูณ(exponential) ดังรูปที่ 1 ซึ่งการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็วเช่นนี้นับว่าเป็นการเพิ่มแรงกดดันต่อระบบนิเวศของโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นนั้นเท่ากับเป็นการเพิ่มความต้องการอาหาร น้ำ และทรัพยากรอื่นๆ ซึ่งก่อให้เกิดความหวุ่นวิตกว่าจำนวนประชากรโลกในอนาคตอาจเพิ่มขึ้นจนเกินกว่าศักยภาพของโลกที่จะรองรับได้หรือเกิดภาวะประชากรล้นโลกนั่นเอง

รูปที่ 1: จำนวนประชากรโลก²

* ผู้อำนวยการฝ่ายพลังงาน อุตสาหกรรม และสิ่งแวดล้อม สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย <qwan@tei.or.th>

** รองนักวิจัย ฝ่ายพลังงาน อุตสาหกรรม และสิ่งแวดล้อม สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

¹ <http://www.seattle.battelle.org/services/e&s/pop-env/ch03.htm> (09/04/03)

หากพิจารณาการเติบโตของประชากรเมืองส่งผลให้เมืองขนาดใหญ่ตามนิยามขององค์การสหประชาชาติที่หมายถึงเมืองที่มีประชากรมากกว่า 10 ล้านคนนั้นเพิ่มมากขึ้น ในปี ค.ศ. 1975 มีเมืองขนาดใหญ่เพียง 5 เมืองในโลก และเพิ่มขึ้นเป็น 19 เมืองในระยะเวลา 25 ปี ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา นอกจากนั้นจากการประมาณการในปี ค.ศ. 2015 จะมีเมืองที่มีประชากรมากกว่า 10 ล้านคนเพิ่มขึ้นเป็น 23 เมืองรวมทั้งกรุงเทพมหานครด้วย ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบเมืองขนาดใหญ่ในปี ค.ศ. 1975, 2000 และ 2015³

ค.ศ. 1975		ค.ศ. 2000		ค.ศ. 2015 (ประมาณการ)	
เมือง	ประชากร (ล้านคน)	เมือง	ประชากร (ล้านคน)	เมือง	ประชากร (ล้านคน)
โตเกียว	19.8	โตเกียว	26.4	โตเกียว	26.4
นิวยอร์ก	15.9	เม็กซิโกซิตี	18.1	มุมไบ	26.1
เซี่ยงไฮ้	11.4	มุมไบ	18.1	ลาฮอร์	23.2
เม็กซิโกซิตี	11.2	เซาเปาโล	17.8	ดัลลัส	21.1
เซาเปาโล	10.0	เซี่ยงไฮ้	17.0	เซาเปาโล	20.4
		นิวยอร์ก	16.6	การากัส	19.2
		ลาฮอร์	13.4	เม็กซิโกซิตี	19.2
		ลอสแอนเจลิส	13.1	นิวยอร์ก	17.4
		กัลกัตตา	12.9	จาการ์ต้า	17.3
		บัวโนสไอเรส	12.6	กัลกัตตา	17.3
		ดัลลัส	12.3	เคลลี	16.8
		การากัส	11.8	เมโทร มอนิลา	14.8
		เคลลี	11.7	เซี่ยงไฮ้	14.6
		โอซาก้า	11.0	ลอสแอนเจลิส	14.1
		จาการ์ต้า	11.0	บัวโนสไอเรส	14.1
		เมโทร มอนิลา	10.9	โคโร	13.8
		ปักกิ่ง	10.8	อิสตันบูล	12.5
		ริโอ เดอ จาเนโร	10.6	ปักกิ่ง	12.3
		โคโร	10.6	ริโอ เดอ จาเนโร	11.9
				โอซาก้า	11.0
				เทียนจิน	10.7
				ไฮเดอราบัด	10.5
				กรุงเทพฯ	10.1

การขยายตัวของเมืองที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นั้น ทำให้เป็นที่คาดการณ์กันว่าเมืองจะกลายเป็นสิ่งแวดล้อมใหม่ของมนุษย์ในอนาคต เนื่องจากคนส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเขตเมือง ซึ่งเมืองนั้นนับเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างความซับซ้อน ประกอบด้วยระบบย่อยๆ ที่รวมอยู่ด้วยกัน เช่น ระบบไฟฟ้า ประปา และการขนส่งคมนาคม เป็นต้น การที่ประชากรในเขตเมืองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่องจะเป็นการสร้างความกดดันในการจัดสรรที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภคต่างๆ และทรัพยากรอื่นๆ อย่างเพียงพอและมีคุณภาพ ทั้งนี้การบริโภคของประชากรในเมืองนั้นมีสูงมาก การเลี้ยงดูผู้คนจำนวนมากเหล่านี้จึงต้องอาศัยการผลิตขนาดใหญ่ซึ่งจะส่งผลถึงปัญหาการจัดสรรทรัพยากรและการเกิดของเสียในที่สุด นอกจากนั้นการเพิ่มจำนวนประชากรที่ไม่สอดคล้องกับศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ มากมาย โดยในชุมชนเมืองมีการขยายตัวของประชากรอย่างรวดเร็ว จนไม่สามารถจัดหาบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตให้เพียงพอต่อความต้องการ ขาดการวางแผนหรือควบคุมการใช้ที่ดินทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานที่ไม่เหมาะสมเกิดชุมชนแออัดและปัญหาสังคม เช่น แหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

² World Bank, 2002

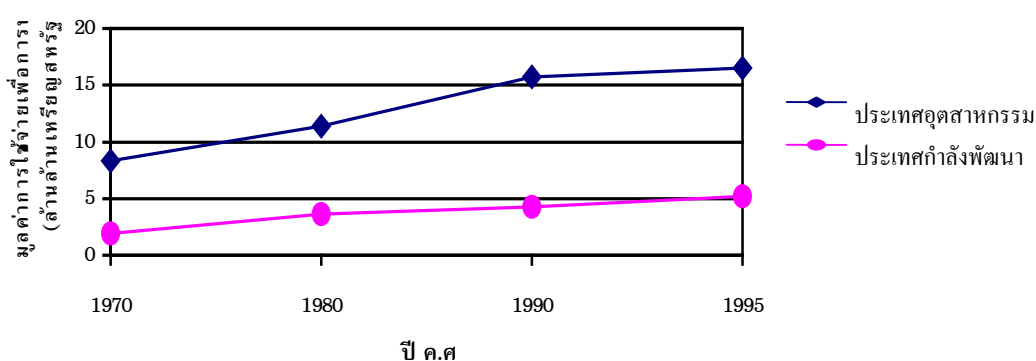
³ UNFPA, 2001

2. วัฒนธรรมบริโกลนิยมและความเหลื่อมล้ำของวิธีการบริโกลแรงขับเคลื่อนให้ระเบิดเร็วขึ้น

ดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นถึงการเพิ่มประชากรโลกและแรงกดดันต่อระบบนิเวศและทรัพยากร เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาสมการ IPAT ของ Ehrlich พบว่าปัจจัยที่สำคัญนอกเหนือจากจำนวนประชากรก็คือ รูปแบบในการบริโกลของประชากร ซึ่งเป็นอีกปัจจัยที่กำหนดผลกระทบจากการบริโกลต่อสิ่งแวดล้อม

จากกรอบแนวคิดในการพัฒนาที่มุ่งให้เกิดความมั่งคั่ง เป็นความใฝ่ฝันของโลกตะวันตกที่หล่อหลอมมาจากปรัชญาและประวัติศาสตร์ที่พัฒนามาเป็นลำดับ ทำให้มนุษย์ต้องการชีวิตที่สุขสบายหลุดพ้นจากการบีบคั้นของธรรมชาติ เช่น โรคระบาด ภัยธรรมชาติ และสภาพอากาศที่เลวร้าย มีเสรีภาพในการคิด การแสวงหาความรู้ และความมั่งคั่งตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยอาศัยความก้าวหน้าทางวิทยาการเช่น วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการแพทย์ รวมถึงวิชาการทางสังคมศาสตร์ เช่น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นศาสตร์สำคัญในการจัดระเบียบสังคม และผลักดันให้จินตนาการของวิถีชีวิตบุคคลและสังคมอันสุขสบายดังกล่าวเป็นจริงขึ้นมา ดังนั้นในการพัฒนาจึงมีเป้าหมายสูงสุดคือ ความต้องการที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมั่งคั่งสุขสมบูรณ์ หลุดพ้นจากข้อจำกัดต่างๆในอดีต หรือการใช้ชีวิตตามอำเภอใจนั่นเอง⁴

ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจที่ปัจจุบันวิถีชีวิตที่หรูหราฟุ่มเฟือยในประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งมีความมั่งคั่งร่ำรวยและสะดวกสบายเพียบพร้อมไปด้วยเทคโนโลยีและเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ จึงนับเป็นวิถีชีวิตในแบบฉบับที่คนส่วนใหญ่ยึดถือเป็นแบบอย่างและต้องพัฒนาตามให้ทัน อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงนั้นวิธีการบริโกลในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนานั้นมีความแตกต่างกันมาก ดังรูปที่ 2 จะเห็นได้ว่าช่องว่างของการใช้จ่ายเพื่อการบริโกลในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนานั้นได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

รูปที่ 2 มูลค่าการใช้จ่ายเพื่อการบริโกลของประชากรในประเทศพัฒนาแล้วเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนา⁵

สัดส่วนการบริโกลต่อหัวของประชากรในประเทศพัฒนาแล้วนั้นสูงกว่าประเทศกำลังพัฒนามาก มีการประมาณการว่าเด็กที่เกิดในประเทศที่พัฒนาแล้วในปัจจุบัน จะมีการบริโกลตลอดชั่วชีวิตมากกว่าเด็กที่เกิดในประเทศกำลังพัฒนาถึง 30-50 เท่า⁶ จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าประชากรในประเทศสหรัฐอเมริกาใช้อัตรการบริโกลต่อหัวของประชากรสูงกว่าในประเทศอินเดียมาก ยกตัวอย่างเช่น มีการใช้รถยนต์มากกว่าถึง 320 เท่า ใช้กระดาษมากกว่า 115 เท่า และมีการบริโกลเนื้อสัตว์มากกว่าถึง 52 เท่า เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องสะท้อนถึงรูปแบบในการใช้ชีวิตและบริโกลได้ดี

ความไม่เท่าเทียมกันในการบริโกลระหว่างประชากรในประเทศที่ร่ำรวยและประเทศที่ยากจน ล้วนแต่ส่งผลเสียต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น วัฒนธรรมบริโกลนิยมในแบบตะวันตกซึ่งมุ่งเน้นความหรูหราสะดวกสบายอันเป็นที่ปรารถนาของผู้คนส่วนใหญ่นั้น ได้ก่อให้เกิดแรงกดดันต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดของเสียและมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะบรรจุภัณฑ์ ก๊าซเรือนกระจก สารเคมีอันตรายต่างๆ

⁴ อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2545

⁵ Worldwatch Institute, 1998

⁶ UNFPA, 2001

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบระดับการบริโภคต่อหัวประชากรระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและอินเดีย⁷

ประเภทผลิตภัณฑ์	สัดส่วนการบริโภคเฉลี่ยต่อหัวของประชากรในสหรัฐอเมริกาเทียบกับอินเดีย
อาหาร	
ธัญญาหาร	6
นม	4
เนื้อสัตว์	52
ป่าไม้	
ไม้ซุง	6
ไม้แปรรูป	18
กระดาษ	115
อุตสาหกรรม	
ปุ๋ย	6
ปูนซีเมนต์	7
ผ้าฝ้ายและผ้าขนสัตว์	64
โลหะ	
เหล็กและโลหะอื่นๆ	22
ทองแดง	245
อลูมิเนียม	85
สารเคมี	
สารอินทรีย์	54
สารอนินทรีย์	28
พาหนะในการขนส่ง	
รถยนต์	320
รถที่ใช้ในเชิงพาณิชย์	102

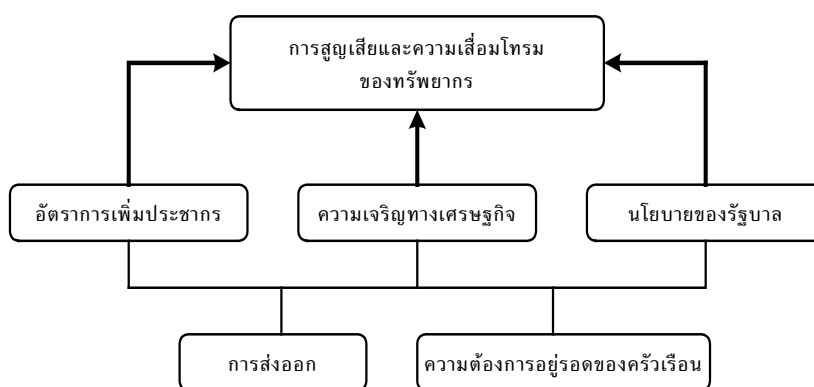
3. ลักษณะการบริโภคทรัพยากรของประเทศไทย : อยู่รอดหรือไม่

นับตั้งแต่ถึงพุทธกาลเป็นต้นมา ประเทศไทยได้เน้นการพัฒนายอย่างรวดเร็วเพื่อก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม โดยมีการลงทุนสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ให้ความสำคัญแก่ตลาด เอกชนและการลงทุนจากต่างชาติ ซึ่งในระยะแรกนั้นเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า แต่ประมาณปี พ.ศ. 2528 ได้เปลี่ยนมาเน้นที่การส่งออกโดยได้รับเงินสนับสนุนจากต่างชาติ ความพยายามที่จะดึงเงินทุนจากต่างประเทศเข้ามาด้วยการปล่อยเสรีทางการเงิน และยกเลิกระเบียบข้อบังคับของระบบแลกเปลี่ยนเงินตรา และการตรึงเงินบาทไว้กับเงินดอลลาร์ในอัตราคงที่ ทำให้เงินทุนจำนวนมากไหลออกนอกประเทศไปใช้ในธุรกิจที่สามารถทำกำไรได้สูงและได้คืนเร็ว เช่น ตลาดหุ้น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และการสร้างสินเชื่อก่อสร้างอสังหาริมทรัพย์จนเกินความต้องการกลายเป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ ก่อให้เกิดวิกฤติในสถาบันการเงิน การส่งออกชะลอตัวสินค้านี้อาจมีราคาสูงขึ้น

ลักษณะการพัฒนาประเทศที่พึ่งพาต่างประเทศจนสุดตัว มีการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการผลิตเพื่อการบริโภคและส่งออกโดยมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงทรัพยากร ทำให้เกิดวิกฤติทั้งในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย

ปัญหาอีกคือ เราผลิตและบริโภคมากเกินไป เกินกว่าขีดความสามารถในการรองรับและฟื้นตัวของระบบนิเวศ ทำให้คนเป็นศูนย์กลางของปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งปวง เห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในอดีตที่มุ่งพัฒนาประเทศให้สามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ ด้วยการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมให้เกิดการเพิ่มมูลค่าการส่งออกสินค้า โดยมีฐานทรัพยากรแห่งความหลากหลายของป่าเขตร้อนเป็นเสมือนต้นทุนสาธารณะที่ไม่เคยคำนึงถึงความสูญเสียที่เกิดขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภค 2 ลักษณะ คือ การบริโภคทรัพยากรเพื่อเพิ่มรายได้ของประเทศและการบริโภคทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิต (รูปที่ 3)

⁷ UNFPA, 2001

รูปที่ 3 ความสัมพันธ์ของปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการสูญเสียและเสื่อมโทรมของทรัพยากร (ประยุกต์จากศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก, 2544)

3.1 การบริโภคทรัพยากรเพื่อเพิ่มรายได้ของประเทศ

เมื่อเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 ประเทศไทยได้พัฒนาเข้าสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่นับเป็นจุดเปลี่ยนของสังคมไทยและสังคมภาคชนบท ด้วยนโยบายและกลยุทธ์การเพิ่มรายได้ให้กับประเทศด้วยการส่งเสริมอุตสาหกรรม 3 สาขา คือ อุตสาหกรรมการส่งออก อุตสาหกรรมเกษตรครบวงจร และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (อนก นาเคนบุตร, 2533)

3.1.1 ภาคอุตสาหกรรม

การส่งออกสินค้าสู่ต่างประเทศเป็นเสมือนฟันเฟืองหลักที่ทำให้ประเทศสามารถดำรงอยู่ร่วมกันกับนานาประเทศอย่างไม่ตกเป็นทาสทางการค้า ซึ่งโครงสร้างการส่งออกสินค้าของประเทศไทย แบ่งได้เป็น 5 ประเภท คือ ภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมแร่และเชื้อเพลิง และอุตสาหกรรมพิเศษ ในช่วงปี พ.ศ. 2541–2545 ประเทศไทยมีรูปแบบการส่งออกสินค้าในภาคอุตสาหกรรมเป็นหลักคิดเป็นร้อยละ 75.5 รองลงมาคือภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมพิเศษ และแร่และเชื้อเพลิงร้อยละ 11.4, 7.4, 3.0 และ 2.7 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาแยกตามประเภทอุตสาหกรรมที่นำรายได้หลักเข้าประเทศ ในช่วงปีเดียวกันนั้นรายได้หลักของประเทศมาจากการส่งออกสินค้าประเภทเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ โดยทำรายได้เฉลี่ยปีละกว่า 8 ล้านเหรียญสหรัฐ สินค้าที่มีมูลค่าการส่งออกสูงสุด 10 อันดับแรกดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 รายการสินค้าส่งออกของไทยปี พ.ศ. 2541-2545

รายการ	มูลค่า:(ล้านเหรียญสหรัฐ)				
	พ.ศ. 2541	พ.ศ. 2542	พ.ศ. 2543	พ.ศ. 2544	พ.ศ. 2545
เครื่องคอมพิวเตอร์อุปกรณ์และส่วนประกอบ	7,851.0	8,121.6	8,739.5	7,947.5	7,464.2
แผงวงจรไฟฟ้า	2,278.7	2,944.6	4,484.0	3,512.2	3,452.8
รถยนต์อุปกรณ์และส่วนประกอบ	1,241.0	1,902.3	2,419.4	2,655.0	2,920.3
เสื้อผ้าสำเร็จรูป	2,986.8	2,915.6	3,132.7	2,914.4	2,724.1
เครื่องรับวิทยุโทรทัศน์และส่วนประกอบ	1,445.8	1,346.5	1,964.9	1,692.8	2,102.0
อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป	1,883.0	2,010.1	2,067.1	2,014.6	2,016.4
เม็ดพลาสติก	989.6	1,215.3	1,865.6	1,615.0	1,798.1
ยางพารา	1,318.8	1,159.3	1,524.7	1,326.0	1,740.3
ข้าว	2,098.7	1,948.9	1,641.0	1,582.7	1,631.7

ที่มา: www.egovernment.or.th, 03/04/46

ประเภทอุตสาหกรรมที่ทำรายได้จากการส่งออกสูงสุด 3 อันดับแรก เป็นอุตสาหกรรมประเภทอิเล็กทรอนิกส์ ที่ประเทศไทยต้องนำเข้าวัตถุดิบจำนวนมากจากต่างประเทศ โดยมีฐานแรงงานรายได้ต่ำ เป็นเพียงผู้ประกอบเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าให้กับผู้ผลิตในบริษัทแม่ และในอนาคตก็มีแนวโน้มที่จะเป็นไปในรอยเท้าเดิม ถ้าเรายังไม่สามารถเปลี่ยนกระบวนการ เปลี่ยนกลยุทธ์

ด้วยการเปลี่ยนวิถีคิดเปลี่ยนรูปแบบการส่งออกและและเปลี่ยนวิถีการบริโภค เราจะเป็นเพียงผู้นำแรงงานราคาถูก ไปเพิ่มมูลค่าให้สินค้าและทั้งร่องรอยไว้ในรูปของมลพิษ

ที่ผ่านมาประเทศไทยกู้เงินตราจากต่างประเทศ เพื่อใช้ซื้อสินค้าที่ผลิตขึ้นนอกประเทศ เงินของประเทศไทยได้นำไปพลิกฟื้นเศรษฐกิจของประเทศที่ให้เงินเรากู้ ทำให้คนในประเทศนั้นมีงานทำ มีรายได้ ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนโดยเฉพาะในสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีสูงๆ ในขณะที่คนไทยเป็นแต่เพียงผู้ใช้ มีกินมีใช้โดยไม่ต้องผลิต ระบบเศรษฐกิจของเราจึงเป็นแบบพึ่งพิงโครงสร้างการผลิตสินค้าของคนไทยจึงได้เปลี่ยนแปลงไปเพื่อมุ่งเน้นการส่งออก เพื่อจะได้มีเงินตราต่างประเทศมาใช้คืนทั้งคืนทั้งดอก ดังนั้นการผลิตเพื่อการส่งออกในปัจจุบันจึงต้องพึ่งพิงตลาดต่างประเทศที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดที่ไม่ใช่ความต้องการของคนไทย

ทำอย่างไร เราจึงจะเปลี่ยนการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเราโดยเน้นการผลิตทรัพยากรที่เรามีอยู่อย่างสมบูรณ์ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ตามความได้เปรียบของพื้นที่ป่าฝนเขตร้อน (tropical rain forest) ที่อุดมด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ไม่ว่าจะเป็นชนิดพันธุ์ สายพันธุ์และระบบนิเวศที่แตกต่างกัน ทำอย่างไรการส่งออกของเราจึงจะสามารถคืนเม็ดเงินทั้งหมดให้กับคนไทยทั้งชาติได้

3.1.2 ภาคเกษตรกรรม

จากอดีตที่สังคมไทยเคยเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยที่ดินรกร้างว่างเปล่ามากมายและมีภาวะการขาดแคลนแรงงาน ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงได้นำไปสู่ภาวะการขาดแคลนที่ทำกินและเกิดสภาพความเป็นเมืองมากขึ้น สังคมแบบทุนนิยมได้ทำให้แรงงานและทรัพย์สินถูกเปลี่ยนมาเป็นสินค้าก่อให้เกิดการแทนที่ความเป็นท้องถิ่นด้วยความไม่เป็นท้องถิ่นในด้านกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การเกษตรและการเปลี่ยนแปลงเรื่องอาชีพ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอาชีพและโครงสร้างของการเกษตร ทำให้ครอบครัวของเกษตรกรต้องพึ่งพาแหล่งรายได้อื่นที่ไม่ใช่ในท้องถิ่นมากขึ้น เช่นเดียวกันกับการจ่ายค่าแรง ได้เปลี่ยนจากข้าวเปลือกไปเป็นตัวเงิน และแรงงานในการผลิตเปลี่ยนจากที่เคยใช้แรงงานแลกเปลี่ยน(exchange labor) ไปเป็นแรงงานรับจ้าง(wage labor) (มาร์ก เอ. ริชี, 2545)

ทรัพยากรจากภาคเกษตรมีการถ่ายทอดความมั่งคั่งออกจากภาคเกษตรในทุกๆ ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2505-2524 โดยมีนโยบายด้านการเกษตรมุ่งขยายการผลิตเพื่อการส่งออกและขยายการลงทุนโดยให้เกษตรกรกู้ยืมผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ แต่ปุ๋ย ยารฆ่าแมลงและอุปกรณ์การเกษตรมีราคาสูงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการเพิ่มผลผลิตจึงทำได้โดยขยายพื้นที่การเพาะปลูกและใช้เครื่องจักรกลในการเตรียมพื้นที่เกษตร ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของป่า ป่าที่ถูกทำลายโดยสัมปทานป่าไม้อย่างกระหยาหิวแล้วไม่มีการปลูกทดแทน(อคิน รพีพัฒน์, 2542)

ทุกวันนี้ป่าที่เคยมั่งคั่งด้วยพันธุ์พืชและสัตว์ป่านานาชนิด ก็หดหายกลายเป็นไร่พืชเศรษฐกิจมีข้าวโพด อ้อย และมันสำปะหลังเป็นหลัก การกลืนรวมทุกชนิดเป็นการผลิตเพื่อขายลักษณะการปลูกพืชจากหลากหลายชนิดปลูกเพื่อพอกินพอเก็บ กลับกลายเป็นปลูกพืชเชิงเดี่ยว (monocrop) ไร่ไร่อ้อยแทนข้าวสวย ไร่และเพิ่มผลผลิตด้วยปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งการเสื่อมโทรมของคุณภาพดิน การขาดแคลนน้ำ ปัญหามลพิษและยาฆ่าแมลงตกค้างในดินและปนเปื้อนสู่แหล่งน้ำส่งผลกระทบเชื่อมโยงกันไปเป็นทอดๆตามวัฏจักรของห่วงโซ่อาหาร ซึ่งท้ายที่สุดแล้วประชาชนผู้บริโภคก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงเคราะห์กรรมจากพิษภัยของสารเคมีเหล่านี้ไปได้ เสมือนเป็นการตายผ่อนส่งอยู่ทุกวัน

มีการนำสารเคมีมาใช้ เช่น สารกำจัดวัชพืช สารกำจัดแมลง ที่นำมาใช้ในการปกป้องผลผลิตจากวัชพืช แมลง และเชื้อรา ฮอร์โมนและสารปฏิชีวนะก็นำมาใช้เร่งการเจริญเติบโตและสร้างความแข็งแรงให้กับสัตว์ในฟาร์มต่าง ๆ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากสารเคมีนี้ กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฏจักรอันเลวร้ายอย่างต่อเนื่อง ความอุดมสมบูรณ์ของดินตามธรรมชาติถูกใช้ไปอย่างรวดเร็วและไม่สามารถกลับคืนได้ดังเดิม การปลูกพืชครั้งต่อๆ ไปจึงต้องใช้ปุ๋ยเพิ่มมากขึ้น และเมื่อฝนตกปุ๋ยเคมีและสารฆ่าแมลงจะถูกดูดซึมลงไปในดิน ไหลลงสู่แหล่งน้ำ

เช่นเดียวกันกับเกษตรกรเองก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงเคราะห์กรรมของผู้อยู่ใต้กลไกการตลาดไปได้ เนื่องจากตลาดผลผลิตเกษตรของไทยอยู่ต่างประเทศ ความผันผวนของราคาผลผลิตเป็นสิ่งที่เราไม่อาจคาดเดาและควบคุมได้ การลงทุนที่เพิ่มขึ้นประกอบกับการเสี่ยงที่เกษตรกรต้องแบกรับจากความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ ความผันผวนของตลาด ทำให้เกษตรกรจำนวนมากยากจนและมีภาระหนี้สิน ผักปลาอาหารที่เคยจับกิน เก็บกินก็สูญหายพร้อมกับฝันป่า สิ่งของที่เคยผลิตได้หาได้ แลกเปลี่ยนได้กลับต้องใช้เงินตราในการซื้อหา ขณะเดียวกันวัฒนธรรมบริโภคนิยมได้แทรกซึมเข้าไปในทุกส่วนของสังคม การใช้ยาอย่างฟุ่มเฟือยของชนชั้นกลางและวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบตะวันตก พร้อมเครื่องอำนวยความสะดวกได้รับการโฆษณา จนรู้สึกว่าเป็นสิ่งจำเป็น เป็นหน้าเป็นตา และแสดงซึ่งสถานภาพของคนในสังคม

เพียงเท่านี้ หากได้กลับมาพิจารณา ใคร่ครวญถึงเหตุและผล ปรากฏการณ์แห่งความแปรปรวนทั้งหมด จะได้คำตอบอย่างชัดเจนว่าระบบเกษตรกรรมขนาดใหญ่เช่นที่เป็นอยู่ ไม่เหมาะสมกับประเทศไทย ควรแล้วหรือที่เราจะปล่อยให้ดินแดนแห่งความหลากหลาย คุณค่าแห่งวัฒนธรรม วิถีเกษตรกรรมเฉพาะถิ่น วิถีไทย กลืนหายไปกับกระแสแห่งกาลเวลาเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

เราต้องมีความอดทนที่จะสร้างขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาพัฒนาสินค้าที่เราใช้อย่างพอเพียง เพิ่มมูลค่าให้กับผลิตผลในภาคเกษตรกรรม มีความคิดที่ว่า ความหลากหลายทำให้เกิดความมั่นคง ความหลากหลายทางกรรมพันธุ์ทำให้ทนทานหรือต่อสู้กับอันตรายจากสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น ช่วยให้เกิดความมั่นคงหรือความยั่งยืนของสายพันธุ์หรือของชีวภาพ ชีวิตใดที่มีความหลากหลายทางกรรมพันธุ์จะสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่าและมีความมั่นคงหรือความยั่งยืนสูง (ประเวศ วะสี, 2537)

3.1.3 ภาคการท่องเที่ยว

ในช่วงปี พ.ศ. 2525-2535 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2530 ที่รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นเป็นอัตราเฉลี่ย 13.02% ต่อปี และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลายเป็นสาขาเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับประเทศสูงสุดเป็นอันดับ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าส่งออกประเภทอื่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545) ประกอบกับผลจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2541 ทำให้ประเทศไทยเกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประเทศผ่านการท่องเที่ยวและบริการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนับว่าเป็นองค์กรผู้มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวภายในประเทศขึ้น มีจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมหาศาล ที่เข้าสู่ประเทศไทย (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 รายได้ของประเทศจากการท่องเที่ยว

พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว (ล้านคน)	อัตราการเปลี่ยนแปลง (%) เทียบกับปีที่ผ่านมา	รายได้ (ล้านบาท)
2540	7.211	0.411	220,755
2541	7.764	7.53	242,177
2542	8.850	10.05	253,018
2543	9.508	10.72	285,539
2544	3.526	10.6	ยังไม่มี

ที่มา: www.nso.go.th (4/4/46)

หมายเหตุ: พ.ศ. 2543 เป็นตัวเลขเป้าหมายรัฐบาล ตัวเลขจริงเกิน 9.2 ล้านคน แต่ไม่ถึง 9.5 ล้าน

พ.ศ. 2544 เป็นข้อมูลระหว่างเดือน ม.ค.- เม.ย. 44

อย่างไรก็ตาม คงไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาหลังจากการท่องเที่ยวได้ ยังมีจำนวนนักท่องเที่ยวและมูลค่าจากการท่องเที่ยวมากขึ้น ก็จะเร่งให้มีการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หายากและมีคุณค่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมาใช้ อย่างขาดการระมัดระวังและไม่เหมาะสม โดยไม่ให้โอกาสธรรมชาติได้ฟื้นฟูสภาพและคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว(carrying capacity)ของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณระบบนิเวศที่มีความเปราะบางสูง

สิ่งที่สำคัญก็คือ เราไม่สามารถที่จะทำให้กลไกที่สลับซับซ้อนในระบบนิเวศพลิกฟื้นกลับคืนมาได้เพียงชั่วอายุขัยของผู้ทำลาย ความหลากหลายของสรรพชีวิตที่อิงอาศัยร่วมกันเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต่างให้ความสำคัญน้อยไปกว่าความสนุกสนาน เพลิดเพลินที่ตนจะได้รับ ควรแล้วหรือที่มนุษย์จะตัดทอนความสุขเพียงชั่วครู่ชั่ววันข้ามคืน เพื่อแลกกับความเขียวจีของผืนป่า เสียงนก สายน้ำ สายสัมพันธ์อันงดงามของบ้านสำหรับทุกๆ ชีวิต

3.2 การบริโภคทรัพยากรเพื่อการดำรงชีวิต

ปัจจัยสำคัญแห่งการดำรงชีวิตที่มนุษย์ทุกคนไม่อาจขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปได้ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งคนไทยสมัยก่อนยึดหลักแห่งการบริโภคให้อยู่ในทางสายกลาง ตามวิถีชีวิตที่เรียบง่ายเพื่อการดำรงชีวิตอย่างพอดี พอกิน พออยู่ และพอควร โดยบริโภคเพียงเล็กน้อยแต่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงที่สุด

ปัจจุบันวิถีชีวิตของคนในสังคมถูกกระแสแห่งวัฒนธรรมตะวันตก กระแสแห่งลัทธิบริโภคนิยม มุ่งแสวงหาเพื่อตอบสนองความสุขทางร่างกายตามความต้องการที่ขึ้นเรื่อยๆ ไร้ขีดจำกัดรูปแบบการดำรงชีวิตและความต้องการในการบริโภค โดยอาศัยปัจจัยสี่ จึงเป็นลักษณะการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน แม้สุขภาพอนามัยของคนไทยจะดีขึ้นในหลายๆ ด้าน มีอายุขัยโดยเฉลี่ยยาวนานขึ้น โรคติดต่อหลายชนิดลดลง สภาวะทุพโภชนาการของเด็กไทยดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีความผิดปกติเกิดขึ้นอย่างมากตามมาด้วย คนไทยเสียค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพสูงมากถึงปีละเกือบ 3 แสนล้านบาท โดยมีอัตราเพิ่มปีละกว่าร้อยละ 10 แต่เงินที่จ่ายไปเป็นเพื่อการซ่อมสุขภาพที่เสียมากกว่าเพื่อการสร้างสุขภาพที่ดี (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ, 2543)

นานแค่ไหนแล้วที่เราไม่ได้รับประทานผักสดๆ รสอร่อยอย่างสบายใจ วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยกำลังถูกกลืนด้วยวิถีแห่งการพัฒนาประเทศ การที่สภาพสังคมไทยได้พัฒนาจากสังคมเกษตรกรรม ที่ประชาชนทุกภูมิภาคสามารถพึ่งตนเองในด้านอาหารได้ ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมที่ส่งผลให้การจัดหาอาหารต้องพึ่งพาระบบการค้าและระบบตลาดมากขึ้น ประชาชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองลดน้อยลง มีความซับซ้อนในระบบกระบวนการผลิต การจำหน่าย การขนส่งและการจัดการ ทำให้มีผู้ได้รับพิษภัยจากการบริโภคอาหารในยุคปัจจุบันอย่างหลายประเภท บทเรียนจากความสูญเสียสุขภาพที่แข็งแกร่ง การเผชิญกับภาวะเจ็บป่วยที่โหมทัບอย่างไม่ทันตั้งตัวของคนในปัจจุบัน ทำให้เกิดการหันกลับมาพิจารณาสิ่งที่เราบริโภคในชีวิตประจำวัน อย่างที่เราเคยได้ยินกันว่า “You are what you eat” แต่สถานการณ์การได้รับพิษภัยจากการบริโภคก็ยังคงมีอย่างที่เราได้เคยได้ยิน ได้ฟัง และประสบอยู่

การรับประทานอาหารที่ไม่สะอาด ไม่ปลอดภัย อาหารที่มีสารเจือปน เช่น สีส้มอาหาร น้ำตาลเทียม ผงชูรส สารถนอมอาหาร สารฆ่าแมลง สารฟอกขาว โลหะหนัก สารปฏิชีวนะ รมควัน ปิ้งไหม้เกรียม อาหารที่ใช้น้ำมันทอดหลายๆ ครั้ง การรับประทานอาหารจานด่วน (fast food) ล้วนเป็นสาเหตุของกลุ่มโรคเรื้อรัง เช่น โรคหัวใจ เบาหวาน มะเร็ง ซึ่งเป็นสาเหตุการตายของประชาชนในลำดับต้นๆ ซึ่งในรอบ 10 กว่าปีที่ผ่านมาคนไทยเป็นโรคหัวใจเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 197 โรคเบาหวานเพิ่มขึ้นร้อยละ 342 โรคมะเร็งเพิ่มขึ้นร้อยละ 12 (กองสุขภาพอาหาร, 2543)

มนุษย์ได้มีการพัฒนาวิธีการบริโภคเพื่อตอบสนองความสุขและความสะดวกสบาย เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตสินค้าให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้สามารถผลิตสินค้าได้เป็นจำนวนมากในเวลาอันสั้น และเทคโนโลยีใหม่ๆ เหล่านี้ได้นำไปสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรมที่มุ่งเน้นผลิตจำนวนมากเพื่อให้ราคาต่อหน่วยการผลิตลดลงตามหลัก economy of scale

ซึ่งความเจริญของเทคโนโลยีในการผลิตนี้ทำให้มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ ได้มากขึ้นและเร็วขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศอย่างมากเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีได้เข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญของมนุษย์ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม ก็นับเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ตัวอย่างผลกระทบจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีของมนุษย์

เทคโนโลยี	ผลกระทบ
เทคโนโลยีการถลุงโลหะ	มีการขุดค้นทรัพยากรแร่ธาตุต่างๆ ขึ้นมาใช้ประโยชน์มากขึ้น การทำลายภูเขา ป่าไม้ และแหล่งน้ำบนผิวโลก
เครื่องยนต์ที่ใช้น้ำมัน	มีการขุดค้นน้ำมันมาใช้อย่างกว้างขวางจากการเผาไหม้น้ำมันทำให้เกิดก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์และสารมลพิษอื่นๆ ออกมาเป็นจำนวนมาก
เครื่องจักรกลทางการเกษตร	บุกเบิกยึดครองที่ดินเพื่อการเกษตรได้จำนวนมาก ทำให้เกษตรกรแต่ละรายเข้าครอบครองพื้นที่ปลูกพืชไร่มากขึ้น โดยปลูกพืชเศรษฐกิจเพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้น ทำให้พื้นที่ป่าไม้ถูกเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ทางการเกษตรจำนวนมากและเกิดการเสื่อมสภาพของดิน
อาวุธในการไล่ล่าที่มีประสิทธิภาพ	สัตว์ป่าถูกไล่ล่าและสูญพันธุ์ไปเป็นจำนวนมาก
เทคโนโลยีในการแปรรูปไม้	ให้การตัดไม้ทำลายป่าขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว
เทคโนโลยีในการเพาะเลี้ยงกุ้ง	การขยายพื้นที่เพาะเลี้ยงได้ทำลายป่าชายเลนไปเป็นจำนวนมาก
เทคโนโลยีในการประมง	มีการล่าและจับสัตว์น้ำได้เป็นจำนวนมาก จนกระทั่งเกินอัตราการเกิดทดแทน ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดน้อยลงไปอย่างรวดเร็ว
เทคโนโลยีทางด้านเคมีภัณฑ์	มีการสังเคราะห์สารเคมีชนิดต่างๆ ขึ้นมาใช้กันอย่างมากมาย และบางชนิดนับเป็นสารที่มีอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง เช่น สารเคมีที่ทำให้มีสิ่งมีชีวิตดัดแปลงในห่วงโซ่อาหาร เป็นอันตรายต่อคน สิ่งมีชีวิตอื่นๆ และ มนุษย์ สารประกอบคลอโรฟลูออโรคาร์บอน หรือซีเอฟซี (CFC) ก็ได้ซึ่งมีผลในการทำลายชั้นโอโซนผลให้รังสีอัลตราไวโอเลตจากดวงอาทิตย์ส่องถึงพื้นโลกได้มากขึ้น ซึ่งเป็นอันตรายอย่างมากต่อพืช สัตว์ และมนุษย์ การผลิตพลาสติกและโฟม ซึ่งสารดังกล่าวนี้ไม่ย่อยสลายโดยชีววิธีปัญหาในการกำจัดและ ตกค้างอยู่ในสิ่งแวดล้อมเป็นจำนวนมาก

4. สุ่วิธีการบริโกลอย่างยั่งยืน : วิธีเก่าที่เราลืมเลือน

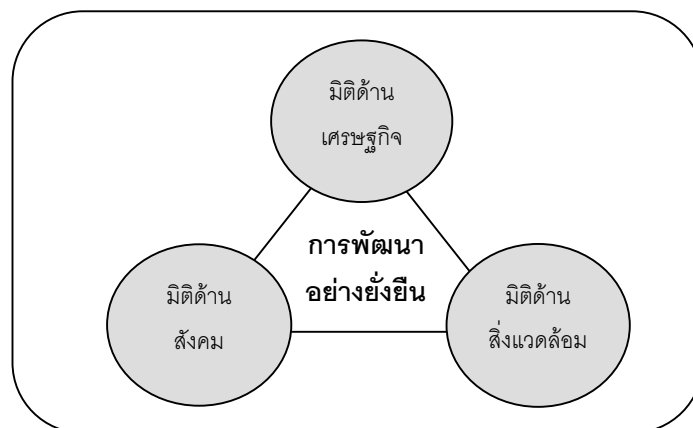
4.1 กรอบแนวคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาเศรษฐกิจนอกจากจะส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังได้ก่อให้เกิดการแพร่กระจายมลพิษ ได้แก่ ความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำในแม่น้ำและแหล่งน้ำ มลพิษทางอากาศ ปัญหาเสียงและกลิ่นในแหล่งชุมชนและอุตสาหกรรม ปัญหามลพิษและสิ่งปฏิกูลที่ไม่สามารถกำจัดได้หมด ปัญหาการกำจัดขยะติดเชื้อและของเสียอันตรายไม่ถูกสุขลักษณะ มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุของสารเคมี รวมทั้งมีแนวโน้มของการสะสมสารพิษในสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเรื่อยๆ

เหล่านี้ล้วนเป็นผลสืบเนื่องจากการการพัฒนาที่ยั่งยืนมิอาจเกิดขึ้นได้เลย หากการพัฒนาไม่ก่อให้เกิดการจัดระบบสัมพันธภาพของอำนาจ ความรู้ ทรัพยากร ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสังคมไทยเสียใหม่ (รัฐ ประชาชน ธุรกิจ) อย่างใส่ใจในสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์และระบบนิเวศด้วย ด้วยเหตุนี้เองหลายๆประเทศโดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้วจึงหันหน้ามาหาการพัฒนาให้มีการพัฒนาประเทศในลักษณะที่ไม่ยั่งยืนต่อไปแล้ว ในที่สุดโลกก็จะไม่มีสิ่งแวดล้อมที่ดีและทรัพยากรธรรมชาติที่เพียงพอสำหรับคนรุ่นในอนาคต ดังนั้นประชาคมโลกทั้งกลุ่มประเทศพัฒนาและกำลังพัฒนาที่ได้ตระหนักในปัญหาดังกล่าวจึงได้ร่วมกันหาคำตอบให้ได้ว่าการพัฒนากับสิ่งแวดล้อมที่คนน่าจะดำเนินควบคู่ไปด้วยกันได้ ด้วยเหตุนี้จึงได้เกิดแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น โดยมีหลักการสำคัญคือ การพัฒนาจะยังคงให้มีอยู่ต่อไปโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย แต่การพัฒนานั้นจะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม นั่นคือให้มีการพัฒนาควบคู่ไปกับการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน World Commission on Environment and Development (WCED) หรือเป็นที่รู้จักกันดีในนามของ Brundtland Commission และได้มีการจัดทำรายงาน Our Common Future ซึ่งได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่เพียงพอกับความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันโดยไม่เป็นการเบียดบังหรือลดทอนโอกาสในการพัฒนาอย่างพอเพียงกับความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต

อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณารายละเอียดในหลายมิติจะมองเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ โดยนักวิชาการในสาขาวิชาต่างๆได้พยายามขยายประเด็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนในหลายมิติทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังรูปที่ 4 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่สุด

รูปที่ 4 กรอบแนวคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ดังนั้นควรพิจารณาเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้มีความครอบคลุมในทั้ง 3 มิติดังต่อไปนี้

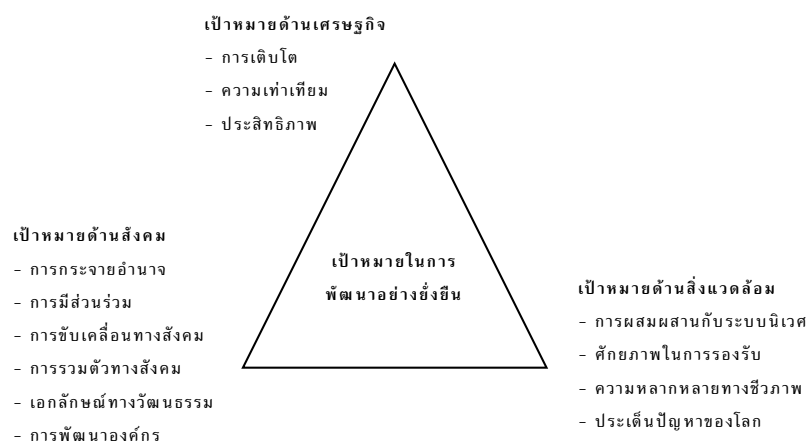
- **เป้าหมายของระบบเศรษฐกิจ** คือการนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพียงพอในการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชากรได้ และควรส่งเสริมให้เกิดการเท่าเทียมกันในการใช้ทรัพยากรระหว่างประเทศร่ำรวยและประเทศยากจน นอกจากนั้นผู้ประกอบการจะต้องรวมต้นทุนความสูญเสียด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในต้นทุนการผลิตด้วย เพื่อให้ราคาสินค้าสะท้อนถึงต้นทุนที่แท้จริงของสินค้านั้นๆ

● **เป้าหมายของระบบสังคม** คือ การเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่สอดคล้องสมดุลกับศักยภาพในการรองรับของระบบนิเวศ การสืบทอดวัฒนธรรมที่ยั่งยืนและการส่งเสริมค่านิยมในการบริโภคที่ไม่ฟุ่มเฟือยและอยู่ในขีดความสามารถของระบบนิเวศนั้นๆ ที่จะรองรับได้ นอกจากนั้นควรมุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับด้วย

● **เป้าหมายของระบบสิ่งแวดล้อม** คือ การใช้ทรัพยากรในขอบเขตที่คงไว้ซึ่งความหลากหลายทางพันธุกรรมและความสามารถในการกลับคืนสู่สมดุลของระบบนิเวศธรรมชาติ มีการใช้ทรัพยากรด้วยความตระหนักถึงผลกระทบโดยรวมจากการใช้ทรัพยากรเหล่านั้นให้มาก

การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาที่ครอบคลุมและสอดคล้องกันในทุก 3 มิติดังกล่าวจะช่วยให้เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีความสมบูรณ์มากกว่าการพัฒนาที่เน้นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวอย่างที่ปรากฏอยู่ ดังแสดงในรูปที่ 5

ถึงแม้ว่าเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ประกอบด้วยมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แต่การมองเป้าหมายในด้านต่างๆ เหล่านี้แยกครอบคลุมและสมบูรณ์เป็นประเด็นที่ควรพิจารณาเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากการตีความผ่านมุมมองของผู้เชี่ยวชาญด้านใดด้านหนึ่งอาจไม่สามารถครอบคลุมประเด็นทั้งหมดได้ ดังนั้นการดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องมองในลักษณะสหวิทยาการเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์

รูปที่ 5: เป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน⁸

4.2 แผนปฏิบัติการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) หรือที่รู้จักกันในนามการประชุม Earth Summit ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในการประชุมครั้งนั้นได้มีการ ลงนามและรับรองเอกสารที่สำคัญ 5 ฉบับ หนึ่งในนั้นคือ แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

เท่าที่ผ่านมาประชาคมโลกได้ให้ความสำคัญในการประสานความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตามการดำเนินการมักเป็นการเจรจาต่อรองในระดับนานาชาติซึ่งเป็นไปได้ช้าและไม่ประสบความสำเร็จมากเท่าที่ควร แม้แต่การประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนครั้งล่าสุดที่จัดขึ้น ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศออฟริกาใต้ ระหว่างวันที่ 26 สิงหาคมถึง 4 กันยายน พ.ศ. 2545 ก็ยังไม่มีความก้าวหน้าที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามความร่วมมือระหว่างประเทศนี้นับเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

⁸ World Bank, 1994

ในส่วนของประเทศไทยนั้นในฐานะสมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้ให้การรับรองต่อแผนปฏิบัติการ 21 เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2535 การดำเนินงานตามพันธกรณีของแผนปฏิบัติการ 21 คือทำแผนพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งเสนอแนวความคิดว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจสามารถดำเนินต่อไปได้โดยปราศจากการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือระบบธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชน เป็นการพัฒนาที่ทำให้สิ่งมีชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุขและมีคุณค่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างเหมาะสมโดยเกื้อกูลต่อวิถีของชุมชน รวมทั้งกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาอย่างเป็นธรรมทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดำเนินไปอย่างยั่งยืน

ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังมีความพยายามนำแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาใช้กันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยหน่วยการปกครองในระดับท้องถิ่นก็มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายที่สนใจและพยายามแปรแนวความคิดนี้ลงสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการท้องถิ่น การกระจายความรับผิดชอบในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กับท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่นหรือ Local Agenda 21 ถือว่าเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนการจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 จำเป็นต้องได้รับความสนใจจากประชาชนตั้งแต่ระดับท้องถิ่นขึ้นไปจนถึงระดับชาติ

4.3 การปรับเปลี่ยนแนวความคิดเพื่อการบริโกลอย่างยั่งยืน

จากกรอบแนวคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ต้องการแนวทางนโยบายและมาตรการต่างๆ มากมายในการดำเนินการ ซึ่งต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ในด้านต่างๆ อย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดนั้นอยู่ที่จิตใจของมนุษย์นั่นเองว่ามีความพร้อมเพียงใดในการปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมที่เคยชินเพื่อเข้าสู่วิถีทางการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืน โดยเราต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องและสมดุลกับสิ่งแวดล้อม โดยตระหนักถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับระบบนิเวศที่ไม่อาจแยกจากกัน และละทิ้งความคิดที่แปลกแยกจากสิ่งแวดล้อมที่มองทรัพยากรเป็นเพียงทรัพย์สินที่มนุษย์สามารถจัดการให้เป็นไปตามที่ปรารถนา นอกจากนั้นเรายังควรต้องตระหนักว่ามนุษย์เป็นเพียงผู้อาศัยในระบบนิเวศเท่านั้นไม่ใช่เจ้าของทุกสิ่งทุกอย่าง โดยระบบนิเวศนั้นสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่มียุมนุษย์ แต่มนุษย์นั้นไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากการเกื้อกูลของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

ดังนั้นเราจึงควรดำเนินชีวิตอย่างมีจิตสำนึกถึงความจำกัดของทรัพยากรและเทคโนโลยี โดยบริโกลทรัพยากรให้สอดคล้องเหมาะสมต่อศักยภาพในการรองรับของระบบนิเวศและฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีอยู่ ไม่ใช่ใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองโดยหวังน้ำบ่อหน้าว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในอนาคตจะช่วยแก้ปัญหาความขาดแคลนและเสื่อมโทรมของทรัพยากรได้

ประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ กระแสบริโกลนิยมที่มองการบริโกลที่มุ่งเพียงและการไล่หาความสะดวกสบายอย่างสิ้นเปลืองเป็นความดีงามที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ โดยไม่ได้วิเคราะห์ให้ถ่องแท้ถึงที่มาที่ไปของวิถีการบริโกลนิยมดังกล่าว และสิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นเพียงใดกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในท้องถิ่น นอกจากนั้นแนวความคิดที่ใช้มาตรฐานทางด้านเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์วัดมูลค่าของสิ่งต่างๆ ยิ่งทำให้สถานการณ์เลวร้ายยิ่งขึ้น เนื่องจากคุณค่าของสิ่งต่างๆ ไม่อาจวัดได้ด้วยมูลค่าเป็นตัวเงิน เช่น เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มต่างๆ ควรพิจารณาคุณค่าจากคุณภาพของวัสดุและการตัดเย็บ ความเหมาะสมกับสภาพอากาศ กาลเทศะ และบุคลิกของผู้สวมใส่ มากกว่าการพิจารณาจากยี่ห้อหรือราคาแพงที่เป็นที่รู้จัก เป็นต้น

แนวความคิดในการบริโกลอย่างยั่งยืนนี้ได้จุดประกายในการวิพากษ์วิจารณ์ถึงนิยามของคุณภาพชีวิตและความรุ่งเรืองของมนุษยชาติในแง่มุมใหม่ จากเดิมที่เคยยึดติดอยู่กับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ใช้ตัวเลขต่างๆ เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวม เป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนา ปัจจุบันจึงได้เกิดแนวความคิดในการสรรหาดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตอื่นๆ ขึ้นมาทดแทนดัชนีทางเศรษฐกิจซึ่งไม่อาจใช้เป็นเครื่องชี้วัดเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน จนกระทั่งมนุษย์ที่หลงอยู่ในภาพลวงของการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้ทำลายระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมไปโดยไม่รู้ตัว ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมายทั้งปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมและปัญหาด้านสังคม ดังนั้นเราทุกคนจึงควรช่วยกันปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมต่างๆ เพื่อมุ่งสู่การดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลกลับมาสู่ผู้ปฏิบัติในการพัฒนาจิตใจและยกระดับจริยธรรมในการดำรงชีวิตของมนุษย์เองด้วยในที่สุด

5. ผลของสารเคมีต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ : ภัยร้ายใกล้ตัว

เคมีถูกผลิตขึ้นมาในแต่ละปีเป็นจำนวนมากหลายชนิด และแหล่งที่พบว่ามีการใช้สารเคมีได้แก่โรงงานอุตสาหกรรม สถาบันการศึกษา ร้านขายของชำ ร้านซักแห้งรวมทั้งตามบ้านเรือนด้วย ถึงแม้ว่าสารเคมีบางอย่างมีอันตราย แต่ถ้ามีการนำมาใช้ประโยชน์ต่างๆ เป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสมก็จะเป็นการเพิ่มคุณภาพได้ เช่น การใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งมีความจำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืช แต่ถ้าเกษตรกรใช้สารเคมีมากเกินไปจนเกินไป จะส่งผลให้ปริมาณสารอาหารในปุ๋ย โดยเฉพาะไนโตรเจนส่วนที่เกินไหลลงสู่แหล่งน้ำ และเมื่อแหล่งน้ำมีปริมาณไนโตรเจนสูงเกินไป ก็จะเกิดปรากฏการณ์ Eutrophication กล่าวคือ จะทำให้เกิดการเจริญเติบโตของพืชน้ำอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะสาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงิน (blue green algae) ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นได้แก่ การบดบังแสงแดดทำให้พืชน้ำอื่นๆ ที่อยู่ใต้น้ำไม่สามารถสังเคราะห์แสงได้ ทำให้ตายไปและกลายเป็นการเพิ่มปริมาณสารอินทรีย์ในแหล่งน้ำ ทำให้แหล่งน้ำนั้นมีความสกปรกมากขึ้น หรือในกรณีของการใช้คลอรีนในการทำลายเชื้อโรคในน้ำดื่ม น้ำใช้ หากไม่มีการระมัดระวังขณะใช้สารเคมี เมื่อหายใจหรือสูดดมเข้าไปย่อมมีอันตรายถึงตายได้ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า “สารเคมีมีคุณอนันต์ แต่ก็มีโทษมหันต์” และโทษที่เกิดขึ้นนั้นสามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนและสิ่งแวดล้อมได้

5.1 ผลกระทบต่อสุขภาพของคน⁹

การมีโอกาสสัมผัสกับสารเคมีของคนนั้น มีโอกาสได้ทั่วทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นในบ้าน บนท้องถนน ในที่ทำงานหรือแม้กระทั่งตามท้องทุ่งนา โดยวิธีทางที่ทำให้สารเคมีเข้าสู่ร่างกาย คือ 1) สัมผัสทางผิวหนังหรือขนัยน้ำ 2) การสูดดม และ 3) การรับประทาน

การเกิดโรคหรืออาการเจ็บป่วยของคนนั้นเมื่อได้รับสารเคมีเข้าสู่ร่างกายจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติความเป็นพิษของสารเคมี ความต้านทานโรคของคนในแต่ละคนที่รับสารเคมีเข้าไป ระยะเวลาที่ได้รับสารเคมีและความเข้มข้นของสารเคมีที่ได้รับ รวมทั้งวิธีการที่สารเคมีเข้าสู่ร่างกาย ผลกระทบจากการรับสารเคมีเข้าสู่ร่างกายนั้น อาจก่อให้เกิดความเป็นพิษ ณ ตำแหน่งนั้นที่สัมผัสสารเคมี หรือ ณ ที่ตำแหน่งอื่นก็ได้ ความเป็นพิษ ณ ที่ตำแหน่งอื่น หมายถึง อวัยวะหรือเนื้อเยื่อที่เกิดความเป็นพิษไม่สัมพันธ์กับตำแหน่งที่สัมผัสกับสารเคมี หรือมีการเคลื่อนที่ของความเป็นพิษผ่านทางระบบไหลเวียนโลหิต ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีการรับประทานเอมทานอลเข้าไปมีสาเหตุทำให้เกิดการตาบอดได้ หรือในกรณีของผิวหนังสัมผัสกับไนโตรเบนซีน จะมีผลต่อระบบประสาทส่วนกลางเป็นต้น และในแต่ละสารเคมีที่มีความเป็นพิษนั้น เมื่อเข้าสู่ร่างกายจะมีผลต่ออวัยวะเป้าหมายด้วย เช่น ตะกั่ว มีผลต่อระบบประสาทส่วนกลาง ไตและเม็ดเลือดแดง หรือสารคลอโรฟอร์ม มีผลทำให้เกิดเนื้องอกที่ตับและไต เป็นต้น

ที่สำคัญอย่างหนึ่งของการใช้สารเคมีแล้วมีผลกระทบต่อสุขภาพของคนจะขึ้นอยู่กับชนิดการได้รับความเป็นพิษ อันได้แก่ การได้รับพิษอย่างเฉียบพลันหรือการได้รับพิษอย่างเรื้อรัง โดยการรับพิษอย่างเฉียบพลันเป็นผลจากการรับสารเคมีเข้าสู่ร่างกายครั้งเดียวและในระยะสั้น ผลกระทบต่อสุขภาพจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนการรับพิษแบบเรื้อรังเป็นผลจากการรับสารเคมีเข้าไปซ้ำๆ ในระยะเวลานาน ผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดขึ้นจะช้าและเกิดขึ้นทีละน้อย ยกตัวอย่างเช่น การดื่มสุราหรือแอลกอฮอล์เข้าสู่ร่างกาย ผลกระทบต่อสุขภาพระยะสั้นหรือความเป็นพิษแบบเฉียบพลันก็คือเกิดอาการมึนเมา แต่ถ้าผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาวหรือความเป็นพิษแบบเรื้อรังจะทำให้เกิดโรคตับแข็งได้ เป็นต้น

เพราะฉะนั้นเพื่อเป็นการใช้สารเคมีแล้วไม่เกิดความเป็นพิษและอันตรายต่อสุขภาพนั้น เราควรพิจารณาความเป็นพิษที่เกิดขึ้น โดยผู้ใช้หรือผู้ที่ทำงานที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี ก่อนใช้สารเคมีควรทบทวนหรือเข้าใจในคุณสมบัติ อันตรายของสารเคมีและวิธีปฐมพยาบาลเมื่อเกิดอันตรายจากสารเคมี

5.2 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม¹⁰

ในแต่ละปีนักเคมีหรือนักวิจัยผลิตภัณฑ์ได้นำเอาสารเคมีในแต่ละชนิดมาพัฒนาไปใช้ร่วมกัน เพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ ออกมาใช้ และในกระบวนการผลิตก็จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีของเสียออกมา ซึ่งของเสียเหล่านั้นมีสารเคมีปนเปื้อนออกมาด้วยและถ้าไม่มีการบำบัดอย่างถูกต้องวิธี สารเคมีปนเปื้อนเหล่านั้นก็สามารถส่งผลกระทบต่อแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและ

⁹ www.princeton.edu/~ehs/labmanual/sec5.html

¹⁰ www.epa.gov/nbhh/html/contaminants.html

สิ่งแวดล้อมได้ไม่ว่าผ่านทางน้ำทิ้ง ก๊าซพิษที่ปล่อยสู่บรรยากาศหรือขยะที่มีสารเคมีปนเปื้อนที่ทิ้งตามพื้นดิน โดยแหล่งที่ทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารเคมีที่สามารถระบุแหล่งได้ เช่น จากโรงงานอุตสาหกรรมหรือองค์กรธุรกิจ ส่วนแหล่งที่ไม่สามารถระบุได้ เช่น จากถนน ที่จอดรถ ทางระบายน้ำ ระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล ระบบบำบัดน้ำเสีย ซึ่งสารเคมีเหล่านี้สามารถทนทานและสะสมอยู่ในห่วงโซ่อาหารได้ และเมื่อคนเข้าไปรับประทานอาหารที่มีสารเคมีเป็นพิษสะสมอยู่ก็จะก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายได้ตามมา

ผลกระทบจากสิ่งปนเปื้อนที่เป็นสารเคมีนั้นขึ้นอยู่กับ 1) คุณสมบัติความเป็นพิษของสารเคมีตัวอย่าง 2) ปริมาณที่ปล่อยออกมา โดยสรุปแล้วสารเคมีก็นับว่าเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ จำเป็นต้องใช้อย่างมีประสิทธิภาพและจัดการให้เกิดความเหมาะสมทั้งปริมาณและคุณภาพตามความต้องการของมนุษย์ แต่เมื่อใช้แล้วก็จะเกิดของเสียหรือสารตกค้างเกิดขึ้นอย่างแน่นอน มนุษย์ก็ควรที่จะจัดการกับสารตกค้างเหล่านั้นให้เหมาะสม ลดความเป็นอันตราย และป้องกันไม่ให้มีโอกาสปนเปื้อนกับสิ่งแวดล้อม ป้องกันไม่ให้สารตกค้างมาทำอันตรายต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ได้ หรือเพื่อให้เกิดอุปโภคบริโภคอย่างยั่งยืน ผู้ใช้สารเคมีควรเลือกใช้สารเคมีที่จำเป็นหรืออาจใช้สารสกัดจากธรรมชาติมาเสริมแทน เพื่อลดผลกระทบในเชิงลบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติ การตกค้างของสารเคมีและการเสื่อมโทรมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การมีสุขภาพอนามัยที่ดีของผู้ใช้สารเคมีในที่สุด

6. การอุปโภคบริโภคอย่างยั่งยืนกับการลดอันตรายจากสารเคมี : กลับสู่วิถีดั้งเดิมผสมผสานวิถีปัจจุบัน

การป้องกันการเกิดเจ็บป่วยย่อมเป็นวิธีการที่ดีกว่าการรักษาโรคหรือการเจ็บป่วย มีผู้กล่าวว่าสุขภาพที่ดี¹¹ หมายถึงสภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ เพราะฉะนั้นการที่จะทำให้สุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจแข็งแรง มีหลักการง่ายๆ คือ “หลัก 3 อ.” ได้แก่

1. อาหาร การรับประทานอาหาร ต้องได้รับอาหารครบทั้ง 5 หมู่
2. อารมณ์ สุขภาพจิตมีผลต่อสุขภาพกายโดยตรง อารมณ์ดีส่งผลให้ระบบร่างกายทุกระบบทำงานเป็นปกติ แต่ถ้าอารมณ์ไม่ดีมีผลต่อระบบต่างๆ ของร่างกาย
3. อากาศ ถ้าอากาศและสิ่งแวดล้อมดี ย่อมมีผลต่อสุขภาพที่ดีด้วย

ในชีวิตประจำวันของเราต้องมีการเกี่ยวข้องกับสารเคมีมากมายชนิดตลอด 24 ชั่วโมง (ตารางที่ 6) ซึ่งแนวทางในการดำเนินการมี 2 แนวทาง คือ การลดการสัมผัสหรือการส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงหรือป้องกันการเจ็บป่วย อีกแนวทางหนึ่งคือหากมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นการรักษาและการใช้ยาควรเป็นไปอย่างเหมาะสม รายละเอียดในหัวข้อต่อไปจะกล่าวถึง 2 แนวทางนี้

6.1 แนวทางที่ 1 กันไว้ก่อน : การลดการสัมผัส การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันการเจ็บป่วย

หลายประเทศทั่วโลกได้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำรงชีวิตเพื่อป้องกันการเกิดโรค กอปรกับประชาชนมีความใส่ใจในเรื่องคุณภาพชีวิตและมีความสนใจในความเป็นอยู่โดยทั่วไปมากขึ้นโดยตระหนักว่า การป้องกันดีกว่าการรักษา ซึ่งเป็นนิมิตหมายอันดีที่ทำให้เกิดการบริโภคที่ยั่งยืน¹² เกิดการกินอยู่อย่างพอเพียง ซึ่งการกินอยู่อย่างพอเพียง หมายถึงความพอเพียงด้านการผลิตและบริโภคที่ไม่ฟุ้งเฟ้อ โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างความต้องการของมนุษย์กับความสามารถรองรับได้ของทรัพยากร ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งของทรัพยากรและการดำรงชีพของมนุษย์

¹¹ จินตนา บุญธรรมจินดา. “เคล็ดลับการดูแลสุขภาพ.” เทคโนโลยี. 25 (ก.พ.- มี.ค. 42). หน้า 47-51.

¹² ดร.กฤษฎา ไกรสินธุ์. “สมุนไพรไทย.. ยิ่งใกล้...ยิ่งไกล.” แหล่งที่มา: www.rdi.gpo.or.th/htmls/g24-g25-t17.html

ตารางที่ 6 การใช้สารเคมีในชีวิตประจำวัน

ช่วงเวลา (นาฬิกา)	กิจกรรม	สารเคมี	
		อุปโภค	บริโภค
5.30-6.00	- อาบน้ำ - แต่งตัว	- ผลิตภัณฑ์ชำระร่างกาย เช่น สบู่ ยาสีฟัน แชมพู - น้ำประปา - เครื่องสำอาง เช่น ครีม โลชั่น น้ำหอม	
6.00-7.00	- ประกอบอาหาร - รับประทานอาหาร - ล้างภาชนะ	- ก๊าซหุงต้ม - น้ำมัน ไขมัน - สารปรุงแต่ง รส กลิ่น สี - ผลิตภัณฑ์ล้างภาชนะ เช่น น้ำยาล้างจาน	- องค์ประกอบในอาหาร เช่น น้ำมัน ไขมัน - สารปรุงแต่ง รส กลิ่น สี - สารปนเปื้อนในผักผลไม้ เช่น สารกำจัดศัตรูพืช - เครื่องดื่ม เช่น น้ำอัดลม
7.00-8.00	- เดินทางไปทำงาน	- น้ำมันเชื้อเพลิง	- ก๊าซพิษจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงของเครื่องยนต์ เช่น CO, NO _x
8.00-12.00	- ทำงาน	- อุปกรณ์ในสำนักงาน เช่น กาว น้ำหมึก สี	- สารปรับอากาศในสำนักงาน เช่น สเปรย์ปรับอากาศ
12.00-13.00	- รับประทานอาหาร		- องค์ประกอบในอาหาร เช่น น้ำมัน ไขมัน - สารปรุงแต่ง รส กลิ่น สี - สารปนเปื้อนในผักผลไม้ เช่น สารกำจัดศัตรูพืช - เครื่องดื่ม เช่น น้ำอัดลม
13.00-16.00	- ทำงาน	- อุปกรณ์ในสำนักงาน เช่น กาว น้ำหมึก สี	- สารปรับอากาศในสำนักงาน เช่น สเปรย์ปรับอากาศ
16.00-17.00	- เดินทางกลับบ้าน	- น้ำมันเชื้อเพลิง	- ก๊าซพิษจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงของเครื่องยนต์ เช่น CO, NO _x
17.00-18.00	- ประกอบอาหาร - รับประทาน อาหาร - ล้างภาชนะ	- ก๊าซหุงต้ม - น้ำมัน ไขมัน - สารปรุงแต่ง รส กลิ่น สี - ผลิตภัณฑ์ล้างภาชนะ เช่น น้ำยาล้างจาน	- องค์ประกอบในอาหาร เช่น น้ำมัน ไขมัน - สารปรุงแต่ง รส กลิ่น สี - สารปนเปื้อนในผักผลไม้ เช่น สารกำจัดศัตรูพืช - เครื่องดื่ม เช่น น้ำอัดลม
18.00-19.30	- ทำความสะอาดครัว เรือน สุขภัณฑ์ - ซักล้างเสื้อผ้า	- ผลิตภัณฑ์ทำความสะอาด เช่น น้ำยาขัดพื้น น้ำยาเคลือบเงา - ผลิตภัณฑ์ซักล้าง เช่น ผงซักฟอก น้ำยาฟอก ขาว น้ำยาปรับผ้านุ่ม	
19.30-20.00	- อาบน้ำ - แต่งตัว	- ผลิตภัณฑ์ชำระร่างกาย เช่น สบู่ ยาสีฟัน แชมพู - น้ำประปา - เครื่องสำอาง เช่น ครีม โลชั่น น้ำหอม	
20.00-	- เตรียมตัวเข้านอน - เข้านอน		- อาหารเสริม, วิตามิน - สารในเครื่องปรับอากาศ

6.1.1 การเลือกการอุปโภคที่เหมาะสม

ผลิตภัณฑ์จำพวกเคมีภัณฑ์ที่ใช้ในบ้านเรือนสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้¹³

1. ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับยานพาหนะ เช่น น้ำมันเครื่อง น้ำมันเบรก แบตเตอรี่รถยนต์ สารละลายขัดเงารถ เป็นต้น
2. ผลิตภัณฑ์ทำความสะอาดบ้าน เช่น น้ำยาทำความสะอาดพื้น น้ำยาทำความสะอาดห้องน้ำ โถส้วม น้ำยาเช็ดกระจก น้ำยาทำความสะอาดเตาอบ น้ำยาขัดพื้นและเฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น
3. สีและตัวทาลาย เช่น สีทาบ้าน น้ำมันชักเงา (varnish) เคมีภัณฑ์ถนอมเนื้อไม้และกาว เป็นต้น
4. ยาปราบศัตรูพืช หมายถึงสารเคมีที่ควบคุม ทำลาย ขัดไล่แมลง หนู หรือสัตว์รบกวนอื่น ๆ รวมทั้งวัชพืช ราและเชื้อโรค

¹³ www.uaex.edu/Other_Areas/publications/HTML/FSHEL-17.asp

ซึ่งเคมีภัณฑ์ต่างๆเหล่านี้ บางชนิดสามารถลดหรือหลีกเลี่ยงการใช้ได้ เนื่องจากเคมีภัณฑ์เหล่านั้น เมื่อใช้ไปนานๆจะก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพรวมทั้งเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมด้วย ยกตัวอย่างกับภัยเงียบที่ทุกคนคิดไม่ถึง หลายๆบ้านคงใช้น้ำยาซักแห้ง และมีร้านซักแห้งกระจายอยู่ทั่วไปในกรุงเทพและต่างจังหวัด มีใครรู้บ้างไหมว่า องค์ประกอบของน้ำยาซักแห้งมีสารจำพวกสารระเหย ซึ่งอาจก่อให้เกิดโรคมะเร็งและโรคอื่นๆ น้ำยาซักแห้งเมื่อใช้เสร็จแล้วมีทั้งลงดินหรือท่อระบายน้ำ เมื่อลงสู่ดินสารเหล่านี้จะสลายตัวใช้เวลาเป็นปีๆ เมื่อคนนำน้ำใต้ดินมาใช้จะได้รับสารเหล่านี้โดยตรง สิ่งที่เราควรดำเนินการคือ

1. จัดทำรายการว่าในหนึ่งวันหรือ 1 วัน/คน หรือ 1 เดือนมีการใช้สารเคมีอะไรบ้าง
2. ใครควรถึงความจำเป็น ผลดี-ผลเสียในการใช้ วัฏจักรหรือผลกระทบต่อเนื่องต่อสุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. เลิกการใช้หรือใช้วัสดุธรรมชาติ สมุนไพรหรือสารที่รุนแรงน้อยกว่าทดแทนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
4. ลดการใช้สารเคมีใช้เท่าที่จำเป็นในกรณีที่ต้องใช้
5. ทบทวนกลับไปสู่วิถีชีวิตดั้งเดิมรุ่นปู่ย่าตายาย ไม่ใช่เรื่องล้าสมัยแต่นำมาซึ่งการลดการเบียดเบียนสิ่งแวดล้อม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าลดการปนเปื้อนของสารเคมีหลังการใช้งานแล้วต่อสิ่งแวดล้อม อันจะมีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง

6.1.2 การเลือกบริโภคอย่างเหมาะสม

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆในประเทศไทย เช่น การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจจากเดิมแบบพอกินพอใช้ มาเป็นแบบแข่งขันเสรี ปรับเปลี่ยนจากภาคเกษตรกรรมเป็นภาคอุตสาหกรรมและบริการ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทั้งด้านการผลิต การขนส่งและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นเหตุให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมได้รับอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ในปัจจุบัน เศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรม ทำให้ความเชื่อทางศีลธรรมและความนึกคิดของคนไทย ถูกรวมอยู่ภายใต้อำนาจของระบบเศรษฐกิจ สังคมถูกขับเคลื่อนไปด้วยอำนาจของการโฆษณาและเงิน รูปแบบพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคอาหารในปัจจุบันจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการด้านจิตใจมากกว่าเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้อยู่รอดของมนุษย์ เช่น จากเดิมเป็นการผลิตเพื่อกิน มีการผลิตเพื่อใช้เองเพื่อบริโภคซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรม มีการเกื้อกูลกันระหว่างธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและมนุษย์ และมีการคำนึงถึงความปลอดภัย แต่ปัจจุบันสิ่งเดิมได้หายไป กลายเป็นการผลิตเพื่อขาย เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ใช้สารเคมีจำนวนมาก ปลูกพืชและสัตว์เลี้ยงเชิงการค้า ผู้ผลิตใช้สารเคมีจำนวนมากเพื่อตกแต่งอาหาร โดยมิได้คำนึงถึงผลเสียต่อผู้บริโภคเป็นต้น ซึ่งแบบแผนการบริโภคและการผลิตเช่นนี้ เป็นการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน ก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพของประชาชนชาวไทยในปัจจุบันสูง ทั้งยังนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

สินค้าบริโภคก็เป็นสินค้าอีกชนิดหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือพฤติกรรมการผลิตและบริโภค โดยสินค้าที่ใช้บริโภคหรือรับประทานในชีวิตประจำวันในปัจจุบัน มีหลายชนิดสินค้าที่มีสารเคมีเข้ามาอยู่ในกระบวนการผลิตหรือเป็นส่วนประกอบเช่น น้ำตาลทรายขาว ยารักษาโรคและวิตามิน เครื่องดื่มประเภทน้ำอัดลม หรือสัฟฟมอาหาร ซึ่งสินค้าเหล่านี้เมื่อบริโภคไปนานเข้าและได้รับเข้าไปปริมาณมาก ก็จะเกิดผลเสียตามมาคือการสะสมพิษไว้ในตัว ส่งผลให้ร่างกายมีสุขภาพไม่แข็งแรง เพราะฉะนั้นเพื่อให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรง เราควรหันกลับมาเอาใจใส่สุขภาพโดยการเลือกใช้หลักการบริโภคอย่างยั่งยืน ลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น คือการกินอยู่อย่างพอเพียง หันมารับประทานหรือเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีสารเคมีปนเปื้อน หรือไม่เกิดพิษทั้งต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม

ซึ่งหลักการในการพิจารณาการบริโภคสามารถใช้หลักการเดียวกับการอุปโภคได้ คือ

1. พิจารณาและทำการรายการใน 1 วันว่าเรามีพฤติกรรมในการบริโภคอย่างไร
2. พิจารณาถึงความจำเป็น ผลดี-ผลเสียในการบริโภคสิ่งเหล่านี้ วัฏจักรของผลกระทบต่อสุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. เลิกการบริโภค หรือทดแทนด้วยสมุนไพร หรือสารที่มีอันตรายน้อยกว่า
4. ลดการบริโภคให้น้อยเท่าที่จำเป็น
5. หวนไปสู่วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย

6.1.3 การเกษตรกรรมกับการใช้สารเคมี

การใช้ผลิตภัณฑ์สารเคมีทางการเกษตรหรือสารพิษทางการเกษตรก่อให้เกิดปัญหาต่างๆทั้งทางด้านสาธารณสุขและด้านสิ่งแวดล้อม คณะอนุกรรมการสืบค้นปัญหาอันเนื่องจากสารเป็นพิษ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2527) ได้รวบรวมปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีที่ใช้ทางการเกษตร โดยสรุปประเด็นปัญหาดังนี้ คือ

- ปัญหาพิษเฉียบพลันและพิษเรื้อรังต่อผู้ใช้
- ปัญหาสารตกค้างในผลิตผลทางการเกษตรกรรม
- ปัญหาอันตรายต่อผู้บริโภค โภชนาผลผลิต
- ปัญหาการตกค้างในสิ่งแวดล้อม

การครอบงำในด้านการพัฒนาประเทศด้วยระบบเกษตรกรรมขนาดใหญ่เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ เพื่อให้ผลิตได้ในปริมาณมาก แต่ในผลผลิตที่เพิ่มขึ้นนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการใช้ยาฆ่าแมลง แม้ว่าจะได้ผลผลิตต่อไร่ที่สูงขึ้น แต่ต้นทุนต่อกิโลกรัมก็จะเพิ่มสูงขึ้นไปด้วย ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการผลิตก็คือการมีต้นทุนต่ำ

จากการที่พบว่าระบบเกษตรกรรมขนาดใหญ่ไม่เหมาะสมกับประเทศไทยเนื่องจากต้นทุนที่สูงขึ้น ผลของสารเคมีที่ใช้ในรูปของปุ๋ย ยาฆ่าแมลงและสารเคมีอื่นๆต่อผู้ใช้ และผู้บริโภค ทำให้เกิดแนวคิดในการพยายามเปลี่ยนทิศทางการส่งเสริมการเกษตรไปในแนวทางใหม่โดยเน้นการใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม และการให้ความสำคัญกับการนำศักยภาพและภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งระบบคุณค่าและวัฒนธรรมของชุมชนที่มีมาประสานใช้ในการเกษตรกรรม เพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม จนนำมาสู่แนวคิดเรื่อง “เกษตรกรรมยั่งยืน”

รูปแบบของการทำการเกษตรแบบยั่งยืนมีหลายระบบแตกต่างกันออกไป อาทิ เกษตรผสมผสาน (integrated farming) เกษตรธรรมชาติ (natural farming) เกษตรชีวพลวัติ (biodynamic agriculture) เกษตรกรรมนิเวศวิทยา (ecological agriculture) เกษตรกรรมชีวภาพ (biological agriculture) วนเกษตร (agroforestry) และเกษตรอินทรีย์ (organic agriculture) โดยแต่ละระบบจะมีหลักการอยู่บนพื้นฐานเดียวกันซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

1. ดำเนินงานโดยใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ มีรูปแบบการผลิตและการจัดการหมุนเวียนทรัพยากรได้อย่างสมดุล โดยหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรจากภายนอก
2. ให้ความสำคัญต่อดิน เพื่อประโยชน์ที่ยั่งยืนของการทำเกษตร การฟื้นฟูและอนุรักษ์ดิน ป้องกันไม่ให้เกิดการใช้ประโยชน์จากดินจนเกินความสามารถตามธรรมชาติของผืนดิน
3. ปกป้องมลภาวะที่เกิดเนื่องจากการทำการเกษตร
4. มุ่งผลิตอาหารที่มีคุณภาพทางโภชนาการ มีรสชาติอาหารครบถ้วนตามธรรมชาติของผลผลิต
5. ลดการใช้น้ำมันปิโตรเลียมและผลิตภัณฑ์จากเชื้อเพลิง โดยเฉพาะหลีกเลี่ยงการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงโดยหันมาใช้แหล่งพลังงานที่สามารถใช้หมุนเวียนแทน
6. มีวิธีการปฏิบัติต่อสัตว์และสิ่งมีชีวิตในฟาร์มโดยยึดหลักมนุษยธรรม มีการจัดพื้นที่การเลี้ยงสัตว์อย่างเหมาะสม

7. เกษตรยั่งยืนไม่ใช่ว่าการเกษตรที่มีเป้าหมายการผลิตเพื่อการตลาดแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องตอบสนองต่อความต้องการด้านอาหาร สุขภาพและวิถีชีวิตที่ดี รวมทั้งเอื้อให้เกษตรกรตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการใช้แรงงานไปพร้อมๆ กันด้วย

8. เอื้อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการรักษาระบบนิเวศของชนบทและชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเกษตรแบบยั่งยืนเป็นระบบการเกษตรที่มีการจัดการในเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างความหลากหลายทางพันธุกรรม เพื่อสร้างความสมดุลให้แก่ระบบนิเวศ แต่กระนั้นก็มีได้หมายความว่าเกษตรแบบยั่งยืนจะปฏิเสธการใช้เทคโนโลยีหรือสารเคมี เพียงแต่ต้องนำมาใช้ในอัตราและปริมาณที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและพื้นที่ และไม่สร้างความเสื่อมโทรมให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรว่าจะสามารถใช้เทคโนโลยีดังกล่าวได้หรือไม่ และเมื่อใช้แล้วจะต้องสามารถ

ผลิตสินค้าเกษตรออกมาเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร ตลอดจนต้องคำนึงถึงวิธีการการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรเข้าใจถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและสามารถนำไปปรับใช้ได้ต่อไป

การทำการเกษตรกรรมยั่งยืนมิใช่เป็นแค่การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเท่านั้นแต่ยังเป็นการปรับเปลี่ยนปรัชญาเป้าหมายและวิธีการดำรงชีวิตของเกษตรกร สมาชิกในชุมชนเกษตรกรรมจะต้องมีจุดร่วมและสำนึกร่วมกัน มีความเกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งปัจจัยต่างๆเหล่านี้จะเป็นแรงผลักดันและสนับสนุนให้ขบวนการเกษตรกรรมทางเลือกดำรงอยู่และสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้

การเกษตรแบบยั่งยืนเป็นแนวทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาการเกษตรในอนาคต เพราะไม่เพียงแต่จะช่วยลดการใช้สารเคมี ซึ่งจะมีผลดีต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคแต่ยังเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากในการทำการเกษตรแบบยั่งยืนนั้นเกษตรกรจะต้องมีการปรับปรุงบำรุงดิน อนุรักษ์ดินและน้ำ ตลอดจนฟื้นฟูความหลากหลายของระบบนิเวศการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติโดยรวม แต่ทว่าความสำเร็จของการเกษตรแบบยั่งยืนนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับนโยบายแนวทางปฏิบัติเท่านั้นแต่ขึ้นอยู่กับเกษตรกรสามารถปรับเปลี่ยนมาสู่ระบบการเกษตรแบบยั่งยืนได้มากน้อยเพียงใด สามารถทำการผลิตภายใต้ระบบดังกล่าวได้ผลต่อเนื่องเพียงใด และที่สำคัญคือได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือรัฐบาลมากน้อยเพียงใด ดังนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งการเกษตรแบบยั่งยืน เกษตรกรจะต้องมีความรู้สึกสำนึกในการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

6.1.4 การออกกำลังกายและพักผ่อนที่เพียงพอ

การปฏิบัติตนเองให้มีสุขภาพทั้งร่างกายและสุขภาพจิตที่ดี นอกจากรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่แล้วนั้น ยังต้องมีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอและมีการนอนหลับให้เพียงพอ การนอนหลับที่สนิทและเพียงพอจะช่วยทำให้ระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยทั่วไปคนเราควรที่จะนอนหลับอย่างน้อย 6 ชั่วโมง แต่เมื่อใดที่เราอดนอนจะทำให้เกิดปัญหาทางอารมณ์ เพราะเกิดความไม่สมดุลในร่างกายและจิตใจ เช่น หงุดหงิด อารมณ์แปรปรวน ไม่สนใจต่อสิ่งแวดล้อม เกิดปัญหาการมองเห็น เช่น อาการร้อนในลูกตา แสบตา เห็นภาพผิดปกติ บางคนอาจมีอาการเหมือนเข็มแทงที่มือและเท้า และจะไวต่อความเจ็บปวดมาก¹⁴

ส่วนการออกกำลังกายเป็นการปฏิบัติเพื่อให้จิตใจสงบ ไม่เครียด อารมณ์ดี ซึ่งอารมณ์นี้เป็นเรื่องราวของสุขภาพจิตแต่มีผลกระทบต่อสุขภาพกายได้โดยตรง อารมณ์ดีส่งผลให้ระบบการทำงานของร่างกายเป็นไปอย่างปกติ นอกเหนือจากการออกกำลังกายที่สามารถลดความเครียดได้นั้น

6.2 แนวทางที่ 2 การรักษาเมื่อเจ็บป่วย

ในปัจจุบัน 75-80% ของประชากรทั่วโลกยังคงมีการใช้ยาสมุนไพร โดยเฉพาะในทวีปเอเชียบุคคลากรทางการแพทย์ได้มีการอบรมในเรื่องการส่งยาสมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบัน¹⁵ เนื่องจากยาแผนปัจจุบันเป็นยาที่มาจากสารเคมีสังเคราะห์ทำให้มีราคาค่อนข้างสูง ค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาสูง มีผลข้างเคียงจากการใช้ยาสูง มีโอกาสเป็นพิษมาก รวมทั้งหากมีการใช้ยาในระยะยาวก็ทำให้เกิดการดื้อยาได้ด้วย ซึ่งสาเหตุดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปมีความสนใจเรื่องของการรักษาโรคต่างๆ ด้วยสมุนไพรกันเพิ่มมากขึ้น

ประเทศไทยในปัจจุบันมีผู้ให้ความสนใจเกี่ยวกับยาสมุนไพรเป็นจำนวนมาก ทั้งภาครัฐและเอกชน ดังเห็นได้จากการที่กระทรวงสาธารณสุขให้ประชาชนปลูกสมุนไพรภายในชุมชน เพื่อใช้รักษาตนเองและสนับสนุนให้นำสมุนไพรมาใช้ในการรักษาผู้ป่วยในโรงพยาบาลชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งประหยัดรายจ่ายของครอบครัวและประเทศชาติในการซื้อยาจากต่างประเทศมาใช้ปีละจำนวนมาก

ยาสมุนไพร¹⁶ หมายถึง ยาที่ได้จากพืช สัตว์หรือแร่ เป็นผลผลิตธรรมชาติ ซึ่งยังมิได้มีการผสมปรุงหรือแปรสภาพ (ยกเว้นการทำแห้ง) รวมทั้งการผสมกับสารอื่นๆ ใช้บำบัดโรค บำรุงร่างกายหรือใช้เป็นยาพิษ ตัวอย่างของพืชที่ทำเป็นยาสมุนไพรป้องกันและรักษาโรคเช่น เสาวรสหรือกระทกรฝรั่ง (passion fruit) ช่วยในการต้านอนุมูลอิสระ ซึ่งเป็นต้นเหตุของ

¹⁴ www.healthtoday.net/thailand/feature/f3_3.html

¹⁵ Jen-Hsou Lin, Phil Rogers, Haruki Yamada, "Integration of ancient and modern medicine towards a sustainable system of animal production and medical care," appear in: <http://users.med.auth.gr/~karanik/english/articles/integr1.html>

¹⁶ วันดี กุญชรพันธ์. "สมุนไพรน่ารู้." กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 3-6.

ความเสื่อมของร่างกาย ช่วยลดซึมธาตุเหล็ก หน่วงปฏิกิริยาหรือหน่วงท้าวช่วยในการแก้โรคมะเร็ง เบาหวาน ทำให้น้ำเหลืองแห้ง แก้ไอ รักษาแผลต่างๆ¹⁷

ข้อดีของการใช้ยาสมุนไพรในการบำบัดรักษาโรค มีหลายประการ คือ

1. ทำให้เกิดอาการพิษได้น้อย เนื่องจากสมุนไพรส่วนมากมีฤทธิ์อ่อน ก่อให้เกิดอาการพิษหรืออาการข้างเคียงได้น้อยกว่าการใช้ยาแผนปัจจุบัน
2. ช่วยประหยัดรายจ่าย
3. เป็นที่พึ่งของคนในชนบทที่ห่างไกลจากโรงพยาบาล
4. ช่วยจัดปัญหาความขาดแคลนยาในภาวะคับขัน เนื่องจากยาแผนปัจจุบันและวัตถุดิบที่ใช้ผลิตยาแผนปัจจุบันจำนวนมากต้องสั่งนำเข้าจากต่างประเทศ หากเกิดภาวะขาดแคลนยาหรือในภาวะสงคราม การใช้ยาสมุนไพรแทนยาแผนปัจจุบันจะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างยิ่ง

ยาสมุนไพรก็มีข้อจำกัดเช่นกัน คือ มีฤทธิ์ในการรักษากว้าง ทำให้ต้องรับประทานเป็นเวลานานๆ และเป็นจำนวนมาก การใช้มีข้อควรระวัง เช่น ใช้สมุนไพรให้ถูกประเภท ทั้งนี้เนื่องจากสมุนไพรมีชื่อหรือชื่อซ้ำกันมาก โดยเฉพาะชื่อที่เรียกกันในแต่ละท้องถิ่นอาจแตกต่างกันออกไป ทำให้เกิดความสับสนได้ง่าย ใช้สมุนไพรให้ถูกส่วน เนื่องจากในแต่ละส่วนของพืชมีฤทธิ์แตกต่างกัน เช่น กิ่งกล้วยไม้ ใช้เป็นยาแก้ท้องเสีย ส่วนกล้วยสุกมีฤทธิ์ทำให้ระบายอ่อนๆ เป็นต้น

ยาฝรั่งหรือยาแผนปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นสารสังเคราะห์ด้วยเคมีมีขนาดมาตรฐาน (เช่น 1 เม็ดมี 500 มิลลิกรัม) ฤทธิ์ของยาสามารถบอกได้แน่นอน เมื่อรับประทานเข้าไปในปริมาณที่มากและเป็นระยะเวลาสั้น สารเคมีเหล่านั้นก็สามารถก่อให้เกิดผลเสียแก่สุขภาพของเราได้ โดยจะก่อให้เกิดการสะสมพิษที่ตับและไต ส่วนสมุนไพรมักมีส่วนประกอบหลายอย่างรวมกัน อาศัยฤทธิ์ของสารหลายอย่างรวมกันในการออกฤทธิ์เพื่อผลการรักษา ยาสมุนไพรมักมีปัญหาฤทธิ์ของยาไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น วิธีการปลูก การเก็บเกี่ยวสถานที่ปลูก วิธีที่ใช้ในการปรุงยา เป็นต้น ทำให้คาดเดายากในประสิทธิภาพของการรักษา¹⁸ ยาแผนปัจจุบันจึงได้รับความนิยมและเป็นศาสตร์แห่งการรักษาโรคที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย

แต่เราต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่าการแพทย์แผนปัจจุบันซึ่งเป็นการแพทย์กระแสหลักในสังคมไทยยังไม่อาจเยียวยารักษาความเจ็บป่วยได้เป็นที่น่าพอใจ เพราะระบบการรักษาที่เน้นการรักษาโรคมากกว่ารักษาคน มองการแก้ปัญหาความเจ็บป่วยแบบแยกส่วนและใช้ยาซึ่งเป็นสารเคมีสังเคราะห์มาใช้ในการบำบัด ฟันฟู รักษาเกลไกในการเยียวยาของร่างกายมากเกินไป และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ซึ่งมีราคาแพง ผสมเข้ากับการบริการด้วยระบบธุรกิจแบบแสวงหาผลกำไร ทำให้ไม่สามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนผู้เจ็บป่วยและทุกข์ยากได้ ตลอดจนการสูญเสียทางเศรษฐกิจสำหรับมูลค่ายา เวชภัณฑ์ และเครื่องมือทางการแพทย์นับปีละหมื่นล้านบาท นับเป็นการสูญเสีย การพึ่งตนเองในระดับประเทศ โดยเฉพาะในยุคเศรษฐกิจถดถอยที่ประเทศต้องการการฟื้นฟูอย่าง รวดเร็ว (โครงการตำราสำนักนโยบายและแผนสาธารณสุข, 2545)

สมัยก่อนบรรพบุรุษของเราอยู่ได้โดย ไม่ต้องพึ่งพายาจากต่างประเทศ ใช้สมุนไพรไทยก็สามารถมีชีวิตสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ได้ แต่คนปัจจุบันนี้กลับหันไปพึ่งยาจากต่างประเทศ เพราะสะดวกสบายกว่า บัดนี้ถึงเวลาแล้วที่จะหันมามองสมุนไพรของเราบ้างเพราะมีการพัฒนาก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่งใกล้เคียงกับยาแผนปัจจุบัน มีการตรวจหาสารออกฤทธิ์และควบคุมขนาดของยาให้สม่ำเสมอ มีการวิเคราะห์ปริมาณยา และปริมาณเชื้อโรคที่อาจติดมากับสมุนไพรให้อยู่ในปริมาณที่ไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ สะอาดและมีมาตรฐานวางใจได้ (ภญ.ยุวดี สมิตธิวาสน์, 2546)

ส่วนการรับประทานยาสมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบันนั้น ได้มีการศึกษาวิจัย พบว่า เกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและลบ ด้านบวกนั้น ยาสมุนไพรจะช่วยปรับสมดุลของผลข้างเคียงของยาแผนปัจจุบัน และส่งเสริมให้เกิดการรักษาอย่างได้ผล ตัวอย่างของการใช้ยาสมุนไพรร่วมกับยาแผนปัจจุบันที่ส่งผลในแง่บวก เช่น ชะเอมจีน (Gan cao) ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของยารักษาโรคภูมิแพ้ โดยไปลดปริมาณ prednisone ที่คนไข้ได้รับมาในระยะยาวและลดผลข้างเคียงในระยะยาว เช่น ภาวะความสูญเสียความหนาแน่นของกระดูก ความไม่เพียงพอของอะดรีนาลิน เป็นต้น ส่วนผลในแง่ลบ เช่น โสม (Ginseng) เมื่อใช้

¹⁷ The Pulse of Oriental Medicine, “Are my Herbs and Drugs Dangerous Together? Drug Herb Interactions,” appear in: <http://www.pulsemed.org/drugherb.htm>

¹⁸ www.thaiclinic.com/healthtips/medicine/newdrug_herb.html, 17/04/46

ร่วมกับ phenelzine sulfate มีสาเหตุทำให้เกิดอาการปวดหัว สัน ก้าวและคลื่นคลั่ง รวมทั้งโสมไม่ควรใช้ร่วมกับ estrogen หรือ corticosteroid¹⁹ เพราะฉะนั้นก่อนใช้ยาสมุนไพรควรปรึกษาแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนโบราณก่อน และใช้ยาตามหลักที่แพทย์แผนโบราณกำหนด

นอกจากนั้นกระแสการตื่นตัวในเรื่องแพทย์ทางเลือกในสังคมไทย กำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางจากสาธารณชน ทั้งชีวิต การรักษาโรคแบบพลังจักรวาล การฝึกพลังกายทิพย์เพื่อสุขภาพ สมุนไพร ธรรมชาติบำบัด ฯลฯ ซึ่งมีความเหมาะสมในการรักษาแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามคงไม่อาจละทิ้งการตรวจวินิจฉัยและรักษาโรคแบบแพทย์แผนปัจจุบันได้ทั้งหมด ศาสตร์ทุกศาสตร์ล้วนมีคุณค่าและวิวัฒนาการเพื่อปรับให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ ประเทศไทยนั้น มีความได้เปรียบในความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นศูนย์รวมแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในการรักษาโรค อาหารไทยในแต่ละฤดูกาล ล้วนมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ หากเราสามารถกลับมาใช้ชีวิตเนกเช่นในอดีต กินอยู่อย่างไทยแม้จะไม่ได้ทั้งหมด แต่ก็ยังเป็นหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีชีวิต ที่เป็นสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ

6.3 ข้อเสนอในภาพภายในประเทศ

ผู้บริโภคหรือประชาชน

เนื่องจากการบริโภคมีสาเหตุหลักมาจาก “คน” จึงควรมีการแก้ไขที่คนเป็นหลัก โดยมีโจทย์ที่ว่าทำอะไรให้เกิดการบริโภคที่สมดุลและเหมาะสม ในประเด็นดังนี้

1. การกลับมาสู่วิถีชีวิตดั้งเดิมผสมผสานกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันไม่ใช่เรื่องล้าหลัง แต่เป็นการสร้างสมดุลให้แก่ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ และเป็นการป้องกันการเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งทำให้เสียงบประมาณในการรักษาเป็นจำนวนมาก
2. ควรส่งเสริมให้ผู้บริโภคลดการบริโภค และควรบริโภคอาหารตามฤดูกาล รวมทั้งสร้างกระแสการบริโภคที่เหมาะสม โดยใช้สื่อต่างๆ
3. ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกที่ดีกับเด็กและวัยรุ่นคนรุ่นใหม่ให้ตระหนักถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีเกินความจำเป็นในชีวิตประจำวัน และให้เข้าใจถึงความปลอดภัยหรือคุณภาพที่ดีขึ้นเมื่อมีการใช้สารอินทรีย์แทนสารเคมี มีการอุปโภคบริโภคที่เหมาะสม ซึ่งการสร้างความคิด จิตสำนึกนี้จะช่วยให้เด็กหันมาร่วมมือกันอย่างแท้จริง และลดพฤติกรรมอุปโภคบริโภคที่ไม่ยั่งยืน
4. ประชาชนโดยทั่วไป เมื่อเลือกซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ควรที่จะเลือกผลิตภัณฑ์ที่ใส่ใจต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดผลดีกับตัวผู้บริโภคคือไม่เกิดสารพิษตกค้างในร่างกายและในสิ่งแวดล้อม
5. ควรมีการส่งเสริมการวิจัยถึงวิถีชีวิตคนในเมืองในปัจจุบัน ว่ามีการใช้ทรัพยากรและสารเคมีในปริมาณเท่าไรในแต่ละวัน และหาวิธีทดแทน ลดการใช้สารเคมีลง รวมถึงการลดมลพิษที่ออกสู่สิ่งแวดล้อม และเสนอแนะแนวทางหรือคู่มือในการปฏิบัติตัวอย่าง เพื่อนำไปสู่การบริโภคและอุปโภคที่เหมาะสมไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินความจำเป็น ไม่ปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมเกินกว่าที่รับได้ และลดหรือเลิกการใช้สารเคมีที่ไม่จำเป็น
6. การจัดการระบบข้อมูลด้านการบริโภคที่ยั่งยืน แนวทางการลดใช้สารเคมีโดยใช้สิ่งอื่นจากธรรมชาติมาทดแทน และเอกสารงานวิจัยต่างๆ ก็ควรที่จะทำเป็นระบบฐานข้อมูลและมีความเข้าใจง่ายในการนำไปใช้เพื่อให้บุคคลประชาชนโดยทั่วไปสามารถเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์อย่างมากที่สุด เพราะไม่เพียงแต่จะเกิดประโยชน์แก่ผู้ใช้เองยังรวมทั้งเกิดประโยชน์แก่รัฐบาล ประเทศชาติที่จะลดค่าใช้จ่ายในการนำเข้าสารเคมี ลดงบประมาณในการรักษาพยาบาลและลดปัญหามลพิษที่เกี่ยวกับการจัดการสารเคมีอีกด้วย
7. ควรมีการศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างการบริโภคและพฤติกรรมบริโภคของคนในชนบทและคนในเมือง เพื่อวางแนวทางในการจัดการที่เหมาะสม

¹⁹ จินตนา บุญธรรมจินดา. “เคล็ดลับการดูแลสุขภาพ.” เทคโนโลยี. 25 (กุมภาพันธ์.- มีนาคม 2542). หน้า 47-51.

ภาครัฐ

1. รัฐควรเน้นการสร้างกระแสนะบริ โภค อุปโภคที่เหมาะสม เพียงพอและสอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจ
2. การพัฒนาประเทศไม่ควรเน้นการส่งออกเป็นหลัก รายได้ต่อหัวของประชากร หรือเงินสำรองภายในประเทศ ควรเน้นที่คุณภาพและความอยู่รอดของประชาชน
3. ไม่เพิ่มประเภทและจำนวนโรงงานที่เน้นคนเป็นแรงงานราคาถูก นำวัตถุดิบจากต่างประเทศผลิตและส่งออก เป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าแต่ทั้งปัญหามลพิษ โดยเฉพาะสารเคมีให้ประเทศเป็นภาระต่อสิ่งแวดล้อมและประเทศ ในการกำจัด
4. สร้างแนวร่วมในระดับประเทศเพื่อให้เกิดกระแสการผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนมุมมอง และพฤติกรรม การอุปโภคและบริโภค
5. ควรส่งเสริมการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

อื่นๆ

1. ควรมีการสร้างความรู้เข้าใจในเรื่องการอุปโภคบริโภคที่เหมาะสมกับกลุ่มคนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ เกษตรกร ประชาชนโดยทั่วไป กลุ่มผู้ผลิตสารเคมีรวมทั้งองค์กรงานที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคบริโภคเพื่อที่จะวางแผนนโยบายในการลดปริมาณสารเคมีในการผลิตสินค้าหรือใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมาทดแทน
2. ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้แนวทางเกษตรยั่งยืนเป็นแม่แบบในการเพาะปลูก โดยให้ความสำคัญกับดินและน้ำที่เป็นวัตถุดิบสำคัญในการผลิต ผลกระทบต่อสุขภาพตนเองและผู้บริโภคเป็นสำคัญ ไม่ตัดสินใจในการเพาะปลูกเพียงผลประโยชน์ระยะสั้น
3. เพื่อให้เกิดการอุปโภคบริโภคอย่างยั่งยืนในด้านการลดสารเคมีที่เกินความจำเป็น กลุ่มองค์กร บริษัทที่ผลิตสารเคมีควรตระหนักให้ผลิตภัณฑ์ของบริษัทเองมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีกับประชาชน เพราะถ้าหากได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มผู้ผลิตสารเคมีเอง การพัฒนาในส่วนนี้คงจะเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสำเร็จลงได้

ประเด็นที่ถกเถียงกันระหว่างผู้เข้าร่วมสัมมนา

1. การเพิ่มประชากรเป็นปัจจัยหนึ่งในการทำให้เกิดการสูญเสียของทรัพยากรมากขึ้นและมีปัญหามลพิษมากขึ้นหรือไม่
2. การรักษาโรคด้วยยาแผนปัจจุบันและยาสมุนไพร
3. ถั่วเหลืองนำเข้ามากกว่าการผลิตในประเทศหรือไม่
4. การใช้โฟมกับใบตองอย่างไรดีกว่ากัน
5. ควรเพิ่มการบริโภคเพื่อส่งเสริมการขายหรือการตลาด หรือควรลดการบริโภค
6. ผลของนโยบาย 30 บาท รักษาทุกโรค ต่อปริมาณที่เกินความต้องการ

คำถาม

1. ทำอย่างไรให้ประเด็นที่เกิดขึ้นในบางเรื่องจากคนที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆอย่างถ่องแท้จะถูกถ่ายทอดสู่ผู้บริโภค เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการบริโภคที่ถูกวิธี เช่น การทำน้ำตาลปึกที่มีการใช้น้ำตาลทรายเป็นส่วนประกอบมากกว่ามะพร้าว เนื่องจากมะพร้าวในประเทศไทยน้อยลง วิตามินที่เป็นสารสังเคราะห์มีการใช้กันมาก
2. ทำอย่างไรจะใช้ LCA เป็นตัวตัดสินใจเลือกอุปโภคบริโภคที่ชัดเจน เช่น ในกรณีใบตองกับโฟม เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เชื่อถือได้และทุกคนยอมรับ โดยต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการจัดการ ผลกระทบ ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ แหล่งวัตถุดิบ เป็นต้น

การค้าและการเคลื่อนย้ายของเสียอันตรายอย่างผิดกฎหมาย :
วิเคราะห์ Basel Convention ประเด็นที่มีผลกระทบต่อประเทศไทย-ประเด็นที่เป็นปัญหา

ดร.คุณหญิงสุมณฑา ปลัดกระทรวงพาณิชย์*

ผศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ**

นายวิพล กิตติศาสตร์ชัย***

1. บทนำ

การพัฒนาโดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรมนำมาซึ่งความร่ำรวย แต่ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมตามมา ทั้งในรูปมลภาวะทั้งทางน้ำ ทางอากาศ และกากของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้ว ผ่านการพัฒนาอุตสาหกรรมมาจะมีประสบการณ์ ทำให้เกิดกระแสการตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อมในการจะดำเนินนโยบายและมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดขึ้น พร้อมๆ กับหาทางออกอื่นๆ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีสะอาด (Clean Technology) ที่ลดการปล่อยของเสียและสารอันตรายสู่สภาวะแวดล้อม อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการวิจัยและพัฒนา ประกอบกับการปรับเปลี่ยนระบบการผลิต ซึ่งก่อให้เกิดต้นทุนที่สูงขึ้น จึงอาจนำไปสู่ทางออกอีกประการภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ของประเทศพัฒนาแล้ว คือ การดำเนินนโยบายลดการผลิตของภาคอุตสาหกรรมภายในประเทศ (deindustrialization) แล้วหันไปส่งเสริมให้เกิดการลงทุนด้านอุตสาหกรรมในประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศด้อยพัฒนาที่เป็นฐานการผลิต ที่ถูกกว่า ทั้งในด้านต้นทุนค่าแรงงานที่ต่ำกว่า และมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมที่ย่อนหย่อนกว่า ตัวอย่างเช่น กรณีของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการผลิตกากของเสียอุตสาหกรรมประมาณ 7.6 พันล้านตันต่อปี อาจมีส่วนทำให้รัฐบาลสหรัฐฯ ส่งเสริมให้บรรดาอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษและกากของเสียอันตราย เช่น อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ไปลงทุนในต่างประเทศ เช่น ประเทศจีน ซึ่งในจำนวนนั้นนอกจากจะเป็นอุตสาหกรรมประกอบชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์แล้วยังมีอุตสาหกรรมประเภทนำกลับมาใช้ใหม่หรือ recycle เครื่องคอมพิวเตอร์เก่า ซึ่งในความเป็นจริงแล้วกากของเสียอันตรายเหล่านั้นไม่มีความคุ้มค่าต่อการ recycle แต่อย่างใด จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า การส่งเสริมการลงทุนของภาครัฐกิจอุตสาหกรรม recycle ดังกล่าวอาจเป็นการเคลื่อนย้ายกากของเสียอันตรายที่แฝงอยู่ในรูปการลงทุนด้านการผลิตได้ (The Basel Action Network and Silicon Valley Toxics Coalition, 2002)

จะเห็นได้ว่าการผลิตด้านอุตสาหกรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์นอกจากก่อให้เกิดปัญหาการเคลื่อนย้ายอุตสาหกรรมสกปรกจากประเทศพัฒนาแล้วมายังประเทศกำลังพัฒนา ยังก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายกากของเสียอันตรายจากประเทศอุตสาหกรรมไปยังประเทศกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา เนื่องจากความเข้มงวดด้านสิ่งแวดล้อมประกอบกับต้นทุนที่สูงในการกำจัดกากของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรมในประเทศพัฒนาแล้ว ทำให้การส่งออกกากของเสียอันตรายไปยังประเทศกำลังพัฒนามีต้นทุนที่ถูกกว่า

อาจกล่าวได้ว่า การเคลื่อนย้ายกากของเสียอันตรายจากประเทศพัฒนาแล้วไปยังประเทศกำลังพัฒนาแบ่งออกเป็น 3 ช่วงคือ ช่วงแรกคือ ระหว่างปี ค.ศ. 1985-1989 เป็นเส้นทางจากเหนือไปใต้ นั่นคือมีปลายทางหลักอยู่ที่แอฟริกา ละตินอเมริกา แคริเบียน ตุรกี เลบานอน ช่วงที่สองระหว่างปี ค.ศ. 1989-1994 เป็นเส้นทางจากตะวันตกไปตะวันออก คือไปแลนด์ อังกฤษ โรมาเนีย อัลบาเนีย รัสเซีย ยูเครน รัฐในทะเลบอลติก และช่วงที่สามจากปี ค.ศ. 1994 - ปัจจุบัน ปลายทางคือ เอเชีย โดยเฉพาะอินเดียและจีน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในช่วงหลังนี้การเคลื่อนย้ายจะมาจากแถบเอเชียเป็นหลัก เช่น มีรายงานว่าในช่วงปี ค.ศ. 1998-1999 มีกากของเสียอันตรายประเภทโลหะหนักต่างๆ ที่เหลือจากอุตสาหกรรมจำนวนไม่ต่ำกว่า 100,000 ตัน เข้ามายังประเทศอินเดีย (Brown, 2001)

ประเทศไทยเองก็เผชิญปัญหานี้ โดยปัญหาได้ถูกเปิดเผยขึ้นครั้งแรกเนื่องจากเกิดการระเบิดของสารเคมีในคลังเก็บสินค้าของการท่าเรือแห่งประเทศไทยหรือที่รู้จักกันในนามของท่าเรือคลองเตยเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2534 ก่อให้เกิดผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก ซึ่งจากการสอบสวนพบว่านอกจากจะเป็นปัญหาการจัดเก็บสินค้าประเภทสารเคมีที่ไม่ได้มาตรฐานความปลอดภัยแล้ว ยังพบว่าสินค้าประเภทที่เป็นวัตถุอันตรายดังกล่าวบางส่วนมีการขนย้ายเข้ามาเก็บไว้ที่ท่าเรือฯ โดยไม่ได้

* ประธานสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (GSEI)

** อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

*** อัยการประจำกรม สถาบันกฎหมายอาญา

ผ่านการตรวจสอบที่ไปมาอย่างชัดเจน ทำให้เกิดข้อสงสัยของการที่อาจมีการเคลื่อนย้ายกากของเสียอันตรายจากต่างประเทศ มาเก็บไว้ยังที่ท่าเรือดังกล่าวได้ หลังจากการกระเบิดดังกล่าว ทางท่าเรือแห่งประเทศไทยหรือท่าเรือคลองเตยได้ปรับปรุงวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับสินค้าอันตราย โดยมีการออกประกาศการทำเรือแห่งประเทศไทย เรื่อง วิธีการดำเนินการเกี่ยวกับสินค้าอันตรายขาเข้าและขาออก ณ วันที่ 22 มิถุนายน 2544 แบ่งประเภทและชนิดสินค้าตาม International Maritime Dangerous Goods Code (IMDG- Code) ขององค์การทางทะเลระหว่างประเทศ (International Maritime Organization หรือ IMO) ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 สินค้าอันตรายที่การทำเรือฯ ไม่อนุญาตให้ทำการบรรทุกหรือขนถ่ายบริเวณหน้าท่าเรือกรุงเทพฯ

กลุ่มที่ 2 สินค้าอันตรายร้ายแรง ที่การทำเรือฯ อนุญาตให้ทำการบรรทุกหรือขนถ่ายในบริเวณท่าเรือกรุงเทพฯ ได้ แต่ต้องนำออกทันทีขนถ่ายขึ้นจากเรือ

กลุ่มที่ 3 สินค้าอันตรายนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในกลุ่มที่ 1 และ 2 การทำเรือฯ จะรับฝากเก็บ ณ บริเวณที่ท่าเรือ กรุงเทพฯ โดยมีระยะเวลาในการฝากเก็บไม่เกิน 5 วัน

อนึ่งตามประกาศฉบับนี้ระบุว่าในกรณีที่สินค้าอันตรายที่นำเข้าเป็นของเสีย (waste) จะต้องระบุว่าเป็น ‘waste’ ในแบบรายการสินค้าอันตราย (Dangerous Goods Declaration)

อย่างไรก็ดี ปัญหาเรื่องการเคลื่อนย้ายกากของเสียอันตรายในประเทศไทยก็ยังไม่จบสิ้น โดยเฉพาะการนำสินค้าอันตรายเข้ามาในประเทศโดยบริษัทที่ไม่มีตัวตน ไม่สามารถตรวจสอบได้ว่า ตั้งอยู่ที่ไหน หรือบางแห่งก็แจ้งว่าบริษัทล้มละลาย ไม่สามารถมารับสินค้าที่ทิ้งเอาไว้ได้ ทำให้สินค้าอันตรายตกค้างที่ท่าเรือเป็นจำนวนมาก ตามรายงานของท่าเรือคลองเตยล่าสุดพบว่าสินค้าอันตรายตกค้างที่มีปัญหาด้านมลภาวะร้ายแรงซึ่งเก็บไว้ที่ท่าเรือคลองเตยมีมากถึงประมาณ 135 ตัน โดยเฉพาะสินค้าประเภทขยะเทคโนโลยีนานาชนิด เช่น เครื่องรับโทรทัศน์เก่าใช้แล้วและอุปกรณ์ไฟฟ้ามีมากถึง 55 ตัน ถังมือยางเก่าจำนวน 25 ตัน ยางรถยนต์เก่าจำนวน 21 ตัน ฯลฯ (ผู้จัดการรายสัปดาห์, 2546) ปัญหาลักษณะเช่นนี้เป็นปัญหาที่พบในท่าเรือของเอกชนต่างๆ ด้วย เช่น กรณีของท่าเรือเอกชน ที่จังหวัดสมุทรปราการ ได้มีการค้นพบของเสียอันตรายในโกดังสินค้าของบริษัท ซึ่งรายละเอียดจะได้มีการกล่าวถึงเป็นกรณีศึกษาในบทความนี้ต่อไป

ทั้งนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้เกิดคำถามว่า การที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเป็นภาคีของอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention) ที่ว่าด้วยการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัดเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2540 นั้น มีผลอย่างไรต่อการแก้ปัญหาดังกล่าวในประเทศไทยบ้าง โดยบทความนี้จะใช้กรณีที่เพิ่งจะเกิดขึ้นที่ท่าเรือเอกชนจังหวัดสมุทรปราการ เป็นกรณีศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาเชื่อมโยงกับการมีพันธกรณีตามอนุสัญญาบาเซล โดยที่บทความนี้จะแบ่งออกเป็น 5 ส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนที่ 1 คือ บทนำ ส่วนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์อนุสัญญาบาเซลที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย ส่วนที่ 3 เป็นการอธิบายกรณีที่เกิดขึ้นที่ท่าเรือเอกชนจังหวัดสมุทรปราการ ส่วนที่ 4 เป็นการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการภายในประเทศเอง และส่วนที่เชื่อมโยงกับการมีพันธกรณีตามอนุสัญญาบาเซล และส่วนที่ 5 เป็นบทส่งท้ายในรูปแบบข้อเสนอแนะ

2. ประเทศไทยกับการเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาบาเซล

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ปัญหาการลักลอบนำของเสียอันตรายจากประเทศอุตสาหกรรมไปทิ้งในประเทศด้อยพัฒนาที่อยู่ในทวีปแอฟริกา อเมริกากลาง และเอเชียใต้ทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (The United Nation Environment Programme : UNEP) จึงได้จัดประชุมนานาชาติขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2532 ณ นครบาเซล ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เพื่อจัดทำร่างอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention) ว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายและการกำจัดของเสียอันตรายข้ามแดน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านของเสียอันตรายให้เกิดความปลอดภัย ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย รวมทั้งป้องกันการ ขนส่งที่ผิดกฎหมายและช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการของเสียอันตราย โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ซึ่งต่อมาได้เปิดให้ประเทศต่างๆ ได้ลงนามเข้าร่วมเป็นภาคีตั้งแต่วันที่ 22 มีนาคม 2533 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2535 ปัจจุบันมีประเทศสมาชิกที่ให้สัตยาบันเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาแล้วจำนวนทั้งหมด 152 ประเทศ (ข้อมูลเมื่อเดือนกันยายน 2545) ประเทศไทยได้จัดส่งผู้แทนเข้าร่วมการประชุมระดับนานาชาติเพื่อจัดทำร่างอนุสัญญาและกำหนดข้อตกลงต่างๆ มาโดยลำดับ และได้ให้สัตยาบันเป็นภาคีสมาชิก

อนุสัญญาบาเซลเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2540 อนุสัญญาบาเซลมีผลบังคับใช้ต่อประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2541 เป็นต้นมา

สาระสำคัญของอนุสัญญาจะควบคุมการขนส่ง เคลื่อนย้ายกากสารเคมีประเภทต่างๆ ซึ่งเดิมได้กำหนดบัญชีรายชื่อของเสียที่ควบคุมไว้ 47 ชนิด แต่ก็ยังมีช่องว่างทำให้เกิดการลักลอบขนส่งเคลื่อนย้ายของเสียข้ามชาติอยู่เสมอ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2541 จึงมีการแก้ไขสาระสำคัญของอนุสัญญาเกี่ยวกับการกำหนดบัญชีรายชื่อของเสียควบคุม โดยปรับปรุงแก้ไขและจัดกลุ่มใหม่เป็น List A ซึ่งมี 59 ชนิด ได้แก่

- 1) ของเสียประเภทโลหะ 18 ชนิด เช่น สารหนู ตะกั่วปรอท แอสเบสตอส แคดเมียม ฯลฯ
- 2) ของเสียประเภทอินทรีย์สาร 6 ชนิด เช่น สารเร่งปฏิกิริยาฟลูออรีน ฯลฯ
- 3) ของเสียประเภทอินทรีย์สาร 19 ชนิด เช่น น้ำมันดิบ น้ำมันเตา ฯลฯ และ
- 4) ของเสียประเภทอินทรีย์สารและหรืออินทรีย์สาร 16 ชนิด เช่น ของเสียจากโรงพยาบาล วัตถุระเบิด ฯลฯ เป็นต้น

ของเสียที่อยู่ใน List A จะถูกห้ามมิให้มีการขนส่งเคลื่อนย้ายจากประเทศ OECD ไปยังประเทศ Non OECD ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2541 เป็นต้นมา ส่วนบัญชีรายชื่อของเสียใน List B ซึ่งเป็นของเสียไม่อันตรายนั้นได้รับการยกเว้นให้มีการเคลื่อนย้ายเพื่อนำกลับไปยังประโยชน์หรือใช้ใหม่ได้ เช่น เศษเหล็ก ทองแดง ชิ้นส่วนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เซรามิก พลาสติก กระดาษและของเสียจากอุตสาหกรรมสิ่งทอ เป็นต้น นอกจากนี้ของเสียที่ถูกควบคุมภายใต้อนุสัญญายังรวมถึงของเสียอื่นๆ ซึ่งมีลักษณะตามภาคผนวกที่ 3 และของเสียที่ภาคีสมาชิกกำหนดห้ามนำเข้าภายในประเทศของตนเพิ่มจากที่กำหนดไว้เดิมก็ได้

การควบคุมจะเริ่มตั้งแต่ก่อนการนำเข้าส่งออกและนำเข้าของเสียอันตรายไปยังประเทศอื่นจะต้องแจ้งรายละเอียดและขออนุญาตตามขั้นตอนจากหน่วยงานที่มีอำนาจ (Competent Authority) ของประเทศที่เกี่ยวข้อง (Competent Authority ของประเทศไทย คือกรมโรงงานอุตสาหกรรม) การขนส่งต้องบรรจุหีบห่อ ติดป้ายขนส่งด้วยวิธีการที่กำหนดตามมาตรฐานสากล ตลอดจนต้องมีการประกันภัยและรับผิดชอบในกรณีที่เกิดความเสียหายขึ้น โดยต้องนำกลับภายใน 30 วัน และต้องชดเชยค่าเสียหายหากเกิดอุบัติเหตุมีการรั่วไหลหรือปนเปื้อน

อนุสัญญาจะไม่อนุญาตให้มีการส่งออกหรือนำเข้าของเสียอันตรายจากประเทศที่มีได้เป็นภาคี ยกเว้นจะทำความตกลงทวิภาคี และจะต้องให้ความร่วมมือกับนานาชาติในการจัดการของเสียอันตรายที่มีความปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม รูปแบบของความร่วมมือช่วยเหลือในด้านวิชาการระหว่างนานาประเทศที่เห็นเป็นรูปธรรมคือ การก่อตั้งศูนย์ฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีใน ภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งปัจจุบันได้จัดตั้งไปแล้วจำนวน 13 ศูนย์ โดยในภูมิภาคยุโรปกลางและตะวันออก ตั้งที่ประเทศสโลวาเกีย และรัสเซีย ทวีปอเมริกาและเอเชียตะวันตกตั้งที่เซเนกัล สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ และอียิปต์ ในภูมิภาคอเมริกาใต้และทะเลคาริบเบียนตั้งที่อาร์เจนตินา เอลซาวาดอร์ ตรินิแดด โทบาโก และอูรุกวัย ทวีปเอเชียและแปซิฟิกตั้งที่จีน อินโดนีเซีย และอินเดีย

ประเทศไทยได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานอนุสัญญาบาเซลมาตั้งแต่ต้น และได้เป็นภาคีสมาชิกอย่างสมบูรณ์แล้ว แต่ยังไม่ได้ลงนามให้สัตยาบันในอนุสัญญาฉบับแก้ไข (Base Amendment) และพิธีสารว่าด้วยความรับผิดชอบและการชดเชยความเสียหายอันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด

ภายใต้อนุสัญญาบาเซล ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามมาตรการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายในข้อตกลงระบบการแจ้งข้อมูลล่วงหน้า กล่าวคือ ก่อนการนำเข้า ส่งออก และนำเข้าของเสียอันตรายไปยังประเทศภาคีสมาชิกอื่นจะต้องแจ้งรายละเอียดและขออนุญาตตามขั้นตอนจากหน่วยงานที่มีอำนาจของประเทศที่เกี่ยวข้องก่อนการขนส่ง และการขนส่งต้องจัดให้มีเอกสารการเคลื่อนย้าย การบรรจุหีบห่อ การติดฉลาก และการขนส่งด้วยวิธีการที่กำหนดตามมาตรฐานสากล ตลอดจนต้องมีการประกันภัย ประกันทัณฑ์บน หรือหลักประกันทางการเงิน และรับผิดชอบในกรณีที่เกิดความเสียหายโดยต้องนำกลับภายใน 30 วัน และต้องชดเชยค่าเสียหายหากเกิดอุบัติเหตุมีการรั่วไหลและปนเปื้อน และไม่อนุญาตให้มีการส่งออกหรือนำเข้าของเสียอันตรายจากประเทศที่มีได้เป็นภาคี ยกเว้นจะทำความตกลงทวิภาคี พหุภาคี หรือระดับภูมิภาค รวมทั้งไม่อนุญาตให้มีการส่งออกหรือเคลื่อนย้ายของเสียอันตรายหรือของเสียอื่นไปทิ้งหรือกำจัดในพื้นที่ได้เส้นละติจูด 60 องศาใต้ (คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546)

จากพันธกรณีข้างต้นจะเห็นได้ว่า โดยหลักการแล้วอนุสัญญาบาเซลน่าจะช่วยในการป้องกันปัญหาการลักลอบการนำเข้ากากของเสียอันตรายมาทั้งในประเทศได้ เนื่องจากอนุสัญญาบาเซลกำหนดมาตรการบังคับให้ประเทศภาคีสถิตส่งออกหรือฝังกลบในการนำกลับภายใน 30 วัน และชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอนุสัญญาบาเซลเป็นอนุสัญญาที่ก่อกำเนิดขึ้นภายใต้บริบทของนัยทางการเมืองระหว่างประเทศของกลุ่มประเทศสองกลุ่มที่มีแนวความคิดเห็นดังนี้

- ประเทศที่ต้องการห้ามนำเข้าของเสียอันตราย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศกำลังพัฒนา ไม่มั่นใจว่าจะสามารถตรวจตราบังคับใช้กฎหมายห้ามนำเข้าของตนเองได้อย่างทั่วถึง หากยังมีประเทศต่างๆ ปลอมใจให้สามารถส่งออกของเสียอันตรายได้อยู่ ไม่ว่าจะเป็นการส่งออกโดยได้รับอนุญาตหรือลักลอบส่งออกก็ตาม (มุมมองของประเทศที่ไม่ต้องการนำเข้าโดยสิ้นเชิง)

- ประเทศรายที่ต้องการส่งออกของเสียอันตรายของตนออกไปกำจัดอย่างถูกสุขลักษณะ แต่ราคาถูกกว่ากำจัดเอง และประเทศจกที่ต้องการรับนำเข้าของเสียอันตรายมาหมุนเวียนใช้ใหม่เพราะเห็นว่าคุ้มค่าทางเศรษฐกิจตามฐานะของตนเอง ไม่ต้องการให้มีการกีดกันการนำเข้า-ส่งออก แต่ต้องการให้มีการควบคุมให้เป็นระบบภายใต้หลักความยินยอมล่วงหน้า โดยประเทศรายในกลุ่มความคิดนี้เห็นว่า การปล่อยให้สามารถส่งออกของเสียอันตรายไปจัดการต่างประเทศที่ต้องการนำไปใช้ใหม่ (recycle) ย่อมเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และประเทศจกที่ต้องการนำเข้าก็เห็นว่ามิประโยชน์กับตนมากกว่าที่สามารถมีของใช้แล้วราคาถูกให้ตนนำไปใช้ต่อ จึงเป็นการช่วยประหยัดให้ตนไม่ต้องนำทรัพยากรพื้นฐาน (primary resource) ของตนเองมาใช้

ดังนั้น อนุสัญญาบาเซลจึงไม่ได้เกิดขึ้นมาจากความต้องการระงับการขนย้ายของเสียอันตรายข้ามแดน แต่มาจากการประนีประนอมความคิดสองฟากข้างต้นเข้าด้วยกัน จนออกมาเป็นข้อกำหนดตามมาตรา 4 ในอนุสัญญาที่กำหนดภาระแก่ประเทศสมาชิก โดยบทความนี้ขอเสนอเนื้อหาในมาตรานี้เพียงเท่าที่สำคัญและจำเป็นดังนี้

- ห้ามมิให้รัฐบาลประเทศสมาชิกอนุญาตให้ส่งออกของเสียอันตรายออกไปยังต่างประเทศโดยไม่ได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากรัฐบาลประเทศเป้าหมายก่อน (Article 4 (1) (c))
- ให้มาตรการที่เหมาะสม¹ ที่จะไม่อนุญาตให้มีการส่งออกหรือนำเข้าของเสียอันตราย เมื่อไม่มั่นใจว่าจะมีการจัดการกับของเสียอันตรายนั้นอย่างถูกสุขลักษณะในประเทศเป้าหมาย (Article 4 (2) (e) และ (g))
- ห้ามมิให้อนุญาตให้ผู้ได้รับขนย้ายของเสียอันตราย เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากทางการอย่างถูกต้องเสียก่อน (Article 4 (7) (a)) และให้สำแดงบรรจุของเสียอันตรายที่จะขนย้ายข้ามแดนตามมาตรฐานสากล (Article 4 (7) (b)) พร้อมทั้งมีเอกสารประกอบของเสียอันตรายตั้งแต่จุดกำเนิดจนถึงปลายทาง (Article 4 (7) (c))

นอกจากนี้ (Article 4 (9)) กำหนดข้อบังคับทั่วไปไว้ว่า ให้มาตรการที่เหมาะสมที่จะรับประกันว่าจะอนุญาตให้ขนย้ายของเสียอันตรายข้ามแดนได้ เฉพาะเมื่อ

- (a) ประเทศผู้ส่งออกไม่สามารถจัดการของเสียอันตรายนั้นอย่างถูกสุขลักษณะและคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ (environmentally sound and efficient manner) หรือ
- (b) ของเสียอันตรายนั้นเป็นสิ่งที่ต้องการของประเทศนำเข้าเพื่อเอาไปเป็นวัตถุดิบสำหรับการนำกลับมาใช้ใหม่ (recycle) หรือไปผ่านกระบวนการเปลี่ยนสภาพขยะเพื่อนำไปใช้อีก (recovery) หรือ
- (c) มีการตกลงกันโดยเฉพาะระหว่างคู่กรณี ตราบเท่าที่ไม่ขัดกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา

ความเป็นจริงในทางปฏิบัติของการควบคุมแต่ไม่ห้ามการนำเข้า-ส่งออกโดยสิ้นเชิง มีจุดอ่อนอยู่ตรงที่ไม่มีใครสามารถยืนยันได้ว่า การอนุญาตให้ขนย้ายของเสียข้ามแดนเป็นไปตามหลักการและวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาอย่างแท้จริง ปรากฏการณ์เช่นนี้ ไม่น่าจะเป็นปัญหาสำหรับประเทศที่ห้ามนำเข้าของเสียอันตรายอย่างเด็ดขาดอยู่แล้ว แต่ที่เป็นปัญหาที่ต้องหยิบยกขึ้นมาในเวทีสิ่งแวดล้อมโลกก็เพราะความขัดแย้งทางความคิระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่อยากเห็นว่ามีใครยอมให้ประเทศตนตกเป็นที่ทิ้งขยะของประเทศรายอีกต่อไป (waste colonization) จึงนำมาสู่การปรับแก้

¹ เมื่อใดที่กฎหมายระหว่างประเทศใช้คำนำหน้าพันธกรณีว่า “Each Party shall take appropriate measures to” ย่อมแสดงให้เห็นว่าเป็นภาระผูกพันที่อ่อนและบังคับใช้ไม่ได้อย่างจริงจังเพราะภาษาที่เลือกใช้อ่อนและคลุมเครือ

อนุสัญญา (Amendment) ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1995 ให้ห้ามการขนย้ายของเสียอันตรายจากประเทศในกลุ่ม OECD ไปยังประเทศนอกกลุ่มนี้โดยเด็ดขาด ไม่ว่าในกรณีใดๆ แต่ Amendment นี้ยังไม่มีผลใช้บังคับเพราะมีประเทศที่รับรองยังไม่ครบจำนวนตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญา

ขณะนี้ มีผู้ต่อต้าน Amendment นี้ด้วยเหตุผลทำนองเดียวกับเหตุผลของผู้ที่เห็นด้วยกับการอนุโลมให้ขนย้ายของเสียอันตรายข้ามแดนได้ตามกรอบเดิมของอนุสัญญา เหตุผลที่น่าสนใจประการหนึ่งมาจากประเทศออสเตรเลียซึ่งระบุว่าห้ามขนย้ายระหว่างประเทศที่แบ่งกลุ่ม โดยยึดระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจว่าเป็นประเทศ OECD หรือไม่นั้น ไม่ใช่การแบ่งกลุ่มที่ดี แต่ควรแบ่งกลุ่มประเทศที่ความพร้อมในการกำจัดของเสียอันตรายอย่างถูกสุขลักษณะมากกว่า ส่วนอีกแนวทางหนึ่งที่ยพยายามต้านทาน Amendment คือการดิ้นรนให้มีการนิยามคำว่า “ของเสีย” ใหม่ โดยไม่รวมถึงของใช้แล้วที่สามารถนำกลับไปใช้ใหม่ได้

สำหรับในกรณีของประเทศไทย กล่าวได้ว่า ภายใต้ภาระผูกพันที่มีอยู่ในปัจจุบันตามอนุสัญญาบาเซล ประเทศไทยไม่น่าจะอยู่ในฐานะที่มีความพร้อมในการรับของเสียอันตรายเข้ามาจัดการแบบการนำกลับมาใช้ใหม่ (recycle) หรือไปผ่านกระบวนการเปลี่ยนสภาพขยะเพื่อนำไปใช้อีก (recovery) เพราะประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายบังคับควบคุมการขนย้ายของเสียอันตรายที่เข้มงวดพอ มาตรการทางกฎหมายขั้นพื้นฐานอย่างน้อยที่สุดที่ประเทศไทยต้องมีคือการทำให้ปฏิบัติตามข้อผูกพันในอนุสัญญา Article 4 (7) (c) ที่ว่าด้วยเอกสารประกอบของเสียอันตรายตั้งแต่จุดกำเนิดจนถึงจุดปลายทาง กล่าวคือประเทศไทยต้องออกกฎหมายนำเอาระบบ Manifest System² เติมรูปแบบมาใช้ จึงจะมั่นใจได้ว่า เมื่ออนุญาตให้นำของเสียอันตรายเข้ามาแล้ว จะสามารถติดตามตรวจสอบได้ว่าการจัดการถูกต้องหรือไม่

ตามข้อมูลของกรมโรงงานที่เป็นผู้รักษาการณ์ให้เป็นไปตามอนุสัญญา (Competent Authority) ไม่ปรากฏว่าประเทศไทยเคยอนุญาตให้มีการนำเข้าของเสียอันตรายแต่อย่างใด จะมีก็แต่การส่งออกไปบ้างเล็กน้อย ปัญหาที่ประเทศไทยประสบอยู่บ่อยๆ คือ การลักลอบนำของเสียอันตรายเข้ามา ดังนั้น ไม่ว่าอนุสัญญาบาเซลจะพัฒนาไปในแนวใด สิ่งที่ประเทศไทยต้องกังวลมากที่สุดยังคงเป็นการลักลอบนำเข้า หากในอนาคต Amendment⁴ ที่ห้ามเด็ดขาดไม่ให้ประเทศ OECD ส่งออกของเสียอันตรายมีผลบังคับ การควบคุมไม่ให้มีการลักลอบส่งออกจากกลุ่มประเทศดังกล่าวคงเป็นไปได้ง่ายขึ้น แต่ปัญหาสำหรับประเทศไทยคงลดลงไปเพียงเล็กน้อย เพราะอาจยังมีอีกหลายประเทศที่ย่อนยานในการตรวจตราการลักลอบส่งออกของเสียอันตรายผ่านเขตแดนของตน

3. การค้าของเสียอันตรายอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทย : กรณีศึกษาท่าเรือบีเอ็มที จ.สมุทรปราการ

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการรับขนถ่ายสินค้าของท่าเรือบีเอ็มที

ท่าเรือบีเอ็มทีเป็นท่าเรือเอกชนรับขนถ่ายสินค้า ซึ่งดำเนินการโดยบริษัทบางกอกโมเดิร์น-เทอร์มินอล จำกัด ตั้งอยู่ที่ ต.ปากคลองบางปลากด อ.พระสมุทรเจดีย์ จ.สมุทรปราการ นอกจากการรับขนถ่ายสินค้าทั่วไปแล้ว ท่าเรือบีเอ็มทียังรับขนถ่ายสินค้าอันตรายบางประเภทที่ทางท่าเรือกรุงเทพ (ท่าเรือคลองเตย) ไม่รับด้วย โดยทั้งนี้ท่าเรือบีเอ็มทีได้มีการกำหนดประเภทสินค้าอันตรายที่จะรับขนถ่ายไว้ 3 กลุ่มคือ 1) สินค้าอันตรายที่ไม่รับขนถ่ายขึ้นที่ท่าเรือ เนื่องจากเห็นว่าเป็นสินค้าอันตรายที่ทางท่าเรือไม่สามารถป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ 2) สินค้าอันตรายที่ทางท่าเรือรับขนถ่ายโดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องขออนุญาตโดยการใช้แบบฟอร์ม “ใบอนุญาตขนถ่ายสินค้าอันตราย (The Dangerous Cargo Approval Form)” และเอกสารประกอบที่ทางท่าเรือได้กำหนดไว้ก่อนที่เรือจะเข้า และ 3) สินค้าอันตรายที่ท่าเรือรับขนถ่ายได้ทันที (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

² Manifest system เป็นระบบการควบคุมวงจรชีวิตของกากของเสียอันตราย ตั้งแต่จุดกำเนิดของเสียอันตราย การขนส่ง การเก็บรักษา จนกระทั่งการกำจัดขั้นสุดท้าย โดยในแต่ละขั้นตอนจะต้องมีเอกสารกำกับอย่างชัดเจนที่ระบุถึง ชนิด/ประเภท ปริมาณของเสีย ตลอดจนผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ

³ ทั้งนี้ มีกฎหมายมาตราหนึ่งในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่วางกรอบไว้ให้ออกกฎกระทรวงในเรื่องนี้ได้อยู่แล้ว

⁴ ประเทศไทยยังไม่รับรอง Amendment เนื่องจากอยู่ในระหว่างการศึกษาผลกระทบ และผลกระทบอื่นๆที่อาจเกิดตามมาหากประเทศไทยร่วมลงนาม

ในขั้นตอนการบริการของท่าเรือบีเอ็มที กำหนดไว้ว่าต้องมีผู้รับสินค้าและผู้ส่งสินค้าที่ชัดเจน ซึ่งหากผู้รับสินค้ายังไม่มารับสินค้าโดยตรงก็จะมีกรฝากเก็บไว้ในโกดังของท่าเรือ ซึ่งจะมีการคิดค่าบริการในการฝากเก็บตามประเภทของสินค้าเป็นรายวัน ผู้รับสินค้าต้องชำระอากรภาษีกับ กรมศุลกากรและค่าขนถ่ายสินค้ากับทางเรือให้เรียบร้อยก่อนจึงจะสามารถนำสินค้าออกจากท่าเรือได้ อนึ่ง สำหรับการตรวจสอบสินค้าที่ขนถ่ายและเก็บไว้ในโกดังของท่าเรือว่าเป็นสินค้าประเภทใดและตรงตามเอกสารที่สำแดงไว้หรือไม่เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมศุลกากร ซึ่งจะกระทำได้เฉพาะในกรณีที่สินค้าถูกเก็บไว้ในท่าเรือเป็นเวลานานกว่า 75 วัน ดังนั้นในกรณีที่มีการรับสินค้า ภายในระยะเวลา 75 วัน ก็จะไม่สามารถทราบได้ว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ตรงกับเอกสารที่ระบุไว้หรือไม่

ลำดับเหตุการณ์ของการตรวจพบกากของเสียอันตราย

ในช่วงเดือนธันวาคม 2544-มกราคม 2545 ท่าเรือบีเอ็มทีได้มีการขนถ่ายสินค้าโดยผู้ส่งออกจาก สหราชอาณาจักร หรือประเทศอังกฤษ จำนวน 5 ตู้คอนเทนเนอร์คือ บริษัท Figheldean Boneless Meat Co.,Ltd, Highview, Bangalow, Salisbury Road, Netheravon, NR Salisbury, Wiltshire SP 4 9QL. สินค้าดังกล่าวแจ้งตาม Bill of Landing and Manifest ว่าเป็น Secondhand Car Tyres และ Secondhand tyres ผู้รับสินค้าในประเทศไทยคือ Panarat Poobantad, 248 Moo 1 Huysak, Mung Changrai ซึ่งในระหว่างการเก็บสินค้าไว้ในโกดังท่าเรือ ทางผู้รับสินค้าก็ได้มีการติดต่อขอรับสินค้าหลายครั้งโดยผ่านตัวแทนออกสินค้า (ชิปปิง) แต่ยังมีได้มีการนำสินค้าออกจากท่าเรือ

ต่อมาในเดือนพฤษภาคม 2545 กรมศุลกากรซึ่งกำลังสงสัยเกี่ยวกับรถยนต์หนีภาษีและเห็นว่าสินค้าตู้คอนเทนเนอร์ทั้ง 5 ตู้ดังกล่าวเก็บไว้ในท่าเรือเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด (75 วัน) จึงได้ทำการเปิดตรวจสินค้า และตรวจพบ ยางเก่า หัวแก๊งเก่า เครื่องยนต์ชำรุด จำนวน 23.45 ตัน ซึ่งในสินค้าจำนวนนี้มีแบตเตอรี่เก่าปะปนอยู่ด้วยประมาณ 10 ลูก

ผู้จัดการท่าเรือบีเอ็มที (คุณโสรัจ ช่อชูวงศ์) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอนุสัญญาบาเซลและพบว่าแบตเตอรี่จัดเป็นประเภทของเสียที่ควบคุมภายใต้อนุสัญญาบาเซลซึ่งในการขนย้ายต้องแจ้งล่วงหน้าและขออนุญาต การขนย้ายในกรณีนี้จึงถือเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ทางท่าเรือบีเอ็มทีจึงแจ้งกรมควบคุมมลพิษและกรมโรงงานอุตสาหกรรมให้ทราบถึงปัญหาการขนย้ายของเสียนี้ และขอให้หน่วยงานทั้งสองพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องตามข้อกำหนดของอนุสัญญาบาเซล

การดำเนินการจัดการปัญหาของหน่วยงานภาครัฐ

การดำเนินงานของภาครัฐในประเทศไทยต่อกรณีปัญหานี้ จะมีหน่วยงานหลักที่ต้องรับผิดชอบในการดำเนินการอยู่ 3 หน่วยงานคือ

- 1) กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมในฐานะหน่วยงานที่มีอำนาจตามอนุสัญญาบาเซล ซึ่งจะต้องดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานผู้มีอำนาจของสหราชอาณาจักร กรมศุลกากรและท่าเรือบีเอ็มที เพื่อให้สหราชอาณาจักรนำกลับของเสียดังกล่าว และประสานงานให้หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการตามกฎหมายต่อผู้นำเข้า
- 2) กรมศุลกากร กระทรวงการคลัง ในฐานะหน่วยงานที่มีอำนาจในการอนุญาตการนำเข้าและส่งออกสินค้า ซึ่งจะต้องดำเนินการผลักดันให้ตัวแทนเรื่อนำสินค้ากลับประเทศต้นทางคือ สหราชอาณาจักรตามกฎหมายศุลกากร
- 3) กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะศูนย์ประสานงานอนุสัญญาบาเซล ซึ่งจะต้องรายงานเรื่องนี้ต่อคณะกรรมการอนุสัญญาบาเซลในประเทศไทย และรายงานต่อสำนักเลขาธิการอนุสัญญาบาเซล ณ นครเจนีวา สมาพันธสวิส

4. วิเคราะห์ระบบการควบคุมของประเทศไทยในปัจจุบัน

การวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีของท่าเรือบีเอ็มทีในประเทศไทย ในส่วนนี้จะพิจารณาส่วนที่เกี่ยวข้องสองส่วนควบคู่กันไป กล่าวคือ ส่วนที่เป็นระบบการจัดการภายในของประเทศไทยและส่วนที่เกี่ยวข้องกับอนุสัญญาบาเซล ซึ่งมีประเด็นปัญหาสำคัญที่ต้องพิจารณาดังต่อไปนี้

- การดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับการนำเข้า-ส่งออกสินค้า ณ ท่าเรือต่างๆ ของประเทศไทยมีความรัดกุมเพียงพอหรือไม่ เนื่องจากระบบที่มีอยู่ในปัจจุบันภายใต้พระราชบัญญัติศุลกากร 2469 ที่มีอยู่ขณะนั้นนั้น ในการนำสินค้ามาจากต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดให้ผู้นำเข้าต้องยื่นบัญชีสินค้า ภายในเรือ 24 ชั่วโมง นับตั้งแต่เรือมาถึงท่า ซึ่งการยื่นบัญชีสินค้าเรือที่ผ่านมานั้น ตัวแทนของบริษัทเรือมักจะสำแดงเอกสารสินค้า (manifest) มาอย่างหลวมๆ คือ มีเพียงชื่อ

สินค้าเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถทราบได้เลยว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าอันตรายหรือไม่ จึงทำให้ไม่มีระบบการจัดเก็บ สินค้าที่มีการแบ่งแยกประเภทสินค้าเหล่านี้ออกมาต่างหาก อีกทั้งบัญชีรายชื่อของเสียอันตรายตามประกาศของกรมศุลกากรนั้น ในทางปฏิบัติก็จะอาศัยข้อมูลรายชื่อของเสียอันตรายตามประกาศกฎหมายของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นถ้าหากของเสียอันตรายใดที่ไม่มีรายชื่อตามประกาศในกฎหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทางกรมศุลกากรก็จะไม่มีรายชื่อของเสียอันตรายชนิดนั้น ในพระราชบัญญัติกรมศุลกากรด้วย จึงทำให้ไม่สามารถควบคุมสินค้าที่เคลื่อนออกจากบัญชีรายชื่อของเสียอันตรายเหล่านี้ได้

นอกจากนี้ ภายใต้ระบบปัจจุบันหากผู้นำเข้ามารับสินค้าภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ทางหน่วยงานของรัฐจะไม่สามารถทราบได้เลยว่าสินค้านั้นเป็นของเสียอันตรายหรือไม่ เพราะการตรวจสอบของระบบจะให้ความสำคัญกับการสำแดงเอกสารสินค้าเป็นหลัก ซึ่งตามพระราชบัญญัติศุลกากรกำหนดให้ผู้นำเข้าสินค้าต้องสำแดงเอกสารให้ตรงกับความเป็นจริง หากมีการสำแดงเท็จหรือไม่สำแดงเอกสารนั้น กรมศุลกากรสามารถบังคับให้สำแดงเอกสารหรือให้ไปแก้ไขรายการเอกสารที่สำแดงเท็จนั้นให้ตรงกับความเป็นจริง โดยจะกำหนดโทษปรับ 2,000 บาท ซึ่งจากกรณีท่าเรือบีเอ็มทีที่มีการลักลอบปะปนแบตเตอรี่เก่าเพิ่มเติมจากบัญชีสำแดงสินค้าที่ระบุว่าเป็นยางรถยนต์เก่านั้น ถือเป็นการสำแดงเอกสารเท็จในขั้นของการยื่นใบขน ซึ่งจะมิโทษปรับถึง 4 เท่าของราคาคงมูลค่า หรือจำคุกไม่เกิน 10 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งถือว่าเป็นบทลงโทษที่รุนแรงพอสมควร แต่ในกรณีนี้อาจจะมีข้อจำกัดที่ของเสียอันตรายมีปริมาณอยู่น้อย จึงทำให้การลงโทษปรับไม่รุนแรงพอ อีกทั้งในทางปฏิบัติทั่วไปในทางกฎหมายนั้น ผู้บังคับใช้กฎหมายมักจะมีการผ่อนปรนบทลงโทษ โดยการปรับเพียงแค่ 1 เท่าของบทลงโทษที่มีอยู่เท่านั้น จึงทำให้บทลงโทษที่มีอยู่นั้นไม่เหมาะสมกับความผิดจริงของผู้ที่ฝ่าฝืน

ส่วนการเปิดดูสินค้าเพื่อตรวจสอบนั้น ในส่วนของมาตรา 61 ตามพระราชบัญญัติศุลกากร ได้ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบดูสินค้าที่ตกค้างอยู่ที่ท่าเรือเกิน 75 วัน ได้ ซึ่งหมายความว่า หลังจากสินค้ามาถึงท่าเรือครบ 2 เดือนแล้ว หากยังไม่มีการมาขนถ่ายสินค้า หรือเสียภาษีศุลกากรภายในระยะเวลาที่กำหนด 15 วัน ทางกรมศุลกากรก็จะมีอำนาจในการตรวจสอบและยึดทรัพย์สินเป็นของแผ่นดิน และสามารถนำไปจำหน่ายได้หลายวิธี คือ 1) นำไปขายทอดตลาด หรือเปิดประมูล 2) นำไปทำลาย หรือส่งกลับในกรณีที่สินค้าเป็นของเสียอันตราย โดยกำหนดให้นายเรือเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการทั้งหมด แต่ประเด็นที่เป็นข้อสังเกตก็คือ ในกรณีที่ไม่มีผู้นำของเสียอันตรายนั้นกลับออกไปภายในระยะเวลาที่กำหนด ทางกรมศุลกากรกำหนดโทษไว้แค่เพียงว่าจะไม่มีการอนุญาตให้บริษัทเรือนั้นมาใช้ท่าเรือทุกท่าในราชอาณาจักรไทยในการขนถ่ายสินค้าต่อไป ซึ่งก็จะเห็นว่าภาระในการดำเนินการกำจัดหรือทำลายก็ย่อมจะตกแก่ภาครัฐ

สำหรับประเด็นในเรื่องระยะเวลาในการตรวจสอบสินค้านั้น แม้ว่าในพระราชบัญญัติศุลกากร จะให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการใช้ดุลพินิจในการเข้าไปตรวจสอบสินค้านี้ได้ก่อนระยะเวลา 75 วัน แต่ในทางปฏิบัติ ก็เป็นการดำเนินการที่เสี่ยงต่อการถูกฟ้องร้องจากผู้เสียหาย ซึ่งที่ผ่านมา ทางกรมศุลกากรก็ได้อาศัยระบบบริหารความเสี่ยงเป็นหลักเกณฑ์ โดยการพิจารณาจากข้อมูลที่ผ่านมาว่ามีบริษัทผู้นำเข้ารายใดบ้างที่มีประวัติการนำเข้าของเสียอันตรายอย่างผิดกฎหมาย หรือเคยถูกดำเนินคดีในทำนองนี้ และที่ผ่านมาประเทศผู้ส่งออกรายใดบ้างที่มีประวัติการส่งออกของเสียอันตรายเข้ามาในประเทศไทย และเรือของบริษัทใดบ้างที่นำผ่านของเสียอันตรายจากประเทศอื่นเข้ามาในประเทศไทย หรือข้อมูลเหตุการณ์อื่นๆ ที่เคยเกิดขึ้นหรือสื่อคำมีพิรุณ ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมต้องอาศัยความสามารถ และความกล้าที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้องของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก

- ระบบในปัจจุบันไม่เอื้อต่อการสนับสนุนและส่งเสริมผู้กระทำอย่างถูกต้องตามกฎหมายและในทางตรงกันข้ามก็ไม่สามารถจับกุมผู้กระทำผิดกฎหมายได้ เนื่องจากพบว่าในทางปฏิบัติการระบุว่าเป็นสินค้าประเภทสารเคมีอันตรายหรือกากของเสียอันตราย ทั้งในขั้นตอนการนำเข้าและการขนส่งมักมีขั้นตอนที่ยุ่ยากซับซ้อน ขณะที่การไม่ต้องระบุอย่างชัดเจนกลับสามารถดำเนินการได้โดยสะดวก จึงทำให้เกิดการหลีกเลี่ยงมากกว่าการที่จะดำเนินการอย่างถูกต้อง และก่อให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์อย่างไม่ถูกต้องตามมาอีกด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าลักษณะของระบบเช่นนี้ขาดธรรมาภิบาล เพราะไม่มีความโปร่งใสและให้แรงจูงใจแก่ผู้ที่กระทำผิดมากกว่าที่จะให้แรงจูงใจแก่ผู้ที่กระทำอย่างถูกต้อง

- ปัญหาด้านกฎหมายของไทยเกี่ยวกับของเสียอันตราย ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยใช้พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายหลักในการควบคุมการนำเข้า-ส่งออกของเสียอันตราย โดยอาศัยค่านิยมในมาตรา 4 ที่ว่าด้วยวัตถุอันตราย โยงไปบังคับว่าของเสียซึ่งมีคุณสมบัติดังกล่าวถือเป็นวัตถุอันตรายที่ต้องถูกควบคุมตามกฎหมายฉบับนี้ด้วย อย่างไรก็ดีเนื่องจากสภาพของปัญหาเกี่ยวกับของเสียอันตรายมีลักษณะเฉพาะตัวต่างจากวัตถุอันตราย วัตถุอันตรายนั้น ทราบได้ที่ยังคง มีค่าเป็นวัตถุสิ่งของที่สามารนำไปผลิตหรือใช้ประโยชน์ได้ ย่อมเป็นที่ต้องการและหาเจ้าของได้ไม่ยาก แต่ของเสีย

อันตรายเป็นของที่เหลือใช้แล้ว ส่วนใหญ่ไม่เป็นที่ต้องการของใคร มีแต่ผู้ที่อยากผลักออกไปให้ไกลตัว สิ่งใดที่ยังมีสภาพเป็นวัตถุอันตราย เจ้าของจะเก็บไว้ในโรงงานหรือสถานที่ของตนเป็นระยะเวลานานก็ย่อมได้ แต่หากเป็นของเสียอันตรายแล้ว ย่อมต้องถูกกฎหมายบังคับให้มีการกำจัดอย่างถูกสุขลักษณะ โดยเร็วก่อนที่จะมีการรั่วไหลแพร่กระจายออกไปสู่สิ่งแวดล้อม ประเด็นที่ยังยากเกี่ยวกับการควบคุมของเสียอันตรายอีกประการจึงได้แก่การขีดเส้นแบ่งระหว่างวัสดุที่มีสภาพเป็นของที่ยังใช้ได้และที่หมดสภาพกลายเป็นของเสียที่ต้องถูกควบคุมอย่างเข้มงวด หลักการและเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการควบคุมวัตถุอันตรายจึงไม่น่าจะสอดคล้องกับสภาพของปัญหาของเสียอันตราย

ส่วนพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ก็มีแต่เพียงการนิยามคำว่าของเสีย และคำว่าวัตถุอันตราย แม้มาตรา 79 ดูเหมือนจะเป็นแม่บทเกี่ยวกับการจัดการของเสียอันตรายให้ออกกฏกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์มาตรการและวิธีการเพื่อควบคุมการเก็บ รวบรวม การขนส่งเคลื่อนย้าย การนำเข้า-ส่งออก แต่กลับปรากฏว่าในตอนท้ายของกฎหมายฉบับนี้ไม่มีบทกำหนดโทษเกี่ยวกับการฝ่าฝืนมาตรา 79 นี้

- ระบบการควบคุมสำหรับการนำเข้าสินค้าอันตราย ในปัจจุบันมีกฎหมายที่รองรับอยู่บ้างแล้ว แต่ในกรณีของกากของเสียอันตราย ยังขาดกฎหมายรองรับที่จะทำให้เกิดระบบการควบคุมที่ชัดเจน โดยเฉพาะยังขาดการกำหนดคุณลักษณะของสินค้าที่ถือว่าเข้าข่ายการเป็นกากของเสียอันตราย เช่น สินค้ามือสองบางประเภทที่เมื่อจะต้องถูกนำมากำจัดจะก่อให้เกิดมลพิษที่รุนแรงได้ ซึ่งการระบุที่ไม่ชัดเจนเช่นนี้ทำให้ไม่สามารถทราบได้ว่าสินค้าที่นำเข้าควรเข้าข่ายของการเป็นกากของเสียอันตรายหรือไม่ และเป็นของเสียอันตรายประเภทใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันสภาพของความเป็นสินค้าและของเสียมีความคาบเกี่ยวกันอย่างมาก ดังนั้นหากขาดการระบุที่ชัดเจนจะทำให้ไม่สามารถควบคุมการนำเข้ากากของเสียอันตรายที่แฝงมาในรูปของสินค้าได้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีของปัญหานี้ทาง สกว. ได้เคยมีการทำการวิจัยและเสนอแนวทางการปฏิบัติให้แก่ภาครัฐ อันได้แก่ กรมศุลกากร ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบด้านหน้าในการให้มีการนำเข้า-ส่งออกสินค้าและกากของเสียของประเทศ และปัจจุบันนี้กรมศุลกากรก็ได้มีการนำระบบสถิติที่ทาง สกว. ได้พัฒนาขึ้นมานั้นไปใช้ในการกำหนดรหัสสินค้าบางประเภทแล้ว แต่สินค้ามือสองยังอยู่ในระหว่างการพัฒนา

- ผลสืบเนื่องจากการขาดกฎหมายรองรับการควบคุมกากของเสียอันตรายที่ชัดเจนภายในประเทศ ซึ่งกฎหมายควรจะต้องมีการระบุอย่างชัดเจนเพื่อประโยชน์ต่อการควบคุมการนำเข้า และการเอาผิดหรือลงโทษผู้ที่มีการนำเข้ากากของเสียอันตรายหรือสินค้าที่มีลักษณะคาบเกี่ยวดังกล่าว เมื่อไม่มีกฎหมายดังกล่าวจึงไม่สามารถกระทำการควบคุมอย่างเคร่งครัดได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีศึกษาท่าเรือบีเอ็มทีซึ่งพบว่าหากจะดำเนินการเอาผิดตามกฎหมายต่อผู้นำเข้าสินค้าที่ตรวจพบนั้น ก็คือการลงโทษปรับเพียง 2,000 บาท ในฐานะการแจ้งสำแดงเท็จในเอกสารการนำเข้า ซึ่ง ณ ขณะนี้ก็ยังไม่ได้มีการดำเนินการแต่อย่างใด นอกจากนี้ในทำนองกลับกันหากมีกรณีที่ผู้ส่งออกของไทยนำกากของเสียอันตรายไปทิ้งยังประเทศอื่น ก็จะทำให้เกิดคำถามต่อไปว่าใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายที่จะต้องนำกลับตามพันธกรณีของอนุสัญญาบาเซล ตลอดจนการเอาผิดกับผู้ส่งออกดังกล่าวในแง่กฎหมายซึ่งควรจะต้องชี้ให้แก่ภาครัฐ เพราะภายใต้โครงสร้างกฎหมายปัจจุบันเอาผิดได้เฉพาะตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมีโทษไม่รุนแรงหากเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายที่ต้องดำเนินการอย่างแน่นอน

- ในการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามพันธกรณีของอนุสัญญาบาเซล ประเทศไทยได้กำหนดให้กรมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในด้านการใช้อำนาจหน้าที่เพื่อควบคุมการนำเข้า-ส่งออกกากของเสียอันตราย และให้กรมควบคุมมลพิษทำหน้าที่เป็นหน่วยงานประสาน ซึ่งการกำหนดขอบเขตหน้าที่เช่นนี้ไม่เอื้อต่อการควบคุมการนำเข้ากากของเสียอุตสาหกรรมมายังประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากตามโครงสร้างกฎหมายภายในประเทศ กรมโรงงานอุตสาหกรรมมีภารกิจหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนการลงทุนด้านอุตสาหกรรม ดังนั้น ในการพิจารณาของกรมโรงงานอุตสาหกรรม ก็ย่อมจะมีแนวโน้มที่จะอนุญาตให้มีการนำเข้าสินค้าต่างๆ ที่ให้เหตุผลของการนำเข้ามาเพื่อประกอบกิจการอุตสาหกรรม ทั้งในด้านการเป็นวัตถุดิบและการทำ recycle ดังนั้น ในกรณีที่เกิดปัญหาดังเช่นในกรณีท่าเรือบีเอ็มที จึงขาดหน่วยงานเจ้าภาพที่จะเป็นผู้ดำเนินการ อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาในกรณีนี้ซึ่งกรมควบคุมมลพิษได้ดำเนินการไปนั้น เป็นเพียงการดำเนินการในฐานะหน่วยงานประสานกับคณะอนุกรรมการอนุสัญญาบาเซล และเป็นการดำเนินการเฉพาะกรณี ดังนั้น ในอนาคตจึงยังไม่มีระบบที่จะรับประกันได้ว่าหากเกิดปัญหาเช่นกรณีนี้อีก หน่วยงานใดจะเป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินงานที่ชัดเจน

● ในส่วนของบทบัญญัติอนุสัญญาบาเซล ซึ่งได้มีการกำหนดประเภทของเสียอันตรายไว้นั้น ไม่ได้ครอบคลุมสินค้าและกากของเสียบางประเภทที่โดยตัวของมันเองอาจไม่ก่อให้เกิดผลกระทบที่ร้ายแรง แต่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรงได้หากมีการกำจัดหรือทำลายอย่างไม่ถูกต้อง เช่น กรณีของยางรถยนต์ใช้แล้ว เป็นต้น อันที่จริงอนุสัญญาบาเซลก็เปิดโอกาสให้ประเทศไทยสามารถกำหนดในกฎหมายถึงประเภทกากของเสียที่จะห้ามนำเข้าประเทศที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้ในสัญญาได้ โดยประเทศอื่นต้องเคารพตามนั้นหากจะนำเข้าของเสียที่ไม่ถูกกำหนดโดยอนุสัญญาบาเซล อย่างไรก็ตาม ณ ขณะนี้ประเทศไทย ก็ยังไม่มีกำหนดเป็นกฎหมายเพื่อควบคุมกากของเสียอันตรายเหล่านั้นอย่างชัดเจน จึงเป็นช่องว่างที่อาจทำให้มีการนำกากของเสียลักษณะดังกล่าวเข้ามายังประเทศได้ง่าย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การหวังพึ่งกลไกการควบคุมภายใต้อนุสัญญาบาเซลแต่เพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอในการปกป้องประเทศไทยมิให้เป็นแหล่งรองรับกากของเสียอันตรายได้ ประเทศไทยต้องมีกฎหมายในการควบคุมที่ชัดเจนและเข้มงวดด้วย

5. บทส่งท้าย : ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

จากสภาพปัญหาที่ปรากฏและช่องว่างของการดำเนินการของประเทศไทย ดังแสดงให้เห็นข้างต้นบ่งชี้ว่า ในการดำเนินการเพื่อให้การควบคุมการลักลอบขนย้ายกากของเสียอันตรายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีระบบที่ทำให้เกิดความมั่นใจต่อความปลอดภัยของประเทศนั้น ประเทศไทยจะต้องมีการดำเนินการหลายประการ ซึ่งในบทความนี้มีข้อเสนอ ดังต่อไปนี้

1. เสนอให้มีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวกับการควบคุมของเสียอันตรายโดยตรง ซึ่งทางออกที่ถูกต้องคือการมีคำนิยามกลางว่าด้วยของเสียอันตรายว่ามีลักษณะอย่างไรบ้างไว้ในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ เพื่อที่จะได้มีการระบุถึงคุณลักษณะของของเสียอันตรายอย่างชัดเจนทั้งของเสียอันตรายตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาบาเซล และที่นอกเหนือไปจากอนุสัญญาบาเซล โดยเฉพาะสินค้าประเภทมือสองที่มีความคาบเกี่ยวระหว่างการเป็นของเสียอันตราย และสินค้าที่นำไปใช้ใหม่ได้ ซึ่งในส่วน of ของเสียอันตรายที่อยู่นอกเหนืออนุสัญญาบาเซลนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมควบคุมมลพิษ และนักวิชาการต้องร่วมกันกำหนดรายชื่อของเสียอันตราย และคอยติดตามตรวจสอบของเสียอันตรายที่ไม่ได้อยู่ในบัญชีเสมอเพื่อนำมากำหนดรายชื่อเพิ่มเติมเข้าไปยังบัญชีรายชื่อของเสียอันตราย แจ้งแก่กรมศุลกากรเพื่อจะได้ประกาศรายชื่อของเสียอันตรายเหล่านั้นและควบคุมตามกฎหมายได้ต่อไป

2. กฎหมายว่าด้วยของเสียอันตรายที่เสนอนี้ต้องสอดคล้องกับกฎหมายที่ควบคุมการนำเข้าสินค้าในประเทศด้วย แม้ว่าพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 จะไม่ใช่กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการของเสียอันตรายโดยตรง แต่เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ควบคุมการขนถ่ายสินค้าและสิ่งของต่าง ๆ เข้ามาภายในประเทศ ความประสานสอดคล้องกันระหว่างกฎหมายฉบับนี้กับกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมของเสียอันตรายจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากต่อการถ่วงดุล ป้องกันไม่ให้เกิดการลักลอบขนของเสียอันตรายเข้ามา โดยจะต้องมีการควบคุมทุกขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับของเสียอันตรายอย่างเข้มงวด ตั้งแต่จุดกำเนิดของเสียอันตราย การขนส่ง และการกำจัดตามหลักของระบบ manifest system ในการนำเข้าก็ต้องมีเอกสารสำแดงให้ชัดเจน และถูกต้องตามความเป็นจริง ว่าเป็นของเสียอันตรายหรือไม่ ถ้าเป็นของเสียอันตรายแล้ว นำมาจากที่ใด นำมาใช้ประโยชน์อะไร และจะมีขั้นตอนในการกำจัดของเสียขั้นสุดท้ายหลังจากการ reuse/recycle อย่างไร หากฝ่าฝืนหรือแจ้งสำแดงเท็จ ต้องมีโทษอาญาที่ร้ายแรงไม่ว่าในกรณีที่ทำโดยเจตนาหรือโดยประมาท การควบคุมเช่นนี้จะทำให้มีระบบ Manifest ที่สามารถมีบทลงโทษที่สัมฤทธิ์ผล ซึ่งแม้ว่าอาจจะเป็นเรื่องที่ยุ้งยากสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องบ้าง แต่ก็เป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องทำ เพื่อที่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะสามารถควบคุมและตรวจสอบของเสียอันตรายที่เข้ามาในประเทศไทยได้อย่างรัดกุมและมีประสิทธิภาพต่อไป (ดูกรณีตัวอย่างประกอบ)

3. เสนอให้มีหน่วยงานที่จะรับผิดชอบในเรื่องของเสียอันตรายโดยเฉพาะ หรือกล่าวคือ มีเจ้าภาพที่ชัดเจน ซึ่งอาจใช้ระบบ task force ที่ประกอบด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามารับผิดชอบการดำเนินงานโดยตรง ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินงานของประเทศไทยภายใต้อนุสัญญาบาเซลมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย โดยที่การทำงานที่ผ่านมาการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเหล่านี้มีลักษณะแยกส่วน ต่างคนต่างทำ ภายใต้กรอบของกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ การประสานงานระหว่างหน่วยงานเพื่อช่วยกันแก้ไขและป้องกันปัญหาเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นยากในทางปฏิบัติ เนื่องจากความระมัดระวังในเรื่องการก้าวถ่างการทำงานซึ่งกันและกัน และเมื่อเกิดปัญหาที่ไม่มีความชัดเจนว่าหน่วยใดจะเป็นหน่วยรับผิดชอบในการแก้ปัญหา ดังนั้น จึงเสนอว่าประเทศไทยคงต้องจัดระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและมลพิษเสียใหม่ให้ชัดเจนว่า ใครควรเป็นเจ้าภาพใน

การควบคุมมลพิษด้านต่างๆ รวมทั้งของเสียอันตราย ซึ่งตามปกติที่ปฏิบัติกันในประเทศ มักจะมีหน่วยงานที่คอยควบคุมมลพิษขึ้นมาโดยเฉพาะต่างหากจากหน่วยงานที่คอยดูแลส่งเสริมการประกอบอุตสาหกรรม

4. เสนอให้มีการเสริมสร้างสร้างศักยภาพและความรู้ของเจ้าหน้าที่ (capacity building) ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยควรที่จะต้องดำเนินการติดต่อประสานงานด้านการขอความช่วยเหลือด้านเทคนิคและวิชาการ จากสำนักเลขาธิการ ภายใต้อนุสัญญาบาเซล เพื่อขยายการให้ความรู้เรื่องการระบุประเภทและลักษณะของเสียอันตราย ซึ่งปัจจุบันยังจำกัดอยู่เฉพาะผู้ที่สนใจและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

5. เสนอให้มีการจัดตั้ง “กองทุน” เพื่อช่วยเหลือในกรณีที่เกิดการลักลอบนำของเสียอันตรายแล้วมีความเสี่ยงต่อการเกิดภาระค่าใช้จ่ายบางประการ ซึ่งจะไม่ได้รับผิดชอบ กรณีนี้รวมทั้ง ถ้าบริษัทในประเทศไทยแอบไปทิ้งของเสียอันตรายยังประเทศอื่นด้วย ซึ่งภาระจะตกอยู่ที่รัฐ

กรณีตัวอย่างการควบคุมของเสียอันตรายโดยใช้กลไกทางกฎหมายที่ประสานงานกัน

กรณีหนึ่งที่สามารถนำมาแสดงเป็นตัวอย่างให้เห็นถึงความสำคัญของการมีกฎหมายว่าด้วยของเสียอันตราย ที่ควรจะให้สอดคล้องกับกฎหมายควบคุมการนำเข้าสินค้าในประเทศด้วย ได้แก่ การนำความผิดฐานสำแดงเท็จมาใช้ในการป้องกันและลงโทษการลักลอบนำเข้าของเสียอันตราย กล่าวคือ นอกจากการเพิ่มอัตราโทษ โดยเฉพาะโทษปรับของความผิดฐานนี้ให้สูงมากพอจนได้สัดส่วนกับประโยชน์ที่ผู้ลักลอบจะได้รับจากการทำผิด หากบัญญัติการสำแดงรายการสิ่งของนำเข้าของศุลกากรมีความละเอียดและเป็นมาตรฐานมากพอจนครอบคลุมของเสียอันตรายประเภท ชนิด และลักษณะต่าง ๆ ทั้งหมด บัญชีที่ละเอียดนี้จะสามารถช่วยปิดหรือลดโอกาสในการลักลอบนำเข้าเพราะการสำแดงจะ บ่งชี้ได้ชัดเจนขึ้นว่าเป็นไปตามความจริงหรือไม่ ทั้งนี้ การใช้ความผิดฐานสำแดงเท็จ ต้องควบคู่ไปกับความผิดฐานนำเข้าของเสียอันตรายในราชอาณาจักร โดยจำเป็นต้องมีการกำหนดรายการของเสียอันตรายภายใต้กฎหมายที่ว่าด้วยของเสียอันตราย (ในปัจจุบันคือพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535) ให้ครอบคลุมด้วยเช่นกัน

ในทางปฏิบัตินั้น เมื่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกันมีความประสานสอดคล้องกันดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้คิณำเข้า สิ่งที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งได้ถูกกำหนดให้เป็นของต้องห้ามตามกฎหมายในเรื่องนั้น ๆ แล้วย่อมต้องพยายามสำแดงรายการสิ่งของนำเข้าอย่างคลุมเครือ เพื่อที่จะไม่เข้าข่ายเป็นการกระทำผิดฐานสำแดงเท็จ แต่ครั้งหากบัญชีรายการสำแดงของศุลกากรมีความละเอียดและเป็นมาตรฐาน ย่อมมีผลบังคับใช้ผู้คิดลักลอบต้องสำแดงรายละเอียดอย่างชัดเจนตามข้อกำหนดทางศุลกากรไปด้วย ดังนั้น มาตรการทางศุลกากรย่อมช่วยแก้ปัญหาการลักลอบนำเข้าของเสียอันตรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรณีนี้เป็นเพียงตัวอย่างของการนำกฎหมายสองฉบับที่แม้มีเจตนารมณ์และบทบาทต่างกัน ให้สามารถเป็นกลไกที่ประสานงานกันได้ อย่างไรก็ตาม ในโลกสมัยใหม่ที่มีการค้าระหว่างประเทศ ไม่ใช้การค้าขายสินค้าที่เป็นข้าวของเครื่องใช้ระหว่างกันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการค้าของเสียอันตราย โดยอาศัยดินแดนผู้อื่นเป็นที่ทิ้งขยะ มีพินิจจากอีกประเทศหนึ่ง หลักคิดหรือเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติศุลกากรในยุค พ.ศ. 2546 ไม่จำเป็นต้องหยุดอยู่กับที่เหมือนกับที่เคยเป็นในยุคก่อนปี พ.ศ. 2500 ดังนั้น สิ่งที่ต้องควรต้องถูกปรับเปลี่ยนให้รองรับและตอบสนองกับสภาพปัญหาได้อย่างทันสมัยอาจต้องเริ่มจากการปรับที่หลักและกรอบความคิดเสียก่อนก็ได้ การแก้ไขกฎหมายศุลกากรเพื่อแก้ปัญหาเป็นจุดๆ จึงอาจไม่รอบครอบเพียงพอ แต่ควรต้องเปลี่ยนหลักคิดเสียก่อนว่ากฎหมายฉบับนี้ ไม่ได้มีไว้เพื่อการควบคุมการส่งออก-นำเข้าสินค้าที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้เท่านั้น แต่มีไว้เพื่อช่วยกลั่นกรองตรวจสอบด้วยว่ามีการลักลอบนำเข้าของไม่พึงประสงค์เข้ามาเพื่อที่จะทิ้งไว้ในประเทศไทยหรือไม่ หลังจากนั้นบทบัญญัติในมาตราต่าง ๆ ของกฎหมายฉบับนี้ย่อมต้องแปรเปลี่ยนไป ซึ่งมีผลให้บทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายนี้ต้องปรับเปลี่ยนไปตามด้วย กล่าวคือบทบาทหน้าที่ตามกฎหมายนี้ควรจะต้องปรับไปเน้นที่การรักษาผลประโยชน์ของประเทศด้วยการสกัดกั้น กลั่นกรอง และป้องกันไม่มีการขนย้ายของไม่พึงประสงค์เข้ามา ไม่ใช่แค่ด้วยการกีดกันศุลกากรหรือค่าธรรมเนียมกับการค้าขายระหว่างประเทศเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมควบคุมมลพิษ, 2545. “อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด (Basel Convention on the Control of the Transboundary Movements of Hazardous Waste and their Disposal)”
คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546. การศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของประเทศไทยตาม
ข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์), กรุงเทพฯ
ผู้จัดการรายสัปดาห์ ปีที่ 16 ฉบับที่ 860, 26 พฤษภาคม - 1 มิถุนายน 2546, หน้า A1, A 15
เอกสารรวบรวมความเป็นมาของกรณีการขนถ่ายสินค้าโดยผู้ส่งออกจากสหราชอาณาจักรที่ได้รับจากการไปสัมภาษณ์
คุณโสรัจ ช่อชูวงศ์ บ.บางกอกโมเดิร์นเทอร์มินอล (บีเอ็มที) จำกัด เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2546

ภาษาอังกฤษ

Lester, 2001 “State of the World 2001”, Earthscan.
The Basel Action Network and Silicon Valley Toxics Coalition, 2002. “Exporting Harm: The High- Tech Trashing of Asia”.

เปิดเผยข้อมูลสารเคมี : สิทธิการรับรู้หรือควรปกปิด

วรรณิ พุทธิถาวร*
สุรเชษฐ พิทยาพิบูลพงศ์**

เปิดเผยข้อมูลสารเคมี : สิทธิการรับรู้หรือควรปกปิด ได้เปิดประเด็นในการประชุมเวทีสาธารณะเมื่อเดือนตุลาคม 2546 โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และสื่อมวลชนเข้าร่วมประชุม และผลจากการประชุมได้นำมาเรียบเรียงและนำเสนอ เพื่อให้เห็นความสำคัญของหลักการพื้นฐานในเรื่องสิทธิการรับรู้ การเข้าถึงข้อมูล และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่สังคมที่มีการเรียนรู้ ความตระหนักร่วมกัน ในการที่จะดูแลและติดตามตรวจสอบการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยจากสารเคมี และการสื่อสารไปยังสังคม เพื่อให้สาธารณชนกลุ่มต่าง ๆ มีการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้นำการอภิปราย	รองศาสตราจารย์สุชาดา ชินะจิตร	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ผู้ดำเนินการอภิปราย	คุณกิตติ สิงหาปัด	สำนักข่าวไอทีวี
ผู้ร่วมอภิปราย	ดร.คุณหญิงสุมณฑา ปลื้มจิตร์	ประธานสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
	คุณเพ็ญโฉม แซ่ตั้ง	กลุ่มศึกษารณรงค์ล้มล้างอุตสาหกรรม
	คุณวสันต์ เตชะวงษ์ธรรม	ผู้ช่วยบรรณาธิการข่าวทั่วไป หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์
	น.พ. สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ	รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ผู้นำการอภิปราย:

รองศาสตราจารย์สุชาดา ชินะจิตร

เวทีสาธารณะ : วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวในการเสริมสร้างสวัสดิภาพด้านสารเคมี เป็นเวทีเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อทำความเข้าใจ หาข้อสรุป และหาทางออกร่วมกัน ในการจัดการความปลอดภัยด้านสารเคมีจากการประชุมเวทีสาธารณะทั้ง 6 ครั้งที่ผ่านมานั้น สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาฯ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการจัดการประชุมได้จัดทำเอกสารสรุปประเด็นต่างๆจากการประชุม ในรูปของหนังสือ เรื่อง “ขับเคลื่อนการจัดการสารเคมีไทยในกระแสโลก” เพื่อเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และข้อเสนอต่างๆ จากการประชุมไปสู่สาธารณะ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนความตระหนักให้กับสาธารณชน

การเสวนาเรื่อง “เปิดเผยข้อมูลสารเคมี : สิทธิการรับรู้หรือควรปกปิด” ในครั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการประชุมเวทีสาธารณะทั้ง 6 ครั้งที่ผ่านมา ซึ่งล้วนแล้วแต่อยู่บนพื้นฐานความคิดในเรื่องของสิทธิการรับรู้ ไม่ว่าจะเป็นความเคลื่อนไหวในกระแสโลก หรือเรื่องของการจัดการภายในประเทศ ดังนั้นคำว่า “สิทธิการรับรู้” จึงน่าจะเป็น เป็นคำตอบของการจัดการความปลอดภัยด้านสารเคมีที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทำให้ทุกฝ่ายสามารถทำงานร่วมกันได้หาคำตอบร่วมกันได้ ประกอบกับในเดือนพฤศจิกายน 2546 กระทรวงสาธารณสุขของไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เป็นหน่วยงานเจ้าภาพในการจัดการประชุม Intergovernmental Forum on Chemical Safety (IFCS Forum IV) ทางคณะกรรมการเวทีสาธารณะมีความเห็นว่าข้อเสนอแนะและข้อสรุปต่างๆ จากเวทีสาธารณะทั้ง 6 ครั้งนี้น่าจะเป็นประโยชน์ หรือเป็นประเด็นเสริมจากประเด็นต่างๆ ในวาระปกติของการประชุมในเวทีสากลครั้งนี้ด้วย

ดังนั้นการเสวนาในครั้งนี้ จึงนับเป็นโอกาสดีที่ทุกฝ่ายจะมาทำความเข้าใจร่วมกันว่า “สิทธิการรับรู้” จะเกิดขึ้นได้อย่างไร และมีความเหมาะสมกับประเทศไทยมากน้อยเพียงใด โดยการเสวนาในครั้งนี้ได้รับจากเกียรติจากสื่อมวลชนและผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายภาคส่วน มานำเสนอมุมมองในเรื่องของ “สิทธิการรับรู้” ต่อประเด็นปัญหาด้านสารเคมีในแง่มุมของภาคส่วนต่างๆ โดยมีคุณกิตติ สิงหาปัด เป็นผู้ดำเนินรายการ

* สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** ผู้ประสานงานโครงการเวทีสาธารณะ : วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวในการเสริมสร้างสวัสดิภาพด้านสารเคมี

ผู้ดำเนินการอภิปราย :

คุณกิตติ สิงหาปัด

งานเสวนาในครั้งนี้จะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์สารเคมีของประเทศไทย เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาด้านสารเคมีที่เกิดขึ้นในประเทศไทย จากนั้นจะเป็นการอภิปรายจากวิทยากรทั้ง 4 ท่าน ซึ่งต่างก็เป็นตัวแทนกลไกจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อนำเสนอมุมมองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิการรับรู้ในปัจจุบัน โดยจะนำเสนอมุมมองในทัศนะของตนเองว่าจะต้องทำอย่างไรบ้าง จึงจะทำให้ “สิทธิการรับรู้” นั้นเกิดขึ้นได้

สำหรับในช่วงแรกนั้น จะเป็นการวิเคราะห์สถานการณ์สารเคมีของประเทศไทย ผ่านการมองย้อนกลับไปในเหตุการณ์หลายเรื่องซึ่งเกิดมาก่อนหน้านี้ โดย ดร.คุณหญิงสุมณฑา ปลัดกระทรวงสาธารณสุข ประธานสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ดร.คุณหญิงสุมณฑา ปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ประธานสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สถานการณ์สารเคมีในประเทศไทย

เมื่อกล่าวถึงสารเคมี โดยมากมักจะมองกันว่าเป็นเรื่องทางวิชาการ แต่แท้จริงแล้วถ้าหากมองถึงการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนในปัจจุบันนั้น จะพบว่าสารเคมีกับมนุษย์เกี่ยวข้องกันจนแทบจะแยกกันไม่ออก นับตั้งแต่ปัจจัย 4 ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค แม้กระทั่งที่อยู่อาศัย ต่างก็มีสารเคมีเข้ามาเป็นส่วนประกอบสำคัญส่วนหนึ่งแทบทั้งสิ้น อีกทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่ผ่านมาต่างก็ต้องอาศัยสารเคมีเป็นส่วนประกอบหรือเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต แม้แต่ภาคเกษตรกรรมเอง ปัจจุบันก็มีสารเคมีเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ตัวอย่างเช่น ปุ๋ย สารเคมี และยาฆ่าแมลง เป็นต้น และเมื่อมองในแง่ของเศรษฐกิจ ที่ผ่านมานั้นสัดส่วนมูลค่าการค้า ระหว่างประเทศทั้งหมดของโลก ประมาณ 9 % เป็นมูลค่าการค้าขายสินค้าประเภทสารเคมี โดยในแต่ละปีจะมีสารเคมีที่ผลิตออกมาใหม่ เพื่อเข้าสู่ตลาดประมาณ 200- 300 ชนิด ซึ่งสารเคมีเหล่านี้มีทั้งประโยชน์อันดี แต่ก็มีความเสี่ยงอันตรายด้วยเช่นกัน

ตัวอย่างผลกระทบของการใช้สารเคมีที่เกิดขึ้นในประเทศไทยที่ผ่านมา หากมองจากวงจรชีวิตของสารเคมีเริ่มตั้งแต่การนำเข้าสารเคมีเข้ามาสู่ประเทศไทย จะพบว่าในอดีตมีอุบัติเหตุร้ายแรงที่เกิดขึ้นจากสารเคมีเป็นจำนวนมาก เช่นกรณีสารเคมีระเบิดที่ทำเรือคลองเตยในปี พ.ศ. 2534 ซึ่งเกิดจากปฏิกิริยาเคมีของสารเคมีประเภทเมทิลโบรไมด์ พาราฟอร์มัลดีไฮด์ และสารออกซิไดซ์ต่างๆ ซึ่งส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตทั้งหมด 14 คน และบาดเจ็บนับร้อยคน ทั้งนี้สาเหตุสำคัญเนื่องมาจากทางท่าเรือยังขาดการจัดเก็บข้อมูลสินค้าอันตราย และขาดขั้นตอนการจัดเก็บสินค้าอันตรายอย่างถูกวิธี

สำหรับการขนส่งสารเคมีเพื่อนำไปใช้ประโยชน์นั้น ที่ผ่านมามีปัญหาด้านมาตรการควบคุมความปลอดภัยในการขนส่งสินค้าอันตราย จึงเป็นสาเหตุให้เกิดอุบัติเหตุร้ายแรงต่างๆขึ้น ยกตัวอย่างเช่น กรณีรถบรรทุกสารอะครีโลไนไตรล์ พลิกคว่ำบนทางด่วน ทำให้เกิดไอระเหยเป็นพิษต่อคนในชุมชนในละแวกนั้น ซึ่งอยู่ในบริเวณพื้นที่อ่อนไหว เนื่องจากเป็นที่ตั้งของสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท อีกทั้งยังเป็นแหล่งชุมชน และถึงแม้ว่ารถบรรทุกที่พลิกคว่ำนั้นจะมีการปิดป้ายสัญลักษณ์อธิบายสารอันตราย และบอกวิธีที่ถูกต้องโดยห้ามใช้น้ำในการระงับเหตุแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่ทำการระงับเหตุ ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการระงับเหตุที่เกิดขึ้นจากสารเคมีและการใช้ประโยชน์จากแผ่นป้ายสัญลักษณ์ที่ติดอยู่ข้างรถบรรทุกสารเคมี จึงทำให้เจ้าหน้าที่ทำการระงับเหตุด้วยการนำน้ำไปฉีด จึงทำให้เกิดไอระเหยที่เป็นพิษขึ้นมา ก่อให้เกิดความเดือดร้อน และเป็นอันตรายแก่ผู้คนในละแวกนั้นเป็นอย่างมาก

การนำสารเคมีไปใช้ประโยชน์ในกระบวนการผลิตต่างๆ ที่ผ่านมามีเหตุการณ์อุบัติเหตุสารเคมีทำนองนี้เกิดขึ้นอยู่ประมาณ 2-3 กรณี ที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ กรณีโรงงานอบลำไย ที่จังหวัดเชียงใหม่ ระเบิดในปี พ.ศ. 2542 ซึ่งในกรณีนี้พบว่าเกิดจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของเกษตรกร ที่นำสารโปแตสเซียมคลอเรตซึ่งเป็นสารประกอบที่สำคัญในการทำวัตถุระเบิด และอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมยุทธภัณฑ์ของทหาร มาใช้เป็นสารช่วยเร่งลำไยให้มีผลผลิตดี โดยนำไปผสมกับผงกำมะถันซึ่งเป็นสารติดไฟ จึงทำให้เกิดการระเบิดขึ้นอย่างรุนแรง ทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นเนื่องจากการไม่มีการติดตาม ตรวจสอบ และดูแลการใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ สำหรับกรณีไฟไหม้สถานประกอบการที่ชุมชนรถไฟคลองเตย ซึ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2546 พบว่าเกิดจากการที่ผู้ประกอบการลักลอบนำสารเคมีและยาฆ่า

แมลงที่ใช้ในการเกษตรซึ่งเป็นสารควบคุมภายในได้ พ.ร.บ.ควบคุมวัตถุอันตรายมาเก็บไว้ จนเป็นผลทำให้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นมา สร้างความเดือดร้อนและผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชนละแวกนั้น ส่วนกรณีที่คนงานในนิคมอุตสาหกรรมในจังหวัดลำพูนได้รับอันตรายจากสารเคมี เมื่อ 10 กว่าปีที่แล้ว จนเป็นผลทำให้มีคนงานเสียชีวิตไปทั้งหมด 8 คนนั้น สาเหตุที่แท้จริงยังไม่ทราบแน่ชัด ดังนั้นในกระบวนการผลิตต่างๆ ที่ต้องใช้สารเคมี หากผู้ประกอบการและคนงานยังขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับสารเคมีแล้ว ก็จะเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาอุบัติเหตุจากสารเคมีต่างๆ ตามมา

สำหรับการใช้สารเคมีที่เป็นการบริโภคโดยตรงของประชาชนทั้งจากการบริโภคอาหารและยา ที่ผ่านมามีพบว่าสารเคมีหลายชนิดได้เข้าไปปะปนเป็นส่วนประกอบในผลิตภัณฑ์อาหารและยา อย่างเช่น สารเร่งเนื้อแดงในหมู ซึ่งก่อให้เกิดโรคมะเร็ง เป็นต้น จากวงจรชีวิตของสารเคมีที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเราในหลายๆ ด้านนั้น สรุปได้ว่า ในการนำสารเคมีมาใช้นั้น หากขาดมาตรการที่ถูกต้องและรัดกุมในการติดตามตรวจสอบดูแล หรือขาดข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับสารเคมีแล้วก็จะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ซึ่งรวมทั้งปัญหาจากการกำจัดทำลายสารเคมีที่เหลือจากการใช้ในขั้นตอนสุดท้ายของวงจรชีวิตสารเคมีอีกด้วย เนื่องจากสารเคมีที่เหลือจากการใช้ในขั้นตอนสุดท้ายเหล่านี้จะกลายเป็นกากของเสียอันตราย ซึ่งจำเป็นจะต้องอาศัยมาตรการที่โปร่งใสในการกำจัดทำลายอย่างถูกวิธีต่อไป

เนื่องจากที่ผ่านมา การกำจัดทำลายขยะอันตรายยังขาดความโปร่งใส จึงทำให้เกิดปัญหาการลักลอบนำกากของเสียไปทิ้งตามที่สาธารณะ เพื่อลดต้นทุนการกำจัดทำลาย ซึ่งกรณีเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นในประเทศเท่านั้น หากแต่เกิดขึ้นในระดับระหว่างประเทศ โดยกรณีที่เคยดังเมื่อไม่นานมานี้ ได้แก่ กรณีการลักลอบนำขยะอันตรายมาทิ้งไว้ที่ท่าเรือ BMT จังหวัดสมุทรปราการเมื่อปี พ.ศ. 2545 โดยบริษัทในประเทศอังกฤษบริษัทหนึ่งลักลอบนำยางรถยนต์มือสองที่เสื่อมสภาพแล้ว มาทิ้งไว้ยังท่าเรือ โดยอาศัยช่องว่างทางกฎหมาย ส่งออกขยะอันตรายไปในรูปของสินค้ามือสอง แต่เนื่องจากทางผู้จัดการของบริษัท BMT ได้ไปเปิดพบยางที่มีเบตเตอร์เก่าปะปนอยู่ 2-3 ลูก จึงทำให้สินค้าดังกล่าวเข้าข่ายเป็นสินค้าต้องห้ามตามอนุสัญญาบาเซลที่มีการกำหนดไว้ว่า หากจะมีการนำเข้าขยะอันตราย จะต้องได้รับการยินยอมจากประเทศที่นำเข้าเสียก่อน ดังนั้นทางผู้จัดการของบริษัทท่าเรือ BMT จึงสามารถร้องเรียนไปยังกรมควบคุมมลพิษ ซึ่งเป็นองค์กรที่รับผิดชอบดูแลตามอนุสัญญาบาเซลเจรจาให้ประเทศอังกฤษมาขนกากของเสียอันตรายเหล่านี้กลับไปได้ แต่ทั้งนี้ก็เกิดปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในระหว่างเจรจา เช่น ค่าเช่าโกดัง ซึ่งยังขาดผู้รับผิดชอบ จึงทำให้ทางบริษัทต้องเป็นผู้รับผิดชอบไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกันไปหมด

หากกล่าวถึงวงจรชีวิตของสารเคมี ซึ่งมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่การนำเข้าสารเคมีเข้ามาสู่ประเทศไทย จนถึงขั้นตอนการกำจัดทำลายในขั้นสุดท้ายแล้ว หากขาดมาตรการการติดตามตรวจสอบดูแล และขาดข้อมูลที่ชัดเจน ถูกต้อง และโปร่งใส ก็จะทำให้เกิดอันตรายต่างๆตามมามากมาย ซึ่งที่ผ่านมาได้มีความพยายามทั้งในระดับนานาชาติและในระดับประเทศที่จะหาทางจัดการกับกับปัญหาต่างๆ เหล่านี้ โดยในระดับนานาชาตินั้นได้มีการกำหนดให้ใช้ระบบสากลในการจัดกลุ่มสารเคมีและการติดฉลาก Global Harmonized System หรือ GHS และนำเสนอแนวคิดเรื่องการจัดทำทำเนียบการปลดปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม ซึ่งอยู่ภายใต้ Agenda 21 ของการประชุมสิ่งแวดล้อมโลก ซึ่งเห็นว่าระบบดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือที่ดีในการจัดระบบสารเคมี และให้ข้อมูลสารเคมีที่ถูกต้องและเป็นมาตรฐานเดียวกันสู่สาธารณะ ในส่วนของอนุสัญญาเคมี ฉบับที่ 170 ที่ผลักดันโดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศ หรือ ILO ที่เน้นเรื่องความปลอดภัยในการทำงานนั้น ก็เป็นความพยายามอีกส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความปลอดภัยด้านสารเคมี สำหรับอนุสัญญาบาเซลที่เน้นเรื่องการป้องกันการลักลอบขนส่งกากของเสียอันตรายระหว่างประเทศ และร่างสมุดปกขาวว่าด้วยการจัดระเบียบสารเคมีของสหภาพยุโรป ก็เป็นอีกความพยายามระหว่างประเทศในการเสริมสร้างความปลอดภัยด้านสารเคมีด้วยเช่นกัน

สำหรับในประเทศไทย ที่ผ่านมายังไม่ได้มีการดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยด้านสารเคมีมากนัก ดังนั้นการนำระบบสากลการจัดกลุ่มสารเคมีและการติดฉลาก และการนำระบบทะเบียนปลดปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมมาใช้เป็นเครื่องมือในการเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณะ จึงนับเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้เราสามารถติดตามและเฝ้าระวังการใช้สารเคมี ตั้งแต่การนำเข้า ไปจนกระทั่งถึงขั้นตอนของการกำจัดทำลายในขั้นสุดท้ายได้ และหากมีระบบการเฝ้าระวังที่ดี มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา ก็จะสามารถช่วยลดปัญหาจำนวนอุบัติเหตุจากสารเคมีต่างๆ ลงไปได้ด้วยเช่นกัน

ภายใต้ Agenda 21 ของการประชุม Earth Summit ได้มีการกล่าวถึงการอุปโภคบริโภคอย่างยั่งยืน โดยมีความเห็นว่า นอกเหนือไปจาก การจัดระบบในทางผู้ผลิต หรือในทาง Supply Size แล้ว ในทาง Demand Size หรือในด้านของผู้บริโภค นั้น หากมีการลดการใช้สารเคมีลง เน้นการผลิตหรือการใช้สินค้าที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติมากขึ้น ก็จะสามารถช่วยแก้ปัญหาไปได้ส่วนหนึ่ง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็มิอุปสรรคตรงที่ยังขาดการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการนำเข้าสารเคมี เนื่องจากอาจทำให้ภาระต้นทุนการผลิตของผู้ประกอบการเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหามาตรการ หรือแรงจูงใจในการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างเต็มใจจากผู้ประกอบการเหล่านี้ สำหรับปัญหาที่เป็นอุปสรรคสำคัญอีกประการก็คือ การขาดความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับสารเคมี ซึ่งปัญหานี้ มักจะเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปได้ยาก เพราะถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนเพียงใดก็ตาม หากแต่มีการปฏิบัติแบบ 2 มาตรฐาน หรือ Double Standard ก็จะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม ยกตัวอย่างเช่น การที่สหภาพยุโรปออกมาตรการมาบังคับใช้กับประเทศในกลุ่มสหภาพโดยใช้มาตรฐานอย่างหนึ่ง แต่กลับปฏิบัติและจัดการกับปัญหาต่างๆกับประเทศนอกกลุ่มสหภาพยุโรปด้วยมาตรฐานอีกอย่างหนึ่งที่ต่ำกว่า ระดับมาตรฐานที่ใช้ในประเทศของตน ทำให้เกิดแรงจูงใจในการขนส่งขยะอันตรายมายังประเทศที่กำลังพัฒนามากขึ้น เนื่องจากมีต้นทุนในการกำจัดทำลายที่ต่ำกว่า เนื่องจากประชาชนในประเทศเหล่านี้ยังขาดสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับสารเคมี ขาดสิทธิในการติดตามตรวจสอบและเฝ้าระวังอันตรายต่างๆ จากสารเคมี

คุณกิตติ สิงหปัด

จากการนำเสนอของ ดร.คุณหญิงสุรวัลย์ เสดียรไทย จะเห็นว่าปัญหาอุปสรรคจากสารเคมีที่ผ่านมา นั้น เกิดจาก ปัญหาการขาดข้อมูลข่าวสารความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับสารเคมี และความรู้ในการจัดการกับอุบัติเหตุร้ายแรงต่างๆ จากสารเคมี ที่เกิดขึ้น อีกทั้งการส่งผ่านความรู้เรื่องสารเคมี ก็ยังไม่มีประสิทธิภาพมากเท่าใดนัก เนื่องจากการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ในอดีต หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งก็มักจะรู้แต่เพียงเรื่องที่หน่วยงานของตนรับผิดชอบเท่านั้น ดังนั้นเมื่อสารเคมีถูกนำไปใช้ในหลากหลายรูปแบบ หน่วยงานต่างๆ จึงมักไม่ทราบข้อมูล อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึงสิทธิการรับรู้แล้ว การจะกล่าวโทษว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปกปิดข้อมูลแต่เพียงฝ่ายเดียวก็คงจะไม่ถูกต้องนัก ทั้งนี้เนื่องจากที่ผ่านมาประชาชนทั่วไปยังขาดความตระหนักในสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ

ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร นอกจากการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแล้ว จะต้องพยายามทำให้ประชาชนมีความตระหนักในสิทธิการรับรู้ข่าวสารของตน และสนใจที่จะนำข้อมูลข่าวสารและความรู้ที่ได้รับนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วย

ผู้ที่มานำเสนอความเห็นในประเด็นนี้ต่อไปคือ คุณเพ็ญโฉม ตั้ง ซึ่งเป็นผู้ทำงานและติดตามปัญหาจากสารเคมี มาอย่างต่อเนื่องยาวนานหลายปี

คุณเพ็ญโฉม ตั้ง

ผู้ประสานงานกลุ่มศึกษารณรงค์มลภาวะอุตสาหกรรม

ปัญหาอุปสรรคจากสารเคมีที่ผ่านมาเป็นปัญหาใหญ่ที่มีการกล่าวถึงกันมาก โดยแนวทางในการจัดการปัญหาที่น่าจะมีประสิทธิภาพ และสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ นั้น น่าจะแบ่งออกเป็น 3 หลักการใหญ่ๆ ดังนี้

- เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร
- เรื่องของข้อมูลข่าวสาร
- เรื่องของการตรวจสอบ

1. ประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

ประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มีการกล่าวถึงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะ ในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา ที่มีการคัดค้านจากชุมชน โดยเฉพาะการคัดค้านในโครงการขนาดใหญ่ ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีการอธิบายกันว่าประชาชนควรจะมีส่วนร่วมได้ในระดับใด ที่ผ่านมานั้นนักกฎหมาย ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้

- 1.1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้
- 1.2 การมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น
- 1.3 การมีส่วนร่วมในการพิจารณา ตัดสินใจ
- 1.4 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
- 1.5 การมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ และประเมินผล
- 1.6 การมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลกระทบที่เกิดขึ้น

สาเหตุสำคัญของการขาดการมีส่วนร่วมและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชนไทยนั้น เกิดจากการความชัดเจนว่า การมีส่วนร่วมนั้นจะกระทำได้ในระดับใด และอีกประการหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมนั้นยังไม่มีประสิทธิภาพมากพอ ถึงแม้ว่ากฎหมายจะให้การรับรองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลและการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมแล้วก็ตาม แต่สิทธินี้ยังไม่เป็นรูปธรรมนัก เนื่องจากประชาชนยังไม่ทราบว่าสามารถใช้สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างไร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากประเทศไทยยังขาดเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ

2. ประเด็นเรื่องข้อมูลข่าวสาร

อุบัตินิติสารเคมีหลายๆ กรณีที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่มีปัญหาพื้นฐานมาจากเรื่องของข้อมูล ได้แก่

- ปัญหาเรื่องข้อมูลที่มีอยู่แล้ว
- ปัญหาเรื่องไม่มีข้อมูล

2.1 ปัญหาเรื่องข้อมูลที่มีอยู่แล้ว

ในความเป็นจริงแล้ว การจะกล่าวว่าประเทศไทยขาดข้อมูลให้เข้าถึงนั้น ก็คงจะไม่ถูกต้องนัก เนื่องจากประเทศไทยมีกฎหมายอยู่หลายฉบับ ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติโรงงาน พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย ที่กำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรม หน่วยงานต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความปลอดภัย ทั้งในแง่ของสิ่งแวดล้อมและสารเคมีต่างๆ จะต้องมีการรายงานข้อมูล ชนิดของสารเคมี ปริมาณ การขนส่ง การเคลื่อนย้าย และการจัดการกากของเสียอันตรายทุกขั้นตอน แต่ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบนั้น จะเป็นปัญหาเรื่องขั้นตอนการรายงานข้อมูลต่างๆ ให้กับหน่วยงานราชการต่างๆ ของไทยที่มีความซับซ้อน ยุ่งยาก เนื่องจากหน่วยงานที่เข้ามากำกับดูแล มีภาระหน้าที่ที่ทับซ้อนกันอยู่ อย่างเช่นกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการจัดการสารเคมีและมลพิษนั้นมีถึง 10 กระทรวง ดังนั้นการรายงานจึงมีความซับซ้อน ยุ่งยาก และส่งผลทำให้ข้อมูลนั้นขาดตอน ไม่ครบถ้วน ไม่เป็นระบบ และไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2.2 ปัญหาเรื่องไม่มีข้อมูล

ปัญหานี้จะแตกต่างจากปัญหาแรก ก็คือ โรงงานต่างๆ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมีไม่ยอมปฏิบัติตามกฎหมาย หรือมีการลักลอบทำสิ่งที่ผิดกฎหมาย

3. ประเด็นเรื่องของการตรวจสอบ

จากปัญหาการรายงานข้อมูลที่มีความยุ่งยากและซับซ้อน เนื่องจากมีหน่วยงานที่เข้ามากำกับดูแลเรื่องการจัดการสารเคมีหลายหน่วยงาน ทำให้เป็นปัญหาที่ส่งผลไปถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การตรวจสอบรายงานต่างๆ ที่ส่งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือหน่วยงานที่กำกับดูแล ว่ามีความถูกต้อง ครบถ้วนหรือไม่

เมื่อกล่าวถึงเรื่องประเด็นพื้นฐานเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารในประเทศไทย นอกจาก 2 ประเด็นที่ว่า ข้อมูลนั้นมีอยู่แล้ว แต่มีปัญหาในการจัดเก็บหรือรายงาน กับปัญหาเรื่องไม่มีข้อมูลแล้ว สาเหตุสำคัญยังมาจากรากฐานของระบบคิดในสังคมไทยต่อเรื่องข้อมูลซึ่งเป็นปัญหายู่มาก เช่น ราชการ กับ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) มีความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันอยู่ในระดับหนึ่งทำให้เกิดอุปสรรค ขว้างกันการสร้างความร่วมมือต่อกัน ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากรากฐานความคิดของราชการที่เป็นระบบศักดินา ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีการพัฒนาไปในแนวทางที่ดีขึ้นตามกลไกสังคมแล้วก็ตาม แต่ปัญหาที่เกิดจากรากฐานแนวคิดก็ยังเป็นปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขอยู่ เพราะหากหน่วยงานราชการที่เป็นผู้จัดเก็บข้อมูลยังมีทัศนคติที่ไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลต่างๆ สู่สาธารณชน โดยเฉพาะข้อมูลที่มีผลกระทบกับสังคมวงกว้าง หรือเลือกที่จะเปิดเผยข้อมูลเพียงบางส่วนและปกปิดข้อมูลที่จะสร้างภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อประเทศ โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพิษภัยของสารเคมีต่างๆ แล้ว ประชาชนก็

จะไม่ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพิษภัยของสารเคมีที่เกิดขึ้น และเมื่อไม่ทราบแล้ว ก็จะไม่สามารถป้องกันหรือระมัดระวังตนเองจากสิ่งเหล่านั้นได้เลย

ในส่วนของภาคธุรกิจ เรื่องความลับทางการค้าเป็นปัญหาใหญ่ที่เป็นอุปสรรคต่อการเปิดเผยข้อมูล หรือการเข้าถึงข้อมูล ซึ่งมีสาเหตุมาจากการแข่งขันทางธุรกิจ ความหวาดกลัวว่าจะไปสร้างต้นทุนในการบริหารจัดการที่เพิ่มสูงขึ้น หรือเกรงว่าจะไปสร้างความตื่นตระหนก หรือตื่นกลัวให้กับประชาชน

ในส่วนของภาคประชาชน โดยทั่วไปแล้วคนไทยส่วนมากยังขาดความตื่นตัวเกี่ยวกับพิษภัยจากสารเคมี ทำให้การจัดการปัญหาสารเคมีในประเทศไทยเป็นไปได้อย่างยาก เพราะเมื่อประชาชนขาดความตื่นตัว และขาดความตระหนักแล้วก็มักจะนำไปสู่ความไม่รู้ และการไม่มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้วย

จากปัญหาต่างๆ ข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า สาเหตุสำคัญมาจากวัฒนธรรมของการไม่ให้ความสำคัญกับข้อมูล ดังนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องพยายามทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูลข่าวสารต่างๆ มากขึ้น และพยายามทำให้ภาคธุรกิจเห็นความสำคัญว่า การให้ข้อมูลของเขาจะก่อให้เกิดประโยชน์มหาศาล หรือมีส่วนปกป้องสังคมจากพิษภัยของสารเคมีในขณะเดียวกันจะอย่างไรให้เจ้าหน้าที่ของภาครัฐเห็นว่าการให้ข้อมูลของเขาจะเป็นประโยชน์ต่อภาครัฐเองด้วย รวมทั้งจะอย่างไรให้ประชาชนนำข้อมูลที่มีอยู่มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย ซึ่งการที่สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นมาได้นั้น จะต้องมีการพัฒนาฐานข้อมูลเรื่องมลพิษหรือสารอันตรายขึ้นมาอย่างเป็นระบบเสียก่อน โดยจะต้องพิจารณาว่าจะพัฒนาระบบนี้ขึ้นมาได้อย่างไร ซึ่งขณะนี้หลายประเทศในระดับสากลได้พัฒนาระบบขึ้นมาใช้ เช่น ในสหรัฐอเมริกา มีการจัดทำระบบทะเบียนข้อมูลมลพิษ (Toxic Release Inventory) ซึ่งระบบนี้มีประสิทธิภาพในการปกป้องสุขภาพของคนจากพิษภัยของสารเคมีและมลพิษ รวมทั้งยังสามารถรักษาสิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพดีด้วย โดยระบบนี้อยู่บนพื้นฐาน 2 ประการ คือการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเข้าถึงข้อมูลของประชาชน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทะเบียนฐานข้อมูลการปลดปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม หลักการเดียวกันนี้ยังถูกใช้ในยุโรป และในอีกหลายๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศญี่ปุ่นด้วย ซึ่งเมื่อมีการพัฒนาระบบนี้ขึ้นมาแล้ว ก็จะนำไปสู่การตรวจสอบโดยภาคประชาชน ภาควิชาการ และอีกหลายๆ ภาคส่วนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้สามารถควบคุมพิษภัยของมลพิษและสารเคมีได้ โดยในอเมริกามีรายงานระบุออกมาว่า ระหว่างปี พ.ศ.2531 - 2538 การใช้ระบบ TRI นี้สามารถลดปริมาณการปลดปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมได้ประมาณ 75 % และลดปริมาณการใช้สารอันตรายลงไปได้มาก ซึ่งนับเป็นผลสำเร็จของการพัฒนาระบบข้อมูลนี้ขึ้นมา เป็นเครื่องมือให้ประชาชนใช้ในการตรวจสอบ ซึ่งในเวที IFCS ที่จะจัดขึ้นในระหว่าง 1-7 พฤศจิกายน 2546 ก็จะมีการกล่าวถึงเรื่อง PRTRs ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาฐานข้อมูลเรื่องมลพิษขึ้นมา เพื่อให้ภาคส่วนต่างๆ ใช้ในการควบคุมพิษภัยจากสารเคมี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการติดตามตรวจสอบนโยบายการควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของรัฐบาล เป็นประโยชน์ต่อภาคอุตสาหกรรมในการตรวจสอบการรั่วไหลของสารเคมี หรือตรวจสอบปริมาณการปลดปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อภาคอุตสาหกรรมเอง และเมื่อทำได้ในระลอกหนึ่งแล้ว ยังสามารถช่วยลดต้นทุนในการผลิตของภาคอุตสาหกรรมลงไปได้มากอีกด้วย ในขณะที่ประชาชนและนักวิชาการต่างๆ ก็จะสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลนี้ในการศึกษา วิจัย ตรวจสอบ และสร้างความปลอดภัยและหลักประกันที่ดีให้กับสังคมด้วย

คุณกิตติ สิงหาปัด

ปัญหาการเข้าถึงข้อมูลที่วิทยากรได้นำเสนอนั้นสรุปได้ว่ามีอยู่ 2 ส่วน ส่วนแรก คือ ส่วนที่มีข้อมูลอยู่แล้วแต่ประสบปัญหาในการจัดทำรายงานที่ย่อยยาก ซับซ้อน บางครั้งก็ประสบปัญหาว่าข้อมูลใดควรปกปิด ข้อมูลใดไม่ควรปกปิด ทำให้เกิดปัญหาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ต่อเนื่องตามมา

ส่วนปัญหาการไม่มีข้อมูลนั้น สื่อมวลชนซึ่งมีหน้าที่นำข้อมูลข่าวสารมาเผยแพร่ นั้น จะประสบปัญหาการเข้าถึงข้อมูลสารเคมีหรือไม่ มีอุปสรรคมากน้อยเพียงใด และพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารจะช่วยให้ได้รับข้อมูลที่ต้องการหรือไม่ และในกรณีประสบปัญหาในการขอรับทราบข้อมูล โดยหลายเรื่องได้รับการชี้แจงเกรงว่าสาธารณชนจะตื่นตระหนก หรือได้รับการกล่าวอ้างว่าเป็นความลับ ในมุมมองของสื่อมวลชนมองว่าข้อมูลใดบ้างที่ควรจะไม่ควรปกปิด และข้อมูลใดบ้างที่ควรจะปกปิด และควรปกปิดในระดับใด และขอเรียนเชิญคุณวุฒิสถ์ เศรษฐสุวรรณ

คุณวสันต์ เทชะวงษ์ธรรม

ผู้ช่วยบรรณาธิการข่าวทั่วไป หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์

สำหรับสื่อมวลชนนั้นข้อมูลข่าวสารถือเป็นวัตถุดิบที่สำคัญ ซึ่งในที่นี้จะแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกัน ดังนี้

- ข้อมูลทั่วไป ที่อยู่ในความครอบครองของภาครัฐ หรือภาคเอกชน
- ข้อมูลเกี่ยวกับสารเคมี

1. ข้อมูลทั่วไป

ในส่วนของคุณข้อมูลทั่วไปนั้น เป็นข้อมูลที่สื่อมวลชนจะต้องเกี่ยวข้องหรือจัดการกับข้อมูลส่วนนี้อยู่เสมอในการเข้าถึงข้อมูลในส่วนนี้จะมีทั้งความยากและความง่าย ส่วนใหญ่ข้อมูลที่จะเข้าถึงได้ง่าย ได้แก่ ข้อมูลของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ที่มีเป้าหมายในการเผยแพร่ข้อมูลนั้นอยู่แล้ว เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) สมาคม และองค์กรต่างๆ เป็นต้น ในขณะที่ข้อมูลที่จะเข้าถึงได้ยาก ส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลที่ถูกกลุ่มบุคคลมักจะมีเหตุผลในการปกปิด หรือพยายามเก็บข้อมูลไว้เป็นความลับ เช่น ภาคเอกชน ร้านค้าต่างๆ ซึ่งเป็นข้อมูลส่วนที่จะเข้าถึงได้ค่อนข้างยาก ส่วนภาคราชการซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารนั้น ในทางปฏิบัติกลับไม่อำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูลข่าวสารเท่าที่ควร จะมีก็แต่บางองค์กรหรือบางหน่วยงานเท่านั้นที่ยินดีที่จะเผยแพร่ข้อมูลต่างๆ แต่ว่าหน่วยงานเหล่านี้ก็เป็นเพียงหน่วยงานกลางที่รวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบางครั้งหน่วยงานเหล่านี้ก็ประสบอุปสรรคในการนำข้อมูลนั้นมาเผยแพร่สู่สาธารณชนด้วยเช่นกัน

สำหรับเรื่องพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารราชการ จริงๆ แล้วส่วนหนึ่งเป็นแรงผลักดันจากสื่อมวลชน แต่ภายหลังจากที่ใส่พระราชบัญญัติฉบับนี้มา 1-2 ปีแล้ว ก็พบว่ามีอุปสรรคหลายๆ อย่าง เนื่องจากการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการนั้นใช้ระยะเวลาค่อนข้างมาก และสิ่งที่เป็อุปสรรคสำคัญที่สุด ก็คือ เรื่องของการปฏิเสธการให้ข้อมูลของหน่วยงานราชการ ซึ่งมักจะให้ผู้ร้องขอข้อมูลไปดำเนินการร้องขอข้อมูลที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารเอง ซึ่งขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้มัน ต้องใช้เวลานานหลายเดือน กว่าจะได้รับการตัดสินใจ และเมื่อได้รับการตัดสินใจจะให้ข้อมูลแล้ว ก็ยังไม่สามารถร้องขอข้อมูลจากหน่วยเหล่านั้นได้ทันที เพราะถ้าหน่วยงานเหล่านั้นยังคงปฏิเสธการให้ข้อมูลอยู่อีก ผู้ร้องขอก็ไม่สามารถจะกระทำได้ เนื่องจากในกฎหมายไม่ได้กำหนดเอาไว้ว่า หน่วยงานที่ปฏิเสธการให้ข้อมูลนั้นจะต้องถูกลงโทษอย่างไรบ้าง ดังนั้นการจะให้ข้อมูลหรือไม่ให้ข้อมูลนั้น จึงขึ้นอยู่กับจิตสำนึก ความรับผิดชอบ หรือทัศนคติของหน่วยงานที่มีหน้าที่ที่จะต้องเผยแพร่ข้อมูลให้กับประชาชน นอกเหนือจากนี้ปัญหาที่สื่อมวลชนมักจะพบเมื่อต้องการข้อมูลจากหน่วยงานราชการก็คือ ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลได้จากเว็บไซต์ของหน่วยงานราชการเลย ทั้งนี้อาจจะเพราะไม่มีข้อมูล หรือมีข้อมูลแต่ไม่ครบถ้วน อีกทั้งหากต้องการติดต่อสอบถามข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานราชการ ก็มักจะพบว่าผู้เชี่ยวชาญบางท่านมีข้อมูล แต่ไม่กล้าให้ข้อมูลเพราะเกรงว่าจะละเมิดกฎระเบียบของราชการ ที่กำหนดให้ผู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจในการให้ข้อมูลเท่านั้น ทั้งๆ ที่ข้อมูลบางอย่างเป็นข้อมูลพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อความปลอดภัยของสาธารณชน แต่อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนก็ทราบดีว่าข้อมูลบางอย่างไม่สามารถเผยแพร่ออกไปในวงกว้างได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลซึ่งอาจทำให้เกิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล หรือกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศ แต่ในการจะพิจารณาว่า ข้อมูลใดจะละเมิดสิทธิหรือกระทบต่อความมั่นคงของประเทศหรือไม่นั้น ควรจะจัดตั้งคณะกรรมการที่ได้รับการยอมรับมาเป็นผู้ตัดสินใจไม่ควรมอบหมายให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นผู้ตัดสินใจ เพราะอาจจะทำให้มีแนวโน้มในการตัดสินใจที่เข้าข้างหน่วยงานของตน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วการตัดสินใจของหน่วยงานราชการ โดยมากมักจะมีแนวโน้มที่จะปกปิดข้อมูลข่าวสารไว้เป็นความลับ

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสารเคมี

ปัจจุบันสารเคมีมากมายปะปนอยู่ในผลิตภัณฑ์เกือบจะทุกชนิดที่เราใช้กันอยู่ทุกวัน ขณะเดียวกันสารเคมีก็มีผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัย ตลอดจนคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างมากมายมหาศาล ดังนั้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี จึงควรได้รับการเปิดเผย เนื่องจากสารเคมีนั้นอยู่ใกล้ชิดและเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของประชาชน

สำหรับปัญหาการปกปิดข้อมูลข่าวสารนั้น ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากทัศนคติของภาคราชการ และภาคอุตสาหกรรม โดยในส่วนของการอุตสาหกรรมมักจะอ้างว่าเป็นความลับทางการค้า ซึ่งแท้จริงแล้วอาจจะมีเหตุผลอื่นๆ แอบแฝงอยู่ เช่น

การหลีกเลี่ยงกฎหมายควบคุมการขนส่ง กฎหมายควบคุมการใช้สารเคมีบางชนิด หลีกเลี่ยงภานำเข้าสารเคมีที่ไม่ได้ประกาศไว้ หรือนำเข้าสารเคมีที่ไม่ถูกต้องหรือสารเคมีที่มีการห้ามใช้แล้ว สำหรับทางภาคราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมโดยตรงนั้น โดยทั่วไปมีแนวโน้มที่จะเอนเอียงปกป้องภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากว่าภาคอุตสาหกรรมเป็นผู้สร้างรายได้สำคัญให้กับประเทศ ดังนั้นการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่คำนึงถึงสาธารณสุขประโยชน์และให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยของสาธารณสุขมาเหนือผลประโยชน์ของประเทศ จึงจำเป็นจะต้องอาศัยระยะเวลาในการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เนื่องจากความปลอดภัยของประชาชนเป็นพื้นฐานความมั่นคงของประเทศ เพราะถ้าหากประชาชนที่อาศัยอยู่ในประเทศรู้สึกไม่ปลอดภัย ก็ย่อมจะส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศ และถ้าหากประชาชนสูญเสียความมั่นคงและความปลอดภัยแล้ว ประชาชนก็จะสูญเสียความเชื่อใจในผู้บริหารประเทศไปด้วย ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ตามมา เช่นปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ในอดีต ซึ่งส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นจากการขาดความไว้วางใจของประชาชนในประเทศ โดยเฉพาะระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เนื่องจากประชาชนรู้สึกถูกละเลย ดังนั้นหากภาคราชการสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคตินี้ได้ และพยายามแสดงให้เห็นว่าหน่วยงานราชการยึดถือสาธารณสุขประโยชน์เป็นใหญ่แล้ว ก็จะสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนในประเทศได้ ซึ่งย่อมจะส่งผลดีต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หรือกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

เมื่อกล่าวถึงปัญหาด้านสารเคมี จะต้องมองไปไกลกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อย่างมองแต่ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ควรจมองแนวโน้มของปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย เนื่องจากเทคโนโลยีที่กำลังจะมีบทบาทต่อสังคมไทยและสังคมโลก ในอนาคตก็คือ เทคโนโลยีการตัดแต่งพันธุกรรม (Genetic Engineering) ซึ่งถ้าพิจารณาให้ดีจะพบว่าสารตัดแต่งพันธุกรรมเหล่านี้ก็นับว่าเป็นสารเคมีด้วยเช่นกัน เพียงแต่อยู่ในรูปของสิ่งที่มีชีวิตขนาดเล็กเท่านั้น ซึ่งต่อไปในภายหน้าสารตัดแต่งพันธุกรรมเหล่านี้จะเข้ามาทดแทนสารเคมีเป็นจำนวนมาก เพราะฉะนั้นในการออกกฎหมาย จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงปัญหาสารเคมีในอนาคต โดยคาดการณ์ว่าจะต้องประสบปัญหาไบบ้าง และจะจัดการได้อย่างไร โดยอาศัยประสบการณ์ที่มีอยู่เป็นบทเรียน

คุณกิตติ สิงหาปัด

ประเด็นที่คุณวุฒินำเสนอนั้นจะพบว่าที่ผ่านมาภาคการมีแนวโน้มที่จะปกป้องภาคอุตสาหกรรมหรือภาคธุรกิจมากกว่าที่จะปกป้องสุขภาพอนามัยของประชาชน จึงขอเรียนเชิญ นายแพทย์ สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ กล่าวถึงเรื่องความโปร่งใส ในแง่ของกระบวนการควบคุม ตรวจสอบของรัฐบาลที่มีต่อปัญหาด้านสารเคมี ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสิทธิการรับรู้ของประชาชน รวมทั้งนโยบายการควบคุมสารเคมี

นายแพทย์สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ

รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ปัจจุบันปัญหาสารเคมีเป็นปัญหาใหญ่ปัญหาหนึ่ง ที่มีความสลับซับซ้อนมาก ในแต่ละปีประเทศไทย มีการนำเข้าสารเคมีเกือบหนึ่งแสนตัน หรือ เกือบหนึ่งร้อยล้านกิโลกรัม ซึ่งสารเคมีเหล่านี้เมื่อนำไปใช้ในครัวเรือน ในการเกษตรหรือในอุตสาหกรรมแล้ว ก็มักจะหลงเหลือเป็นกากของเสียอันตราย ซึ่งยากที่จะกำจัดทำลายได้หมด

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมานั้น หากจะกล่าวโทษหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ก็คงไม่สามารถจะช่วยเหลือแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ ดังนั้นวิธีการแก้ไขปัญหาคือที่ดีที่สุด ก็คือ ทุกคนทุกฝ่ายควรจะช่วยกันคิดว่าจะทำอย่างไรให้คนไทยทั้ง 62 ล้านคน ตระหนักถึงความปลอดภัยด้านสารเคมี และทำอย่างไรสื่อมวลชนจึงจะสามารถเผยแพร่ข้อมูลเหล่านี้ไปยังสาธารณชนได้

การกล่าวว่าข้อมูลข่าวสารถูกปกปิดนั้น อาจจะไม่ต้องทั้งหมด เนื่องจากทุกวันนี้มีข้อมูลข่าวสารจำนวนมากที่ไม่ได้ถูกปกปิด แต่กลับไม่ไปถึงประชาชน สาเหตุหนึ่งอาจเนื่องมาจากภาคประชาชนขาดความเข้มแข็ง และขาดความตระหนักในสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของตน ดังนั้นหากกลไกภาคประชาชนมีความเข้มแข็งแล้ว ปัญหาต่างๆ ที่แก้ไขได้ยากก็จะสามารถคลี่คลายได้โดยง่าย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นประชาชนจะต้องได้รับข้อมูลข่าวสาร และความรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปัจจุบันทางภาควิชาการ โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยร่วมกับหน่วยงานราชการต่างๆ ต่างพยายามที่จะจัดทำข้อมูลให้เป็นระบบ และเปิดเผยข้อมูลเหล่านี้สู่สาธารณชน อีกทั้งแผนแม่บทความปลอดภัยด้านเคมีวัตถุแห่งชาติได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลอยู่ 2 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์เรื่องข้อมูลข่าวสารด้านสารเคมี ซึ่งกรมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานเจ้าภาพ โดยมีหน่วยงานต่างๆ อีกมากมายที่พยายาม Streamline ระบบข้อมูลต่างๆ เพื่อใช้ในการจัดการ เพื่อให้ประชาชน

สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย และใช้ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ดังนั้นหากภาคประชาชนเข้มแข็ง มีความรู้ มีการเคลื่อนไหวผลักดันอย่างต่อเนื่อง ปัญหาต่างๆ ก็จะคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีองค์การภาคประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม และกลุ่มองค์กรภาคประชาชนในด้านอื่นๆ องค์กร ควรจะสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกันในรูปของคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนความปลอดภัยด้านสารเคมี โดยมีตัวแทนจากภาคประชาชนที่ได้รับความคิดเห็นเข้ามามีส่วนร่วมในกลไก ตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับล่าง โดยอาจขอการสนับสนุนเงินทุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ โดยจัดทำเป็นโครงการพัฒนาศักยภาพขององค์กรภาคประชาชนในเรื่องสารเคมี เพราะถ้าหากองค์กรภาคประชาชนเข้มแข็งแล้ว การขอข้อมูลต่างๆ ก็จะสามารถกระทำได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยพลังของประชาชน และพลังของสื่อมวลชนในการติดตาม ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ อีกทั้งทำให้ภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคอุตสาหกรรมต้องขับเคลื่อนตามไปด้วย

คุณกิตติ สิงหปัด

ประเด็นของ นายแพทย์สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ คือ ความเข้มแข็งของภาคประชาชนนั้นเป็นหัวใจของการเสวนาในครั้งนี้ และเป็นหัวใจสำคัญของการแก้ปัญหาในทุกๆ เรื่อง ขอเรียนเชิญ รองศาสตราจารย์สุชาติ ชินะจิตร ในฐานะของหน่วยงานที่สนับสนุนด้านงานวิจัย และด้านวิชาการ ว่าจะมีข้อเสนออะไรเพิ่มเติมในส่วนนี้

รองศาสตราจารย์สุชาติ ชินะจิตร

ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

จากปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะต้องอาศัยการสร้างความร่วมมือ ยกตัวอย่างเช่นกิจกรรมการเสวนาครั้งนี้ก็นับเป็นกิจกรรมหนึ่งในการสร้างพันธมิตร สร้างความร่วมมือ สร้างความเข้าใจ และหาทางออกร่วมกัน โดยในส่วนของภาควิชาการนั้น มีบทบาทเป็นส่วนเสริม และอาจจะเป็นแกนนำในการทำงานวิจัยร่วมกัน โดยส่วนหนึ่งนั้นคงจะต้องติดตามความเคลื่อนไหวในกระแสโลก ไม่ว่าจะเป็นอนุสัญญาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีต่างๆ และเมื่อติดตามกระแสโลกแล้วพบว่า “สิทธิการรับรู้” นั้น เข้ามาแทรกเป็นหลักการพื้นฐานอยู่ในแทบจะทุกมาตรการ

PRTRs คือ ทำเนียบการปลดปล่อยมลพิษ ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะทำให้เกิดการจัดเก็บข้อมูล และเปิดเผยข้อมูลเรื่องการปลดปล่อยมลพิษสู่สาธารณะ สำหรับเรื่องของการทำงานเพื่อเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ หรือที่เรียกว่า กระบวนการ GRI (Global Reporting Initiative) อาศัยหลักการเดียวกัน คือ กำหนดให้ภาคอุตสาหกรรม หรือภาคธุรกิจจัดทำรายงานตามแนวทางของ GRI เพื่อเปิดเผยผลการดำเนินงานที่อาจจะมีผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

นอกจากความเคลื่อนไหวในระดับสากลแล้ว ภาควิชาการเองก็จะต้องมองว่าในระดับประเทศ นักวิชาการ นักวิจัยจะมาช่วยแก้ปัญหาให้กับประเทศได้อย่างไร โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องสารเคมี

มุมมองการกำกับดูแลประเด็นด้านสารเคมีของประเทศไทยในปัจจุบันนั้นยังแยกส่วนอยู่ เนื่องจากภาครัฐที่เป็นหน่วยงานเจ้าภาพในการติดตามอนุสัญญาต่างๆ ยังทำงานไม่เชื่อมโยงกับภาควิชาการ และปัจจุบันนักวิชาการในมหาวิทยาลัยที่มีความรู้ ความสามารถในการเชิงวิชาการ การวิจัย หรือติดตามประเด็นเรื่องความปลอดภัยด้านสารเคมียังมีอยู่น้อยมาก เนื่องจากอาจได้รับการสนับสนุนน้อย หรือคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ความรับผิดชอบ จึงอาจเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความสามารถทางวิชาการ ดังนั้นภาครัฐจึงควรปรับเปลี่ยนทัศนคติและร่วมมือกับภาควิชาการในการทำวิจัยเชิงแก้ปัญหาร่วมกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของภาครัฐ โดยภาควิชาการจะเข้าไปช่วยเหลือในเชิงของวิธีการที่ถูกต้อง ส่วนภาครัฐนั้นจะเป็นฝ่ายตั้งโจทย์ และเป็นฝ่ายที่พิจารณาว่าจะสามารถปฏิบัติได้หรือไม่ มีอุปสรรคอะไรบ้าง แล้วจึงหาวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

การตีความคำว่า “สิทธิการรับรู้” นั้น จะต้องพิจารณาว่าข้อมูลใดบ้างที่จำเป็นและสมควรจะต้องมี ข้อมูลใดบ้างที่ควรเปิดเผย และควรเปิดเผยได้ในระดับใด ที่จะทำให้เกิดการจัดการร่วมกัน ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม และช่วยกันหาทางออกร่วมกัน สิ่งเหล่านี้เป็นบทบาทของภาควิชาการที่จะทำให้เกิดข้อมูล หรืออาจจะศึกษาพัฒนาเทคโนโลยีที่มีอยู่ในประเทศอื่นอยู่แล้ว ว่าจะทำอย่างไรให้เทคโนโลยีนั้นเหมาะสมสำหรับบริบทของสังคมไทย

การจะทำให้ประชาชนสนใจติดตามข้อมูลข่าวสารเรื่องสารเคมีนั้น นักวิชาการเองจะต้องปรับตัวให้สามารถสื่อสารข้อมูลออกไปแล้วทำให้คนทั่วไปสามารถเข้าใจได้ โดยภาควิชาการกับสื่อมวลชนจะต้องทำงานร่วมกัน โดยร่วมกันพิจารณาว่าเนื้อหา

อะไรบ้างที่ง่ายและเหมาะสมกับประชาชน แล้วจึงเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับสารเคมีเหล่านั้นออกไปบ่อยๆ ผ่านสื่อมวลชนหลายๆประเภท อย่างกรณีของฉลากสัญลักษณ์ของสารเคมี (GHS) ก็เป็นความพยายามหนึ่งของสหประชาชาติที่ต้องการสร้างการจดจำ โดยใช้สัญลักษณ์ที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก

คุณกิตติ สิงหาปัด

ขอเปิดเวทีสาธารณะให้เพิ่มเติมและซักถาม

คุณสุเมธา วิเชียรเพชร

กรมควบคุมมลพิษ

ปัญหาเรื่องการทำให้ประชาชนรับทราบเรื่องเกี่ยวกับสารเคมีนั้น ที่ผ่านมามีพบว่าประชาชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับสารเคมี ดังนั้นการจะสื่อความรู้เกี่ยวกับสารเคมีนั้นควรจะต้องสื่ออย่างง่ายออกไป เช่น การดูป้ายสัญลักษณ์สารกักต้อน ควรอธิบายให้ประชาชนเข้าใจและเห็นภาพ เช่นสัญลักษณ์สารกักต้อน ก็ควรอธิบายตามรูปภาพสัญลักษณ์ว่าเมื่อมีฉลากสารกักต้อนก็จะทำให้นิวซาด สัญลักษณ์รูปหัวกะโหลกไขว้ ก็ควรอธิบายไปว่าถ้ารับประทานก็จะทำให้เสียชีวิต เป็นต้น

จากประสบการณ์ในการทำงานพบว่าปัจจุบันประชาชนเริ่มต้นตัวขึ้น สิ่งที่เคยกลัวก็ไม่กลัว สิ่งที่เคยกลัวก็เลิกกลัวแล้ว ประชาชนมีความสนใจมากขึ้นและดูแลความปลอดภัยของตนเองเพิ่มขึ้น

ผู้เข้าร่วมเสวนา

ขอเรียนถามนายแพทย์สุวิทย์ ว่าการประชุม IFCS ที่จะเกิดขึ้นนี้ จะมีนโยบายที่จะแก้ปัญหาเรื่องการเปิดเผยข้อมูลสารเคมีหรือไม่ และภายหลังจากการประชุมแล้วจะส่งผลต่อการแก้ปัญหาการเปิดเผยข้อมูลมากน้อยเพียงใด ?

นายแพทย์สุวิทย์

IFCS เป็นกลไกระดับโลกอย่างหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากกลไกระดับโลกอื่นๆ เพราะกลไกระดับโลกอื่นๆ ผู้ที่จะสามารถเข้าไปร่วมประชุม มีสิทธิพูด มีสิทธิออกเสียงได้นั้น จะต้องเป็นรัฐบาลหรือตัวแทนรัฐบาลเท่านั้น แต่กลไก IFCS เป็นตัวอย่างที่ดีที่คิดว่ากลไกระหว่างประเทศที่มาจากรัฐบาลแต่เพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหา เพราะปัญหามีความซับซ้อนมาก ดังนั้นกลไกของ IFCS จึงมีทั้งตัวแทนจากภาครัฐบาล ตัวแทนจากภาคธุรกิจ ตัวแทนจากภาคประชาชน ตัวแทนจากภาควิชาการ ตัวแทนจากภาคผู้ใช้แรงงาน และตัวแทนจากองค์กรระหว่างประเทศ ดังนั้นภายหลังจากการประชุมเสร็จสิ้นแล้ว ภาคีสมาชิกจากทุกประเทศจะต้องร่วมกันผลักดันประเด็นจากการประชุมให้เป็นรูปธรรม โดยมีเนื้อหาอยู่ 2 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องข้อมูลโดยเฉพาะ ประเด็นแรก ได้แก่ เรื่องระบบสากลในการจัดกลุ่มเคมีภัณฑ์และการติดฉลาก (GHS) ซึ่งเป็นความพยายามในการจัดกลุ่มฉลากเคมีภัณฑ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้ประชาชนทั่วโลกมีสิทธิได้รับรู้ข้อมูลอย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้วมักจะใช้มาตรฐานอย่างหนึ่งในประเทศของตน แต่กลับใช้อีกมาตรฐานหนึ่งที่ต่ำกว่าในการส่งสินค้าออกไปยังประเทศอื่น โดยอ้างว่าได้จัดส่งสินค้าตามมาตรฐานที่ประเทศผู้ค้ากำหนดไว้ ซึ่งในความเป็นจริงนั้นไม่ยุติธรรม ดังนั้นการจะสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นได้ ประเทศของเราจะต้องสร้างกลไกในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นเสียก่อน เราจึงจะได้ข้อมูลมาครบถ้วน เพราะถ้ากลไกในประเทศของเราอ่อนแอ เราไม่ได้เรียกร้องขอข้อมูล เราก็จะได้รับความเฉพาะที่เราเรียกร้องไปเท่านั้น ทำให้ประเทศของเราเสียเปรียบ สำหรับเรื่อง INFOCAP เป็นความร่วมมือระดับสากล เพื่อเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะ ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้มากขึ้น ซึ่งทาง สกว. ได้รับเป็นหน่วยงานเจ้าภาพรับผิดชอบจัดทำเว็บไซต์ดังกล่าวนี้ขึ้นมา

คุณกิตติ สิงหาปัด

ขอเรียนถาม นายแพทย์สุวิทย์ เรื่องกลไกใน IFCS ถ้ามีข้อตกลงออกมาแล้วนั้น จะมีผลบังคับต่อประเทศภาคีสมาชิกหรือไม่ หรือเป็นไปตามความสมัครใจของประเทศภาคีสมาชิกนั้นๆ เอง ?

นายแพทย์สุวิทย์

กลไก IFCS ไม่มีผลบังคับที่เป็นมาตรการทางกฎหมาย แต่เป็นมาตรการทางการเมือง และทางสังคมที่มีต่อประเทศภาคีสมาชิก มีผลผูกพันทางใจและผูกพันทางพันธสัญญา (Partnership) และหากตกลงกันแล้วก็ต้องกระทำ ถ้าไม่กระทำหน่วยงานต่างๆ หรือภาคีสมาชิกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องก็มีหน้าที่ที่จะต้องเข้าไปตรวจสอบว่าได้มีการกระทำหรือไม่ หากไม่กระทำก็สามารถนำมาเปิดเผยต่อสาธารณชนได้

คุณกิตติ สิงหปัด

รองศาสตราจารย์สุชาติ ได้กล่าวในตอนต้นว่ามีการนำเสนอประเด็นจากการประชุมเวทีสาธารณะทั้ง 6 ครั้งที่ผ่านมา เป็นเอกสารภาษาไทย และ เอกสารที่สรุปเป็นเอกสารภาษาอังกฤษนั้น จะมีประเด็นใดบ้าง ที่ที่ประชุมใน IFCS จะหยิบยกขึ้นมากล่าวถึง ?

รองศาสตราจารย์สุชาติ

เอกสารสรุปการประชุมเวทีสาธารณะฉบับภาษาอังกฤษ คือ Public Forum: Propelling Chemical Management in the Current Global Trend ฉบับนี้ถือว่าเป็นข้อสรุปจากการประชุมเวทีสาธารณะทั้ง 6 ครั้ง โดยถือว่าเป็นความคิดร่วมของผู้เข้าร่วมประชุมทั้ง 6 ครั้ง โดยมีข้อเสนอที่อยู่ในวาระการประชุมของ IFCS และเป็นประเด็นที่คณะทำงานเวทีสาธารณะเห็นว่าประเทศไทยควรจะมีการเตรียมการ ซึ่งได้แก่ เรื่อง ทำเนียบการปลดปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม (Pollutants Release and Transfer Registers หรือ PRTRs) ระบบสากลการจัดกลุ่มสารเคมีและการติดฉลาก (Globally Harmonized System of Classification and Labelling of Chemicals หรือ GHS) ร่างระเบียบของสหภาพยุโรปว่าด้วยสารเคมี (EU White Paper on Chemical) การขนส่งสารเคมีที่ผิดกฎหมาย (Illegal Traffic) การอุปโภคบริโภคโดยปลอดภัยจากสารเคมี และอนุสัญญาสารเคมีฉบับที่ 170 (Cemical Convention, 1990 No. 170)

ผู้เข้าร่วมเสวนา

ปัญหาและอุปสรรคของ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พ.ศ. 2540 ก็คือการปัญหาการขอข้อมูลจากหน่วยงานรัฐของประชาชนระดับกลางลงมาถึงระดับล่าง ซึ่งมักได้รับการปฏิเสธการให้ข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นจากเวทีเสวนาในครั้งนี้ควรจะนำข้อสรุปที่ประมวลได้นี้ไปให้กับผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบเพื่อแก้ไข พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร เพื่อลงโทษหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร แต่กลับไม่ยอมให้ความร่วมมือในการเปิดเผยข้อมูล

สำหรับการขับเคลื่อนในประเด็นด้านสารเคมี ควรจะมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ และรวบรวมข้อมูลทางเทคนิค และข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี

ผู้เข้าร่วมเสวนา

องค์กรภาคประชาชน มี 2 ภาคีใหญ่ๆ ก็คือ ภาคีของผู้บริโภคที่ได้กล่าวกันไปแล้ว อีกภาคีหนึ่งก็คือ ภาคีผู้ผลิตหรือผู้ใช้แรงงาน ซึ่งจะต้องทำงานอยู่ในภาคอุตสาหกรรมที่ใช้สารเคมี และต้องประสบกับปัญหาเหล่านี้โดยตรง ซึ่งองค์กรภาคประชาชนทั้ง 2 ภาคีนี้ ต่างก็ประสบกับปัญหาสารเคมี อีกทั้งการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่พอเพียงและกระทรวงแรงงานก็ยังไม่สามารถทำให้องค์กรเป็นตัวแทนของผู้ที่ได้รับผลกระทบได้อย่างแท้จริง ทั้งๆ ที่มีกฎหมายบังคับใช้อยู่ ซึ่งในส่วนของการภาคแรงงานก็มีความพยายามที่จะผลักดันให้เกิดสถาบันความปลอดภัยสำหรับผู้ใช้งาน เพื่อให้เป็นองค์กรอิสระเข้ามาดูแล ดังนั้นทาง สกว. ควรจะจัดเวทีที่มีภาคีของผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างแท้จริงเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น

ผู้เข้าร่วมเสวนา

อยากสอบถามว่าการเปิดเผยข้อมูลดีกับธุรกิจหรือไม่ และต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นมากน้อยเท่าใด ?

คุณเชวง จาว

ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมเคมี

เมื่อกล่าวถึงเรื่องของการเปิดเผยข้อมูล หรือ PRTRs คงไม่มีใครคัดค้านว่าไม่มีประโยชน์ อีกทั้งการประชุมเวทีสาธารณะที่จัดขึ้นมาทั้ง 7 ครั้งนี้ ก็นับว่าเป็นเวทีที่เป็นตัวอย่างที่ดีในการนำผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายๆ ฝ่ายมาหาทางออกร่วมกัน

แต่การที่หน่วยงานต่างๆ จะยอมเปิดเผยข้อมูลอย่างยั่งยืนได้ จะต้องอาศัยการสร้าง ความเชื่อถือและไว้วางใจ ซึ่งจะส่ง ผลต่อการเกิดการมีส่วนร่วม หรือหุ้นส่วน (Partnership) ขณะเดียวกันเมื่อพูดถึงสิทธิแล้ว จะต้องพูดถึงเรื่องหน้าที่ด้วย เพราะ สิทธิเป็นสิ่งที่ควบคู่กับหน้าที่ และความรับผิดชอบเสมอ ถ้าพูดถึงเรื่องข้อมูล เมื่อมีข้อมูลแล้วสามารถเข้าถึงได้หรือไม่ แล้ว ใครควรจะเข้าถึงได้ ดังนั้นเรื่องข้อมูลจึงควบคู่กับความรู้และการรับรู้

ทั้งนี้ผู้ประกอบการจะต้องคำนึงถึงสวัสดิภาพของผู้บริโภคมาเหนือผลประโยชน์ทางธุรกิจ แล้วผู้บริโภค จึงจะเป็นผู้ ตัดสินเองว่าจะเลือกใช้สินค้า อะไร และอย่างไร เนื่องจากผู้บริโภคเป็นผู้กำหนดตลาด

คุณกิตติ สิงหปัด

ขอเรียนถามคุณเชวง เพิ่มเติมว่าต้นทุนที่จะเกิดขึ้นกับผลประโยชน์ที่ได้จากการทำระบบ PRTRs นี้จะสูงไปเพียงพอ ที่ภาคธุรกิจ จะกระทำหรือไม่ ?

คุณเชวง จาว

การที่ผู้ประกอบการจะปฏิบัติตามกฎหมายได้นั้น ความเชื่อใจและบริบทแวดล้อมเป็นสิ่งที่สำคัญ และหากเรามี กฎหมายและมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างแท้จริง ผู้ประกอบการทุกรายก็ต้องปฏิบัติตาม ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ประกอบการนอก กฎหมายนั้นหมดสิ้นไปด้วย

ผู้เข้าร่วมเสวนา

ประเด็นจากการเสวนาในครั้งนี้มีอยู่ 2 ประเด็น คือ หนึ่งแต่ละภาคส่วนต่างผลกระทบซึ่งกันและกัน สองคือกล่าวถึง แต่การเห็นพ้องต้องกันทั้งในระดับโลกกับบริบททางสังคมไทยที่จะขับเคลื่อนให้ความสนใจในเรื่องความปลอดภัยด้านสารเคมี

การผลกระทบซึ่งกันและกันนี้ ทำให้ข้อมูลที่มีนี้ไม่ครบถ้วน ส่วนหนึ่งนั้นอาจเป็นเพราะติดขัดเรื่องข้อมูลความลับ ทางการค้า กับต้นทุนในการทำรายงานที่สูงของผู้ประกอบการ ที่ผ่านมานั้นประเทศไทยออกแต่กฎหมายบังคับให้ผู้ประกอบการ ปฏิบัติตาม แต่ไม่ได้ให้สิ่งจูงใจแก่ผู้ประกอบการที่ปฏิบัติตาม ดังนั้นจึงควรมีกฎเกที่จะเป็นสิ่งตอบแทน เพื่อสร้างแรงจูงใจ ให้แก่ผู้ประกอบการ เช่น อาจจะใช้มาตรการทางภาษี เป็นต้น

นายแพทย์สุวิทย์

ท่านผู้มีเกียรติท่านใดที่สนใจจะเข้าร่วมการประชุม Intergovernmental Forum on Chemical Safety (IFCS Forum IV) สามารถติดต่อสำรองที่นั่งได้ที่ศูนย์ประสานงานแห่งชาติของ IFCS กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

คุณกิตติ สิงหปัด

การเสวนาเรื่อง “เปิดเผยข้อมูลสารเคมี : สิทธิการรับรู้หรือควรปกปิด” ในครั้งนี้ได้ดำเนินมาถึงช่วงสุดท้ายแล้ว ขอบพระคุณท่านวิทยากรทั้ง 5 ท่าน และขอบคุนท่านผู้มีเกียรติ รวมทั้งสื่อมวลชนทุกท่านที่เข้าร่วมการเสวนาในวันนี้ หาก สื่อมวลชน หรือท่านผู้มีเกียรติท่านใดมีข้อสงสัย สามารถสอบถามหรือสัมภาษณ์วิทยากรทั้ง 5 ท่านเพิ่มเติมได้หลังการเสวนา ในวันนี้เสร็จสิ้นลง ขอบคุนครับ

สรุปประเด็น
เวทีสาธารณะ: วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวในการเสริมสร้างสวัสดิภาพด้านสารเคมี

วรรณิ พงศ์ถาวร *

ในส่วนนี้ เป็นการสรุปรวบรวมประเด็นสำคัญและข้อคิดเห็นจากการนำเสนอผลงานการศึกษาของผู้ทรงคุณวุฒิและการทำความเข้าใจกับประเด็นสำคัญ ๆ อย่างมีส่วนร่วมจากผู้เข้าร่วมประชุมจากการจัดเวทีสาธารณะ : วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวในการเสริมสร้างสวัสดิภาพด้านสารเคมี ในช่วงระหว่างเดือนมิถุนายน – กันยายน พ.ศ. 2546 และในเดือนตุลาคม 2546 ได้เปิดประเด็นเวทีสาธารณะเพื่อนำเสนอ เรื่อง เปิดเผยข้อมูลสารเคมี : สิทธิการรับรู้หรือควรปกปิด ซึ่งเป็นเรื่องของสิทธิการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. การเปิดเผยและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการมีส่วนร่วมของสังคมไทยกับการจัดการความปลอดภัยด้านสารเคมี

1.1 แนวทางการพัฒนาระบบทะเบียนการปลดปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม (PRTRs)

ข้อเสนอแนะ

- สร้างกระบวนการการสนับสนุนสิทธิการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมของประชาชน
- ออกแบบ PRTRs โดยตอบสนองต่อหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น และอาจจัดทำเป็นนโยบายสาธารณะ
- ควรมีการศึกษา-วิเคราะห์พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พ.ศ. 2540 ให้มีความชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติเรื่องสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน
- พิจารณาทางเลือกในการนำระบบ PRTRs มาใช้ในประเทศไทย โดยระบบสมควรใจกับการใช้มาตรการทางกฎหมายบังคับ

1.2 ระบบฐานข้อมูลและการรายงานข้อมูล PRTRs

ข้อเสนอแนะ

- พัฒนาระบบการเก็บข้อมูลให้สามารถรายงานข้อมูลได้อย่างถูกต้องครบถ้วน และตรงกับความเป็นจริง
- พัฒนาโครงสร้างแบบฟอร์มและระบบไม่ให้ยุ่งยากซับซ้อน โดยที่ผู้ประกอบการสามารถใช้ข้อมูลที่มีอยู่เดิมมาปรับใช้เพื่อให้ข้อมูล PRTRs ได้
- สาธารณชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายและไม่เสียค่าใช้จ่าย
- มีระบบตรวจสอบและมีมาตรการจัดการกับการเปิดเผยข้อมูลที่ไม่ตรงตามจริง
- มีมาตรการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติหรือการปฏิบัติสองมาตรฐาน (double standard) ในการรายงานข้อมูล PRTRs โดยเฉพาะจากกลุ่มอุตสาหกรรมข้ามชาติ

1.3 สนับสนุนให้ภาคอุตสาหกรรมเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการจัดทำระบบ PRTRs

ข้อเสนอแนะ

- แสดงให้เห็นว่าระบบ PRTRs สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงเทคนิค วิธีการที่จะลดปริมาณมลพิษที่ปล่อยสู่สิ่งแวดล้อม และช่วยลดต้นทุนได้ในระยะยาว
- ให้แรงจูงใจทางด้านภาษีหรือด้านอื่นๆ เพื่อให้ผู้ประกอบการร่วมมือ

* สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ระบบสากลการจัดกลุ่มผลิตภัณฑ์เคมีและการติดฉลาก : วิเคราะห์ผลกระทบต่อภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคมของไทย

2.1 การเตรียมความพร้อมในการนำเอาระบบสากลการจัดกลุ่มสารเคมี และการติดฉลาก (GHS) มาใช้ในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

- หน่วยงานภาครัฐ และ อุตสาหกรรม ควรดำเนินการจัดให้มีการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์และขั้นตอนการนำระบบ GHS มาใช้ในการขนส่ง และสร้างความปลอดภัยของผู้บริโภค
- สร้างระบบประสานงานเพื่อเตรียมการอนุวัติระบบ GHS มาใช้ในประเทศไทยไม่ให้ซ้ำซ้อนกับกฎหมายระเบียบและข้อบังคับที่มีอยู่เดิมเกี่ยวกับการควบคุมการติดฉลากสารเคมี
- พัฒนาบุคลากรของรัฐให้มีความรู้ในการจัดทำหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อเตรียมการรองรับระบบ GHS เช่น ด้านการทดสอบสารเคมี การประเมินอันตรายด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- วางแผนจัดอบรมและเผยแพร่การจัดทำเอกสาร ฉลาก และสัญลักษณ์เป็นภาษาไทย เพื่อใช้สื่อความหมายให้กับกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง

2.2 การสื่อสารให้เกิดความเข้าใจสัญลักษณ์และเครื่องหมายตามระบบ GHS ให้กับสาธารณชน

ข้อเสนอแนะ

- สนับสนุนให้ภาครัฐและภาคเอกชนเผยแพร่ความรู้และสร้างความตระหนักให้กับสาธารณชนกลุ่มต่างๆ เช่น นายจ้าง ลูกจ้าง ประชาชน เพื่อชักจูงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้สารเคมีอย่างถูกต้องและปลอดภัย

3. การติดตามความเคลื่อนไหวของการดำเนินการเกี่ยวกับ EU White Paper on Chemicals

และข้อเสนอการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดกับอุตสาหกรรมไทย

3.1 ผลกระทบของร่างระเบียบของสหภาพยุโรปว่าด้วยสารเคมีต่ออุตสาหกรรมที่มีการผลิต การนำเข้า และการส่งออกสารเคมีและผลิตภัณฑ์ที่มีการใช้สารเคมี

ข้อเสนอแนะ

- ผู้ประกอบการต้องศึกษาร่างระเบียบในส่วนที่เกี่ยวกับตนและจัดเตรียมภาระค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติตามข้อกำหนดระบบ REACH คือ การจดทะเบียน การประเมินความเสี่ยง และการอนุญาตใช้สารเคมี

3.2 การเตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการดำเนินการตามข้อกำหนด ในร่างระเบียบฯ

ข้อเสนอแนะ

- ควรมีการระดมข้อคิดเห็นจากทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบ
- ผลักดันให้มีหน่วยงานหลักรับผิดชอบในการประสานงานและพัฒนาระบบการเก็บข้อมูลพื้นฐานที่สามารถใช้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง
- ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันสร้างความตระหนักและแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการเห็นประโยชน์และไว้วางใจในการให้ความร่วมมือ เพื่อให้เกิดการพัฒนาฐานข้อมูลที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ และสามารถนำไปใช้วางแผนระยะยาวได้
- ควรมีการพัฒนาศักยภาพการตรวจสอบและการประเมินความเสี่ยงการใช้สารเคมี เพื่อให้สามารถสร้างมาตรฐานระดับสากลที่สามารถนำไปใช้ต่อตรงกับสหภาพยุโรปได้
- ควรพัฒนาให้เกิดระบบการติดตามรายงานความเคลื่อนไหวและประชาสัมพันธ์ ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบสถานการณ์

3.3 การรักษาสิทธิของผู้ที่เป็นเจ้าของข้อมูลและการยอมรับข้อมูล

ข้อเสนอแนะ

- ควรร่วมกันสร้างระบบการรักษาสิทธิของเจ้าของข้อมูลตามแนวปฏิบัติเกี่ยวกับ เรื่องทรัพย์สินทางปัญญา
- ควรกำหนดสิทธิในการรักษาความลับข้อมูลทางธุรกิจให้ชัดเจนและควรจัดลำดับความสำคัญของชั้นข้อมูลที่ต้องเปิดเผย เพื่อประโยชน์โดยรวมของประเทศ

4. ความพร้อมของประเทศไทยต่อการให้สัตยาบันอนุสัญญาเกี่ยวกับอาชีวอนามัยและความปลอดภัย

กรณี C170 Chemicals Convention, 1990

4.1 การเตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการให้สัตยาบันอนุสัญญาสารเคมี ฉบับที่ 170

ข้อเสนอแนะ

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรศึกษากฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะ และรายละเอียดข้อปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับการดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกำหนดแห่งอนุสัญญาสารเคมี ฉบับที่ 170
- หน่วยงานต่างๆ ได้แก่ กระทรวงแรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงสาธารณสุข ยังขาดการบูรณาการการจัดเก็บข้อมูลที่เชื่อมโยงกัน จึงควรพัฒนาให้เกิดระบบจัดเก็บข้อมูล เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดของอนุสัญญาสารเคมี ฉบับที่ 170
- กระทรวงแรงงานควรรับผิดชอบประสานงานขอความเห็นชอบจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรนายจ้าง และองค์กรลูกจ้าง ให้ความเห็นชอบก่อนให้สัตยาบันอนุสัญญาสารเคมี ฉบับที่ 170

5. การอุปโลกน์บริบทอย่างยั่งยืน: มิติใหม่ของการลดอันตรายจากสารเคมี

5.1 สร้างค่านิยมในการอุปโลกน์บริบท

ข้อเสนอแนะ

- กำหนดบทบาทและความรับผิดชอบให้หน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดทำแนวทางการจัดการความรู้ด้านการบริบทที่ยั่งยืน และเผยแพร่แก่สาธารณชน เพื่อให้เกิดกระแสการผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมอุปโลกและบริบท ลดการใช้ผลิตภัณฑ์เคมีในชีวิตประจำวัน
- ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมลดการใช้สารเคมีและเทคโนโลยีที่เหมาะสมและไม่ก่อให้เกิดมลพิษ
- ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้แนวทางเกษตรยั่งยืนเป็นแม่แบบในการเพาะปลูก โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพตนเองและผู้บริโภคเป็นสำคัญ
- ควรจะมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคในประเทศไทยว่าเหตุใด จึงยอมรับภาวะการอุปโลกบริบทสินค้าภายในประเทศที่มีมาตรฐานต่ำกว่ามาตรฐานสินค้าที่ส่งออกไปยังต่างประเทศ

5.2 การสนับสนุนด้านข้อมูลและทางเลือกในการบริบทอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

- วิจัยวิถีชีวิตประชาชนเมืองในปัจจุบันในการใช้ทรัพยากรและสารเคมี เพื่อหาวิธีทดแทนการใช้สารเคมี รวมถึงการลดมลพิษที่ออกสู่สิ่งแวดล้อม
- หาเครื่องบ่งชี้ว่าผลิตภัณฑ์ที่ใช้สารเคมีเป็นส่วนประกอบว่ามีผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมมากเพียงใด
- ศึกษาข้อมูลของ Life cycle ของสารเคมีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร
- ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้บริโภคให้รู้เท่าทันสื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการส่งเสริมการขายในกลไกตลาดตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เพื่อให้ผู้บริโภคเฝ้าระวังการใช้สารเคมีในชีวิตประจำวัน

6. การค้าและการเคลื่อนย้ายของเสียอันตรายอย่างผิดกฎหมาย : วิเคราะห์ Basel Convention ประเด็นที่มีผลกระทบต่อประเทศไทย-ประเด็นที่เป็นปัญหา

6.1 พัฒนาให้เกิดความพร้อมและความชัดเจนในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการควบคุมการลักลอบขนย้ายกากของเสียอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

- ควรออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการควบคุมของเสียอันตรายโดยมีคำนิยามว่าด้วยของเสียอันตราย ระบุถึงคุณลักษณะของของเสียอันตรายอย่างชัดเจน ทั้งของเสียอันตรายตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาบาเซล และที่นอกเหนือไปจากอนุสัญญาบาเซล โดยเฉพาะสินค้าประเภทมือสองที่มีความคาบเกี่ยวระหว่างกาเป็นของเสียอันตราย และสินค้า

ที่นำไปใช้ใหม่ได้ ข้อกำหนดและขอบเขตการนำของเสียไปใช้ประโยชน์ วิธีการและขั้นตอนการกำจัด กำหนดหน่วยงานที่ชัดเจนเพื่อรับผิดชอบควบคุมการเคลื่อนย้ายของเสีย กำหนดรายชื่อของเสียอันตรายซึ่งปรับปรุงให้เหมาะสมได้ กำหนดมาตรการเพื่อปรับปรุงจุดอ่อนที่ยังปรากฏในอนุสัญญาบาเซล และควรมีบทกำหนดโทษที่ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- ควรมีการเสริมสร้างศักยภาพและความรู้ของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยอาจดำเนินการติดต่อประสานงานด้านการขอความช่วยเหลือด้านเทคนิคและวิชาการ จากสำนักเลขาธิการอนุสัญญาบาเซล
- ควรมีการจัดตั้ง “กองทุน” เพื่อช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉินที่อาจเกิดจากความเสี่ยงการเคลื่อนย้ายของเสียอันตรายที่เป็นภาระตกกับรัฐ

7. เปิดเผยข้อมูลสารเคมี : สิทธิการรับรู้หรือควรปกปิด

7.1 การสร้างความตระหนักในสิทธิการรับรู้และการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

ข้อเสนอแนะ

- ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องสร้างความตื่นตัวให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูลข่าวสาร และตระหนักในสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้เพราะเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความปลอดภัยด้านสารเคมี
- การสร้างเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมและกลุ่มองค์กรภาคประชาชนด้านอื่น เพื่อให้มีความสนใจในการสร้างความปลอดภัยด้านสารเคมี ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญในการขอรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยพลังของประชาชนและพลังของสื่อมวลชน เป็นแรงผลักดันในการติดตามตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ

7.2 การพัฒนากลไกในการให้ข้อมูลสารเคมีต่อสาธารณชน

ข้อเสนอแนะ

- หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจะต้องพัฒนาบทบาทในการรายงานข้อมูล การใช้ข้อมูลเพื่อการจัดการติดตามตรวจสอบควบคุม และสื่อสารข้อมูลเพื่อสร้างความปลอดภัยของสาธารณชนทุกระดับที่ใช้สารเคมี
- หน่วยงานภาครัฐจะต้องพัฒนากลไกที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นไปตามนัยยะตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พ.ศ. 2540
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และภาควิชาการจะต้องพัฒนารูปแบบการสื่อสารเรื่องสารเคมีให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละระดับ ด้วยภาษา การใช้สื่อ และข้อมูลความรู้ที่ทันสมัยเท่าทันกับภาวการณ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้วยความรวดเร็ว และเหมาะสมกับสถานการณ์

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

คณะกรรมการ “เวทีสาธารณะ: วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวในการเสริมสร้างสวัสดิภาพด้านสารเคมี”

ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

- 1) นายเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
- 2) รองศาสตราจารย์สุชาติ ชินะจิตร

คณะกรรมการ

1) รองศาสตราจารย์ ดร. วราพรรณ คำนูณกุล	ประธานคณะกรรมการ
2) อ. ดร. สมพร กมลศิริพิชัยพร	คณะกรรมการ
3) นางสาวปณิ จงดีไพศาล	คณะกรรมการ
4) ดร. คุณหญิงสุรวัลย์ เสถียรไทย	คณะกรรมการ
5) ดร. ขวัญฤดี โชติชนาทวีวงศ์	คณะกรรมการ
6) รศ. สราวุธ สุธรรมมาสา	คณะกรรมการ
7) นางสาวเพ็ญโฉม แซ่ตั้ง	คณะกรรมการ
8) นางสาวธนพรรณ สุนทร	คณะกรรมการ
9) นางสาววรรณิ พงษ์ฉวี	คณะกรรมการและเลขานุการ

ภาคผนวก 2

กำหนดการนำเสนอรายงานผลการศึกษา

เวทีสาธารณะ: วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวในการเสริมสร้างสวัสดิภาพด้านสารเคมี

ประธานการประชุมเวทีสาธารณะ : นายเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

ครั้งที่ 1 วันศุกร์ที่ 13 มิถุนายน 2546

เรื่อง ระบบสากลการชักกลุ่มผลิตภัณฑ์เคมีและการติดฉลาก : วิเคราะห์ผลกระทบต่อภาครัฐ ภาค
และภาคประชาสังคมของไทย

ผู้นำเสนอรายงาน

คุณสุปราณี จงดีไพศาล

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ครั้งที่ 2 วันศุกร์ที่ 27 มิถุนายน 2546

เรื่อง การค้าและการเคลื่อนย้ายของเสียอันตรายอย่างผิดกฎหมาย :
วิเคราะห์ Basel ประเด็นที่มีผลกระทบต่อประเทศไทย-ประเด็นที่เป็นปัญหา

ผู้นำเสนอรายงาน

ดร. คุณหญิงสุชาวาลย์ เสถียรไทย

มูลนิธิสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ผศ.ดร. โสภารัตน์ จารุสมบัติ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คุณวิพล กิตติศนาสรชัย

สถาบันกฎหมายอาญา

ครั้งที่ 3 วันศุกร์ที่ 11 กรกฎาคม 2546

เรื่อง การอุปโภคบริโภคอย่างยั่งยืน: มิติใหม่ของการลดอันตรายจากสารเคมี

ผู้นำเสนอรายงาน

ดร.ขวัญฤดี โชติชนาทวีวงศ์

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

คุณทิติยา วรานุสันติกุล

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

คุณภัทรันดา แสงมะหะหมัด

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

คุณพรพิมล ลิ้มตระกูล

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

คุณทัศนาวลัย อุฑารสกุล

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

ครั้งที่ 4 วันศุกร์ 25 กรกฎาคม 2546

เรื่อง ความพร้อมของประเทศไทยต่อการให้สัตยาบันอนุสัญญาเกี่ยวกับอาชีวอนามัยและความปลอดภัย
กรณี C170 Chemicals Convention, 1990

ผู้นำเสนอรายงาน

รศ. สราวุธ สุธรรมสา

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ครั้งที่ 5 วันศุกร์ที่ 15 สิงหาคม 2546

เรื่อง การเปิดเผยและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการมีส่วนร่วมของสังคมไทยกับการจัดการ
ความปลอดภัยด้านสารเคมี

ผู้นำเสนอรายงาน

คุณเพ็ญ โคม ตั้ง

กลุ่มศึกษาและรณรงค์มลภาวะอุตสาหกรรม

คุณวลัยพร มุขสุวรรณ

กลุ่มศึกษาและรณรงค์มลภาวะอุตสาหกรรม

คุณธรา บัวคำศรี

กรีนพีซ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ครั้งที่ 6 วันพฤหัสบดีที่ 11 กันยายน 2546

เรื่อง การติดตามความเคลื่อนไหวของการดำเนินการเกี่ยวกับ *EU White Paper on Chemicals*
และข้อเสนอการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดกับอุตสาหกรรมไทย

ผู้นำเสนอรายงาน

รศ. ดร. วราพรรณ ด้านอุตรา

ศูนย์วิจัยแห่งชาติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและของเสียอันตราย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณรดาพรรณ ศิลปโกชากุล

กรมวิทยาศาสตร์บริการ

ครั้งที่ 7 วันอังคารที่ 28 ตุลาคม 2546

เรื่อง เปิดเผยข้อมูลสารเคมี : สิทธิการรับรู้หรือควรปกปิด

ผู้นำการอภิปราย

รศ. สุชาดา ชินะจิตร

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ผู้ดำเนินการอภิปราย

คุณกิตติ สิงหปัด

สำนักข่าวไอทีวี

ผู้ร่วมอภิปราย

ดร.คุณหญิงสุธาวลัย์ เสถียรไทย

มูลนิธิสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

คุณเพ็ญ โคม ตั้ง

กลุ่มศึกษาและรณรงค์มลภาวะอุตสาหกรรม

คุณวสันต์ เตชะวงษ์ธรรม

หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์

น.พ.สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ

กระทรวงสาธารณสุข

ภาคผนวก 3

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

เวทีสาธารณะ : วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวในการเสริมสร้างสวัสดิภาพด้านสารเคมี

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1

เรื่อง ระบบการจัดกลุ่มผลิตภัณฑ์เคมีและสัญลักษณ์ที่เป็นระบบเดียวกันทั่วโลก :

วิเคราะห์ผลกระทบต่อภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคมของไทย

ณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 14 ห้องประชุม 1

วันศุกร์ที่ 13 มิถุนายน 2546 เวลา 13.30-17.00 น.

คณะทำงาน

1. รองศาสตราจารย์สุชาติ ชินะจิตร	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
2. รองศาสตราจารย์ ดร.วราพรรณ คำนูณกุล	ประธานคณะทำงาน
3. อาจารย์ ดร.สมพร กมลศิริพิชัยพร	คณะทำงาน / ประธานเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1
4. นางสุปราณี จงดีไพศาล	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1
ผู้นำเสนอรายงาน
5. ดร.คุณหญิงสุชาวัลย์ เสถียรไทย	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 2
6. ดร.ขวัญฤดี โชติชนาทวิวงศ์	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 3
7. รองศาสตราจารย์สราวุธ สุธรรมมาสา	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 4
8. น.ส.เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 5
9. น.ส.ชนพรรณ สุนทร	คณะทำงาน
10. น.ส.วรรณิ พงศ์นิเวศ	คณะทำงาน และเลขานุการ

วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ

1. คุณเชวง จา	ผู้จัดการทั่วไปฝ่ายประสานงานราชการและอุตสาหกรรม
บริษัท ไบเออร์ไทย จำกัด
2. คุณธีระศักดิ์ พงษ์พานิช	ผู้เชี่ยวชาญ จาก สำนักควบคุมวัตถุอันตราย
กรมโรงงานอุตสาหกรรม

ผู้เข้าร่วมประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1

1. น.ส.พรพิศ ศิลขุรทั	หัวหน้ากลุ่มควบคุมวัตถุอันตราย
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
2. คุณอรรถ กงพานิช	เภสัชกร 4 พ. กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

3. น.ส.ภัทรศิณี ทองไพฑูรย์
 4. น.ส.เบญจภา ทรัพย์ไพศาล
 5. นางบุษบา พงษ์ธาราธิกุล
 6. นางพรทิพย์ วิสารัตน์
 7. นางศรีจันทร์ อุทัยภาส
 8. นายพอ บุญยรัตพันธุ์
 9. คุณแคทริน นันทิพรรณ
 10. คุณกิตติมา จำสอาด
 11. คุณปรีชาวิทย์ รอดรัตน์
 12. น.ส.ปิยาพร ชยุติพันธุ์
 13. น.ส.วิไล วรอุทัยวงศ์
 14. น.ส.มณีนันท์ ทรัพย์อนันต์ชัย
 15. น.ส.มณีนภา หงษ์สุวรรณมาศ
 16. นางเปรมฤดี ธรรมฤช
 17. คุณกรรณิการ์ โตประเสริฐพงศ์
 18. ผู้แทนนายโสภณ ตะดิโชติพันธุ์
 19. น.ส.ประไพศรี อาสนรัตน์จินดา
 20. น.ส.ศศิวิมล แนวทอง
 21. น.ส.อุภาสศรี สรชาติ
 22. นายอร่าม พันธุ์วรรณ
 23. คุณกนกกาญจน์ สุขสันต์ชัย
 24. ดร. จันทรา ทองคำเถา
 25. อาจารย์อาภา หวังเกียรติ
 26. นายดุสิต อนันต์รักษ์
 27. คุณนาถวรรณ สุขชัย
- เภสัชกร 4 พ. กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
- เภสัชกร 3 พ. กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
- นักวิทยาศาสตร์ 8 ว. สำนักควบคุมวัตถุอันตราย กรมโรงงานอุตสาหกรรม
นักวิทยาศาสตร์ 8 ว. สำนักควบคุมวัตถุอันตราย กรมโรงงานอุตสาหกรรม
นักวิทยาศาสตร์ 8 ว. สำนักควบคุมวัตถุอันตราย กรมโรงงานอุตสาหกรรม
ผู้จัดการทั่วไป
- บริษัทบริหารและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำกัด (มหาชน)
ที่ปรึกษากลุ่มสิ่งแวดล้อม บ.ลือขเหล็ก จำกัด (มหาชน)
Marketing Support Engineer บ.ลือขเหล็ก จำกัด (มหาชน)
สมาคมสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย
นักวิชาการแรงงาน 8 ว. กองตรวจความปลอดภัย
กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน
- เจ้าหน้าที่ประเมินอากร 7 กลุ่มงานพิทักษ์อัตราศุลกากร กรมศุลกากร
เจ้าหน้าที่ประเมินอากร 6 กลุ่มงานพิทักษ์อัตราศุลกากร กรมศุลกากร
เจ้าหน้าที่ประเมินอากร 6 ว. กลุ่มงานพิทักษ์อัตราศุลกากรกรมศุลกากร
เจ้าหน้าที่ประเมินอากร 6 ว. กลุ่มงานพิทักษ์อัตราศุลกากร กรมศุลกากร
นักวิชาการมาตรฐาน 7 สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ
นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 6 ว. สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย
กรมควบคุมมลพิษ
นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 5 สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย
กรมควบคุมมลพิษ
นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 4 สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย
กรมควบคุมมลพิษ
นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 5 สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย
กรมควบคุมมลพิษ
- ฝ่ายพัฒนาความปลอดภัย สาขาความปลอดภัยเคมีและการป้องกัน
อุบัติเหตุร้ายแรง สถาบันความปลอดภัยในการทำงาน
กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน
- สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยรังสิต
- นักวิชาการอุตสาหกรรม 5 สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
กระทรวงอุตสาหกรรม
- สำนักควบคุมวัตถุอันตราย กรมโรงงานอุตสาหกรรม

28. คุณภัศราพร พลับเจริญสุข	สำนักควบคุมวัตถุอันตราย กรมโรงงานอุตสาหกรรม
29. ดร. เอกวิธ ลือพร้อมชัย	เจ้าหน้าที่บริการการศึกษา สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
30. น.ส.ภาวิวรรณ นรพัลลภ	เจ้าหน้าที่การทูต 6 กองกิจการเพื่อการพัฒนา
กรมองค์การระหว่างประเทศ
31. น.ส.สิริพร สุกใส	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
32. น.ส.เจนจิรา พวงทับทิม	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สื่อมวลชน

1. คุณอัญชลี คงกรุต	ผู้สื่อข่าว กองบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ Bangkok Post
2. คุณจินตภา กอวัฒนสกุล	ผู้สื่อข่าว สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 2

เรื่อง การค้าและการเคลื่อนย้ายของเสียอันตรายอย่างผิดกฎหมาย :

วิเคราะห์ Basel Convention ประเด็นที่มีผลกระทบต่อประเทศไทย - ประเด็นที่เป็นปัญหา

ณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 14 ห้องประชุม 1

วันศุกร์ที่ 27 มิถุนายน 2546 เวลา 13.30-17.00 น.

คณะทำงาน

1. นายเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	ที่ปรึกษาคณะทำงาน / ประธานเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 2
2. รองศาสตราจารย์สุชาติ ชินะจิตร	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วราพรณ ด่านอุตรา	ประธานคณะทำงาน
4. อาจารย์ ดร.สมพร กมลศิริพิชัยพร	คณะทำงาน
5. นางสุปราณี จงดีไพศาล	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1
6. ดร.คุณหญิงสุชาวัลย์ เสถียรไทย	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 2
ผู้นำเสนอรายงาน
7. ผศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 2 ผู้นำเสนอรายงาน
8. ดร.ขวัญฤดี โชติชนาทวีวงศ์	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 3
9. รองศาสตราจารย์สราวุธ สุธรรมมาสา	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 4
10. น.ส.ชนพรรณ สุนทร	คณะทำงาน
11. น.ส.วรรณิ พฤติถาวร	คณะทำงาน และเลขานุการ

วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ

1. นายสุรชาติ จันทวัชรกร	นายด่านสุลการกร อ.แม่สอด จ.ตาก

ผู้เข้าร่วมประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 2

1. น.ส.พรพิศ ศิลขุฑ์	หัวหน้ากลุ่มควบคุมวัตถุอันตราย
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
2. น.ส.เบญจภา ทรัพย์ไพศาล	เภสัชกร 3 พ. กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
3. คุณกนกพรรณ กมลบุตร	กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
4. นายธรา บัวคำศรี	ผู้ประสานงานรณรงค์ด้านสารพิษ กรีนพีซ
5. นายเชวง จาว	ผู้จัดการทั่วไป ฝ่ายประสานงานราชการและอุตสาหกรรม
6. น.ส.มณีรัตน์ ทรัพย์อนันต์ชัย	เจ้าหน้าที่ประเมินอากร 6 กลุ่มงานพิทักษ์อัตราศุลกากร กรมศุลกากร
7. นางเปรมฤดี ธรรมฤาษ	เจ้าหน้าที่ประเมินอากร 6 ว. กลุ่มงานพิทักษ์อัตราศุลกากร กรมศุลกากร
8. น.ส.อุภาสรี สรชาติ	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 4 สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย
กรมควบคุมมลพิษ

9. นายอรัม พันธุ์วรรณ์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 5 สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ
10. คุณธีราพร วิริวุฒิก	สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ
11. คุณจริยา สุขะปาน	สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ
12. ดร. จันทรา ทองคำเภา	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
13. น.ส.นันทนา ทราบรัมย์	ผู้ช่วยวิชาการเครือข่าย สาขานโยบายการเกษตรและชนบท
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
14. คุณมานพ เมฆประยูรทอง	รองอธิบดี กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
15. คุณนาถวรรณ สุขชัย	สำนักควบคุมวัตถุอันตราย กรมโรงงานอุตสาหกรรม
16. คุณภัสราพร พลับเจริญสุข	สำนักควบคุมวัตถุอันตราย กรมโรงงานอุตสาหกรรม
17. คุณดวงสรวง สกุลกลจักร	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
18. คุณสิทธิพร เกตุรสุนทร	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
19. น.ส.ภาวิวรรณ์ นรพัลลภ	เจ้าหน้าที่การทูต 6 กองกิจการเพื่อการพัฒนา
กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงต่างประเทศ
20. นายเจษฎา กตเวทิน	ผู้อำนวยการกองกิจการเพื่อการพัฒนา
กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงต่างประเทศ
21. นายณรรธิป เลหาดีรานนท์	กลุ่มงานอนุสัญญาและพิธีสาร สำนักควบคุมวัตถุอันตราย
กรมโรงงานอุตสาหกรรม
22. คุณปรางณี พันธุมสินชัย	นายกสมาคมสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย
23. คุณโสภารัตน์ จารุสมบัติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
24. คุณกิตติมา ขำสำอางค์	บริษัท ลีอกซ์เลย์ จำกัด
25. คุณวิมูติ ประเสริฐพันธุ์	คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

สื่อมวลชน

1. คุณอัญชลี คงกรุต	ผู้สื่อข่าว กองบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ Bangkok Post

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 3

เรื่อง การอุปโภคบริโภคอย่างยั่งยืน : มิติใหม่ของการลดอันตรายจากสารเคมี

ณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 14 ห้องประชุม 1

วันศุกร์ที่ 11 กรกฎาคม 2546 เวลา 13.30-17.00 น.

คณะทำงาน

1. รองศาสตราจารย์สุชาติ ชินะจิตร	ที่ปรึกษาคณะทำงาน / ประธานเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 3
2. รองศาสตราจารย์ ดร.วราพรรณ คำนูณุตรา	ประธานคณะทำงาน
3. นางสุปราณี จงดีไพศาล	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1
4. ดร.ขวัญฤดี โชติชนาทวิวงศ์	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 3
ผู้นำเสนอรายงาน
5. น.ส.เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 5
6. น.ส.ชนพรรณ สุนทรระ	คณะทำงาน
7. น.ส.วรรณิ พฤติถาวร	คณะทำงาน และเลขานุการ

วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ

1. รศ.ดร.วินัย ดะห์ลัน	คณบดี คณะสหเวชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. น.ส.สารี อ๋องสมหวัง	มูลนิธิเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค
3. นายวิฑูรย์ ปัญญากุล	GreenNet

ผู้เข้าร่วมประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 3

1. น.ส.เบญจภา ทรัพย์ไพศาล	เกสซักร 3 พ. กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
2. นายพอ บุญรัตน์พันธุ์	
3. น.ส.วิไล วรอุณิวงศ์	เจ้าหน้าที่ประเมินอากร 7 กลุ่มงานพิทักษ์อัตราศุลกากร กรมศุลกากร
4. น.ส.ณัฏฐ์ ทรัพย์อนันต์ชัย	เจ้าหน้าที่ประเมินอากร 6 กลุ่มงานพิทักษ์อัตราศุลกากร กรมศุลกากร
5. นางเปรมฤดี ธรรมฤาษ	เจ้าหน้าที่ประเมินอากร 6 ว. กลุ่มงานพิทักษ์อัตราศุลกากร
กรมศุลกากร
6. อาจารย์อภา หวังเกียรติ	ภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมและเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยรังสิต
7. นายดุสิต อนันต์รักษ์	นักวิชาการอุตสาหกรรม 5 สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
กระทรวงอุตสาหกรรม
8. นายเชวง จาว	ผู้จัดการทั่วไป ฝ่ายประสานงานราชการและอุตสาหกรรม
บริษัท ไบเออร์ไทย จำกัด
9. คุณกิตติมา จำสอวงศ์	Marketing Support Engineer บริษัท ลีอิกซ์เลย์ จำกัด (มหาชน)
10. นายวัชร พรมเจริญ	ผู้อำนวยการกองอนามัยสิ่งแวดล้อม สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร
11. น.พ.อนันต์ มโนมัยพิบูลย์	หัวหน้าศูนย์ส่งเสริมการวิจัย วชิรพยาบาล

12. น.พ. พิบูล อิสสระพันธุ์	นายแพทย์ 8 โรงพยาบาลสมุทรสาคร
13. นายประครอง สายจันทร์	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
14. นายประทีป เอ่งฉ้วน	กองความปลอดภัยและอาชีวอนามัย
การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
15. น.ส.รวิฐิยา คุณจักร	เภสัชกร 8 วช. กลุ่มควบคุมวัตถุอันตราย
สำนักควบคุมเครื่องสำอางและวัตถุอันตราย
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
16. อาจารย์มนัส วัฒนะศักดิ์	คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล
17. คุณประภา คงปัญญา	สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล
18. นายสุคนธ์ เจียสกุล	รักษาการนักวิชาการสาธารณสุข 10 กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
19. คุณกอบกุล วิวาสู	สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร
20. คุณนุชนารถ นาคจำ	สำนักพัฒนาวิชาการแพทย์ กรมการแพทย์
21. คุณสุดา ธวัชวัฒนนันท์	โรงพยาบาลสมุทรสาคร
22. คุณทัศนีย์ วีรกันต์	เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 4

เรื่อง ความพร้อมของประเทศไทยต่อการให้สัตยาบันอนุสัญญาเกี่ยวกับอาชีวอนามัยและความปลอดภัย
กรณี C170 Chemicals Convention, 1990.

ณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 14 ห้องประชุม 1
วันศุกร์ที่ 25 กรกฎาคม 2546 เวลา 13.30-17.00 น.

คณะทำงาน

1. นายเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	ที่ปรึกษาคณะทำงาน / ประธานเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 4
2. รองศาสตราจารย์สุชาติา ชินะจิตร	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วราพรณ ด่านอุตรา	ประธานคณะทำงาน
4. อาจารย์ ดร.สมพร กมลศิริพิชัยพร	คณะทำงาน
5. นางสุปราณี จงดีไพศาล	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1
6. ดร.คุณหญิงสุชาวัลย์ เสถียรไทย	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 2
7. รองศาสตราจารย์สราวุธ สุธรรมมาสา	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 4
	ผู้นำเสนอรายงาน
8. น.ส.ชนพรรณ สุนทรระ	คณะทำงาน
9. น.ส.วรรณิ พฤติถาวร	คณะทำงาน และเลขานุการ

วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ

1. นายสุพจน์ พงศ์สุพัฒน์	ผู้อำนวยการกลุ่มงานมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ
กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน
2. รศ.ดร.เฉลิมชัย ชัยกิตติภรณ์	รองศาสตราจารย์ระดับ 9 ภาควิชาอาชีวอนามัยและความปลอดภัย
คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้เข้าร่วมประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 4

1. น.ส.พรพิศ ศิลขุฑูรย์	หัวหน้ากลุ่มควบคุมวัตถุอันตราย
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข
2. น.ส.อรรค์ พงพานิช	เภสัชกร 6 อ. กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข
3. น.ส.ภัทริณี ทองไพฑูรย์	เภสัชกร 4 พ. กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข
4. น.ส.เบญจภา ทรัพย์ไพศาล	เภสัชกร 3 พ. กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข
5. นางวรรณา เชื้ออินตะ	ผู้แทน นายเขาวน รอดทองคำ
6. คุณภัทรันดา แสงมหะหมัด	ผู้แทน ดร. ขวัญฤดี โชติชนาทวีวงศ์
7. นางเปรมฤดี ธรรมฤาษ	เจ้าหน้าที่ประเมินอากร 6 ว. ด้านมาตรฐานพิทักษ์อุตสาหกรรม
กลุ่มงานพิทักษ์อุตสาหกรรม กรมอุตสาหกรรม

8. นายเชวง จาว	ผู้จัดการทั่วไป ฝ่ายประสานงานราชการและอุตสาหกรรม บริษัท ไบเออร์ไทย จำกัด
9. ดร.เอกวิทย์ ลือพร้อมชัย	เจ้าหน้าที่บริการการศึกษา สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
10. น.พ.สมเกียรติ ศิริรัตนพฤกษ์	หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
11. นายพิรุณพล ตนานนท์	กองความปลอดภัยและอาชีวอนามัย การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
12. คุณกนกกาญจน์ สุขสันติชัย	ฝ่ายพัฒนาความปลอดภัย สถาบันความปลอดภัยในการทำงาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน
13. น.ส.สมคิด บุญตาท้าว	นักวิชาการสุขาภิบาล 4 ผู้แทน ผู้อำนวยการกองอนามัยสิ่งแวดล้อม สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร
14. ดร.นลินี ศรีพวง	นักวิชาการสาธารณสุข 7 ผู้แทน อธิบดีกรมอนามัย สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
15. คุณภกพร สิทธิธำชัย	นักวิชาการสาธารณสุข 7 ผู้แทน ดร.เอื้องฟ้า สิงห์ทิพย์พันธุ์ สำนักวิชาการสาธารณสุข สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข
16. น.พ.พิบูล อิสสระพันธุ์	โรงพยาบาลสมุทรสาคร
17. น.ส.รุ่งระวี สันลา	โรงพยาบาลสมุทรสาคร
18. น.ส.ดวงใจ ศรีอ่อน	โรงพยาบาลสมุทรสาคร
19. คุณกอบกุล วิภาวสุ	สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร
20. นายประสาธ รักพาณิชย์	นักวิทยาศาสตร์ 8 สำนักเทคโนโลยีความปลอดภัย กรมโรงงานอุตสาหกรรม

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 5

เรื่อง การเปิดเผยและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการมีส่วนร่วมของสังคมไทยกับการจัดการความปลอดภัย ด้านสารเคมี

ณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 14 ห้องประชุม 1
วันศุกร์ที่ 15 สิงหาคม 2546 เวลา 13.30-17.00 น.

คณะทำงาน

1. นายเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	ที่ปรึกษาคณะทำงาน / ประธานเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 5
2. รองศาสตราจารย์สุชาติ ชินะจิตร	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วราพร ณ ด่านอุตรา	ประธานคณะทำงาน
4. นางสุปราณี จงดีไพศาล	คณะทำงาน / วิทยาการการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1
5. น.ส.เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง	คณะทำงาน / วิทยาการการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 5/
ผู้นำเสนอรายงาน
6. น.ส.ชนพรณ สุนทระ	คณะทำงาน
7. น.ส.วรรณิ พงศ์ถาวร	คณะทำงานและเลขานุการ

วิทยาการผู้ทรงคุณวุฒิ

1. คุณพิภพ ชงไชย	ประธานมูลนิธิเด็ก
2. อาจารย์สัญญา สุติพันธุ์วิหาร	คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้เข้าร่วมประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 5

1. คุณธรา บัวคำศรี	ผู้ประสานงานรณรงค์ด้านสารพิษ
กรีนพีซ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ / ผู้นำเสนอรายงานร่วม
2. น.ส.พรพิศ ศิลขวูห์	หัวหน้ากลุ่มควบคุมวัตถุอันตราย
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข
3. คุณจันทร์ทิพย์ ยิ้มแย้ม	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์แผนและนโยบาย 5
กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข
4. อาจารย์อาภา หวังเกียรติ	ภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม
คณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยรังสิต
5. นายดุสิต อนันตรักษ์	นักวิชาการอุตสาหกรรม 5 สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
6. น.ส.ประภาพร ลือกิตติศัพท์	ศูนย์ข้อมูลวัตถุอันตราย กรมโรงงานอุตสาหกรรม
7. นางบุปผา กวินนาคิน	กองความปลอดภัยและอาชีวอนามัย
การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
8. นายแพทย์พิบูล อิสสระพันธุ์	นายแพทย์ 8 โรงพยาบาลสมุทรสาคร
9. น.ส.กอบกุล วิภาวสุ	นักวิชาการเกษตร 7 ฝ่ายวัตถุมีพิษ ส่วนใบอนุญาตและการขึ้นทะเบียน
สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร กรมวิชาการเกษตร

10. คุณกนกกาญจน์ สุขสันติชัย	สถาบันความปลอดภัยในการทำงาน
กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน
11. คุณวิทยา วิษณุรังษิต	ผู้แทนคุณเซว่ง จาว
12. Mr.Daisuke Shibasaki	ศูนย์ข้อมูลสิทธิมนุษยชนและสันติธรรม (สสร.)
13. น.ส.วาริสา พงศ์นุรักษ์	นักสถิติเศรษฐกิจสังคม 5
สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
14. คุณกิตติมา ขำสอวงศ์	Marketing Support Engineer
บริษัท ล็อกซ์เลย์ จำกัด (มหาชน)
15. คุณสุดา รัชวัฒนนันท์	โรงพยาบาลสมุทรสาคร
16. คุณนฤวัต เกสรสุนทร	โรงพยาบาลสมุทรสาคร
17. คุณพัศตร์วิมล เพียรล้ำเลิศ	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 6

เรื่อง การติดตามความเคลื่อนไหวของการดำเนินการเกี่ยวกับ EU White Paper on Chemicals
และข้อเสนอการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดกับอุตสาหกรรมไทย

ณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์ ชั้น 14 ห้องประชุม 1
วันพฤหัสบดีที่ 11 กันยายน 2546 เวลา 13.30-16.30 น.

คณะทำงาน

1. นายเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	ที่ปรึกษาคณะทำงาน / ประธานเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 6
2. รองศาสตราจารย์สุชาติา ชินะจิตร	ที่ปรึกษาคณะทำงาน
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วราพรรณ ค่านอุตรา	ประธานคณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 6
ผู้นำเสนอรายงาน
4. อาจารย์ ดร.สมพร กมลศิริพิชัยพร	คณะทำงาน
5. นางสุปราณี จงดีไพศาล	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1
6. น.ส.เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง	คณะทำงาน / วิทยากรการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 5
7. น.ส.วรรณิ พงศ์ฉาวร	คณะทำงาน และเลขานุการ

วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ

1. คุณเชวง จาว	ผู้จัดการทั่วไปฝ่ายประสานงานราชการและอุตสาหกรรม
สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย / บริษัทไบเออร์ไทย จำกัด
2. คุณพรศิริ เมฆวิชัย	นักวิชาการพาณิชย์ 8 ว. กรมการค้าต่างประเทศ

ผู้เข้าร่วมประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 6

1. คุณรดาพรรณ ศิลปโกชากุล	กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
ผู้นำเสนอรายงานร่วม
2. คุณสิรินาฏ เลหาะโรจนพันธ์	สำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
3. นายดุสิต อนันตรักษ์	นักวิชาการอุตสาหกรรม 5 สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
4. คุณกนกกาญจน์ สุขสันติชัย	สถาบันความปลอดภัยในการทำงาน
กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน
5. คุณกิตติมา จำสอวงค์	Marketing Support Engineer บริษัทล็อกซ์เลย์ จำกัด (มหาชน)
6. คุณสุนน สุเมธเชิงปรัชญา	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (สสท.)
7. คุณวินัย แสงสืบ	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ)
8. คุณสมชาย วุฒิพรพาดิ	สมาคมคนไทย-ผู้ประกอบการธุรกิจสารเคมีเกษตร
9. คุณอุษา ไรจน์อัสวมงคล	บริษัท ไลอ้อน คอร์ปอเรชั่น (ประเทศไทย) จำกัด
10. คุณศิริรัตน์ กลั่นภักดี	สมาคมรองเท้าไทย
11. คุณศิริชัย เอื้อสุภักดี	สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ
12. ดร.อำไพ หรรณารักษ์	สถาบันนโยบายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
13. นายชัชชัย ศิลปสุนทร	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

14. น.ส.เบญจภา ทรัพย์ไพศาล	กลุ่มพัฒนาความปลอดภัยด้านสารเคมี
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
15. คุณปิยาพร ชยดิพันธ์	กองตรวจความปลอดภัย
16. คุณนิรัชช เอี่ยมหิรัญญ	บริษัท วัสดุเท็กซ์ อินซ์ จำกัด
17. คุณปานจิตต์ พิศวง	กรมเจรจาการค้า
18. คุณกนกพรพรณ กมลบุตร	สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
19. คุณชุตีวรรณ โตฉาย	สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
20. คุณอมร งามมงคลรัตน์	สถาบันอาหาร